

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi jako inspirační zdroj pro vytvoření souboru kreseb

Church of the Assumption of the Virgin
Mary in Stará Boleslav as an inspirational
source for the creation of a set of drawings

Vypracoval: David Kadlec
Vedoucí práce: doc. Lenka Vojtová Vilhelmová, ak. mal.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne .....

.....

Podpis studenta

Poděkování

Rád bych poděkoval především paní docentce Lence Vojtové Vilhelmové, ak. mal., pod jejímž vedením vznikla tato bakalářská práce. Dále děkuji panu MgA. Davidu Blahoutovi, Ph.D., řediteli Vyšší odborné školy restaurátorské v Písku, díky němuž jsem se mohl podílet na restaurátorských pracích hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, což v důsledku dalo za vznik této bakalářské práci. V neposlední řadě jsem vděčen paní Zdeňce Tiché, PhDr. za zaslání textových a obrazových dokumentů k historii kostela N.P.M. a také za fotografie Palladia země České.

Dále děkuji všem autorům knižních publikací a internetových stránek, z nichž jsem mohl pro svou bakalářskou práci čerpat.

Největší dík však patří mým rodičům, kterým jsem vděčen za velkou podporu během mého studia.

Abstrakt

Bakalářská práce je ve formě teoreticko-praktické. Teoretická část poskytuje nejen vhled do historie kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, ale také je kladen důraz na zasazení stavby do kontextu doby barokní a též je proveden rozbor kostela po stránce architektonické. Dále v rámci teoretické části nechybí zmínka o Palladiu země České, jehož historii je též věnováno několik stránek. Praktická část představuje vizuální interpretaci génia loci kostela N.P.M., který je promítnut do souboru kreseb.

Klíčová slova: baroko, Stará Boleslav, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Palladium země České, Giovanni Maria Filippi, Jacopo Vaccani, František Maxmilián Kaňka, Matyáš Bernard Braun, Kilián Ignác Dientzenhofer, šlechtické kaple, Svatá cesta, Kašpar Arsenius z Radbuzy

Kadlec, David. *Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve staré Boleslavi jako inspirační zdroj pro vytvoření souboru kreseb*. České Budějovice, 2021. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Lenka Vojtová Vilhelmová, ak. mal.

Abstract

Bachelor's work is in theoretical-practical form. The theoretical part provides not only an insight into the history of the Church of the Assumption of the Virgin Mary in Stará Boleslav, but also an emphasis is placed on placing the building in the context of the Baroque age and also an analysis of the church on the architectural side. Also in the theoretical section there is no mention of the Palladium země České, whose history is also devoted to several pages. The practical part presents a visual interpretation of the genius loci of the N.P.M. church, which is projected into a set of drawings.

Key words: baroque, Stará Boleslav, Church of the Assumption of the Virgin Mary, Palladium země České, Giovanni Maria Filippi, Jacopo Vaccani, František Maxmilián Kaňka, Matthias Bernard Braun, Kilian Ignác Dientzenhofer, noble chapel, holy road, Kaspar Arsenius of Radbuza

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část.....	8
1 Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi	9
1.1 Počátek doby barokní v českých zemích.....	9
1.2 Rozbor vnějšího a vnitřního členění a popis tvarosloví kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi.....	14
1.3 Historie stavby kostela	20
1.4 Opravy a restaurátorské práce v rámci kostela Nanebevzetí Panny Marie	40
1.5 Svatá cesta.....	43
2 Palladium země České.....	46
II. Praktická část	57
3 Obhajoba praktické části bakalářské práce.....	58
Závěr	60
Seznam příloh.....	61
Příloha I. Obrazový doprovod k teoretické části	62
Příloha II. Dodatky k teoretické části.....	96
Příloha III. Dokumentace praktické části.....	102
Příloha IV. Slovník použitých pojmů.....	127
Zdroje příloh.....	131
Seznam použité literatury	136
Seznam zdrojů a publikací dostupných z internetu	139

Úvod

Tato kvalifikační bakalářská práce, která je ve formě teoreticko-praktické, se ve své první – teoretické – části zabývá především kulturním významem kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi a dále pojednává o milostném mariánském reliéfu, který je ve zmíněném kostele uložen a ochraňován, a který je už po několik staletí nazýván Palladiem země České.

Téma kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi v teoretické části nejdříve otevírá kapitola, která čtenáře uvádí do kontextu doby barokní a poskytuje mu tak základní přehled souvislostí, které se následně promítají do dalších kapitol, kde je hlavní pozornost věnována historii staroboleslavské mariánské poutní svatyně a také příběhu jejího milostného reliéfu.

Nutné je už v úvodu zmínit to, že celý areál kostela Nanebevzetí Panny Marie je nádhernou ukázkou součinnosti různých výtvarných oborů, které postupně vybudovaly jedinečnou atmosféru, která návštěvníka uhrane jak ve vnitřních prostorách, tak i v exteriéru. V teoretické části jsou tak vyzdvížena jména významných osobností, především z řad architektů, sochařů, malířů, ale také řezbářů, štukatérů či truhlářů a v neposlední řadě nechybí ani jména donátorů, pod jejichž patronací mohlo vzniknout jedinečné místo pro uctění Palladia země České.

Myšlenka pro sepsání této kvalifikační práce vznikla na základě spolupráce s MgA. Davidem Blahoutem, Ph. D., ředitelem Vyšší odborné školy restaurátorské v Písku, pod jehož vedením probíhalo v roce 2019 restaurování hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Soubor kreseb, o kterém pojednává druhá – praktická – část této bakalářské práce, tak vznikl na základě prožitku a dojmu z celého prostoru kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi.

V závěru úvodu chci opět poděkovat autorům knižních publikací a internetových stránek, ze kterých jsem mohl pro svoji kvalifikační práci čerpat. Znovu také děkuji všem jmenovaným, paní docentce Lence Vojtové Vilhelmové, ak. mal., dále panu MgA. Davidu Blahoutovi, Ph.D. a paní Zdeňce Tiché, PhDr.

I. Teoretická část

1 Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je významná mariánská poutní svatyně, která je jednou z hlavních dominant města Stará Boleslav.¹ Toto město se nachází severovýchodním směrem od Prahy a už od nepaměti plní úkol kulturně náboženské a vlastenecké metropole v srdci Čech.² Tento úděl byl Staré Boleslavi dán nejenom z důvodu, že se město stalo dějištěm nejslavnější vraždy v českých dějinách, a to vraždy sv. Václava, ale další důvod, proč je Stará Boleslav tak významným poutním místem, se skrývá v podobě kovového reliéfu, znázorňující Pannu Marii s Ježíškem, známém jako Palladium země České.³ Jak je v přechodných větách uvedeno, Stará Boleslav je velmi důležitou, a můžeme jí považovat i za hlavní, náboženskou metropolí na našem území, což je stvrzeno dvěma důležitými sakrálními stavbami. Jedná se o kolegiální kostel sv. Václava, kde dlí odkaz našeho hlavního zemského patrona, a mariánský kostel Nanebevzetí Panny Marie, kde je přechováváno již zmíněné Palladium země České. A právě druhý jmenovaný staroboleslavský kostel je, společně se svým mariánským obrazem, předmětem zájmu a ústředním tématem této bakalářské práce.

1.1 Počátek doby barokní v českých zemích

Do renesanční kultury zemí Koruny české na počátku 17. století začaly postupně pronikat nové tendence, které byly spojeny nejenom s tendencemi protireformačními, tedy se závěry Tridentského koncilu,⁴ ale především

---

¹ viz. Příloha II., text č. 1

² [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 7

³ Palladium země České je kovový reliéf znázorňující Pannu Marii s Ježíškem v náručí (celý popis viz. Příloha II., text č. 2)

⁴ „Tridentský koncil se konal v Tridentu a zasedal ve třech obdobích: od 13. prosince 1545 do 11. března 1547; dočasně přeložen do Bologně a tam v roce 1548 rozpuštěn, od 1. května 1551 do 28. dubna 1552 a od 28. ledna 1562 do 4. prosince 1563. [Srov.] ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura –*

s přirozeným vývojem uměleckého myšlení, které se proměnilo z pozemské harmonie k dynamické nadpozemskosti. Tato porennesanční tvorba, označována v polovině 18. století za úpadkovou či bizarní, nebo za tzv. vzkypění horečky, jak prohlásil zakladatel klasické archeologie Johann Joachim Winckelmann,⁵ představovala zásadní popření renesančního názoru na svět.⁶ V době Winckelmana (klasicismus)⁷ se pro umělecké tendence navazující na manýrismus⁸ začalo používat označení „barok“. V dnešních publikacích se můžeme setkat s různými výklady tohoto slova, například u Bohumíra Mráze se můžeme dočíst že: „Pojem barok (baroko) se vykládá různě; jednou jako figura středověké logiky (znamená „nesmysl“), jednou jako „baroque“ (francouzsky „podivný“) nebo „báros“ (řecky „hojnost“, rozumí se dekoru); v klenotnictví znamená pokřivenou perlu. Označení tedy pochází z pejorativního chápání barokního umění jako něčeho přepjatého, přeplněného a přezdobeného, přesahujícího míru dobrého vkusu.“⁹ Zatímco většina estetiků 18. století označovalo pod pojmem baroko pouze uměleckou tvorbu, u švýcarského

---

historie – umění: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století. 2., rozš. vyd.
Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6. s. 188

⁵ Johann Joachim Winckelmann (9. prosince 1717, Stendal – 8. června 1768, Terst) byl německý estetik, jeden ze zakladatelů dějin umění a moderní vědecké archeologie, především klasické archeologie. Jako první rozlišil starověké umění na řecké a římské. Nebyl jen archeolog a kunsthistorik, ale také jeden z teoretiků klasicistického hnutí v umění 2. polovině 18. století.

Zdroj: Johann Joachim Winckelmann dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Johann_Joachim_Winckelmann

⁶ [Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd.* Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. str. 57 a také BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české.* Praha: Paseka, 1999. ISBN 978-80-7432-105-4. s.397

⁷ Klasicismus je umělecký směr druhé poloviny 18.století a první čtvrtiny 19. století, založený na racionálním řádu; člení se na sloh Ludvíka XVI. a empir (sloh období Napoleonova císařství); charakteristickými znaky klasicismu se stala snaha o jasný, jednoduchý, plastický a pevně ohraničený tvar, harmonickou kompozici, tendence ke zesvětštění, zracionalnění a zvěcnění; ideálem klasicismu bylo obnovit ušlechtilou prostotu a velkolepou krásu klasického antického umění (antické Řecko a Řím)

[Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd.* Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. s. 102 a s. 192

⁸ Manýrismus je původně eklektický styl italského pozdní renesančního malířství, napodobující díla Michelangelova a Raffaelova; sloh italského umění období přechodu od vrcholné renesance do baroka (1520-1590) a sloh evropského umění 2.poloviny 16. století.

Zdroj: MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd.* Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. s. 102 a s. 193

⁹ MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd.* Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. s. 57

historika Jacoba Burckhardta,¹⁰ jak uvádí Alena Odehnalová, se můžeme setkat s tím, že baroko, představuje označení pro celou kulturní epochu.¹¹

Z dnešního pohledu je doba barokní vnímána a prezentována tak, jak jí začal vnímat Burckhardt, jako ucelený soubor historicko-společenských událostí určitého časového úseku. Jaromír Neumann ve své knize uvádí: „Barok byl více než specifickým odrazem historické skutečnosti a více než programovým vyjádřením, které tlumočilo představy a nároky svých objednavatelů. Byl netoliko důsledkem a zrcadlem dějinných poměrů, ale také novým tvůrčím projektem vztahu člověka a světa, významnou konstitutivní součástí dějinného procesu, v němž se v 17. a 18. století formovala příští podoba velké části evropského lidstva i jednotlivých národů.“¹²

Formování evropských dějin spojené s počátkem baroka se neobešlo bez účasti mocenských rozporů, hlavně mezi habsburskou monarchií a protestantskými zeměmi. Výsledkem narůstajících sporů byla Třicetiletá válka,¹³ které se zúčastnily téměř všechny evropské státy. Zprvu náboženský konflikt, který započal na našem území, se během válečných let překlenuje do konfliktu mocenského, který byl motivován úsilím zabránit Habsburkům v rozpínavosti.¹⁴ „Po skončení Třicetileté války došlo všeobecně k upevnění pozic světských absolutistických vládců bez ohledu na to, ke které straně konfliktu patřili. Pro naše země ovšem v důsledku výsledků Třicetileté války platil nekompromisní

---

¹⁰ Jacob Christoph Burckhardt (25. května 1818, Basilej – 8. srpna 1897, tamtéž) byl švýcarský historik, průkopník kulturních dějin a znalec italské renesance.

Zdroj: Jacob Burckhardt dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jacob_Burckhardt

¹¹ [Srov.] ODEHNALOVÁ, Alena. *Vybrané kapitoly z dějin kultury: [(od pravěku do počátku 19. století)]*. Brno: CERM, 1997. ISBN 80-7204-058-8. s. 159

¹² NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 10

¹³ Třicetiletá válka započala jako náboženská česká válka (1618-1620) protihabsburským povstáním českých stavů a pokračovala jako válka falcká (1621-1623), dánská (1625-1629) a švédská (1630-1635); její poslední fází byla válka švédsko-francouzská (1635-1648), která měla již politický charakter; motivovalo ji především úsilí Francie zabránit převaze Habsburků v Evropě. Zdroj: MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. s. 53

¹⁴ [Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^{^^^}. ISBN 978-80-85970-61-6. str. 53 a také BUKOVSKÝ, Jan. *Dějiny stavitelství: přehled vývoje architektury a stavebnictví*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-7204-215-7. s. 125

příklon ke světu katolické církve, čímž byl dán i charakter zdejší umělecké kultury.“¹⁵

Jak už bylo naznačeno, Třicetiletá válka započala na našem území. Vše bylo zapříčiněno politickou strategií nám vládnoucích Habsburků. Ti se snažili už od počátku centralizovat monarchii a prosadit katolictví jako oficiální státní náboženství a výraz ideologické jednoty.¹⁶ S tím se však, v nábožensky tolerantních českých zemích, setkali s odporem. Politické a náboženské rozepře mezi českými stavy a Habsburky nakonec vyústily v povstání,¹⁷ které bylo zahájeno defenestrací císařových místodržících v Praze.¹⁸ Vzbouřené české stavy následně jmenovaly zemskou vládu,¹⁹ naverbovaly vojsko a usilovaly o vytvoření protihabsburské koalice.²⁰ Bez podpory v zahraničí však celé české povstání skončilo nezdarem a vše bylo završeno porážkou v bitvě na Bílé Hoře.²¹ Vítězství Habsburků stvrdilo tzv. Obnovení zřízení zemské,²² díky kterému se české země dostaly plně do područí habsburské monarchie. Tím byla ovlivněna i náboženská situace a naše země byly donuceny uznat katolickou víru jako jedinou možnou. Velká část nekatolické šlechty, či vedoucí vrstva inteligence, sama odešla či byla vypuzena, pokud nekonvertovala ke katolické víře. Cizí šlechta a mnišské řády přicházely těžít z naší poražené země a doposud renesančně orientovaná výtvarná a literární kultura, která se se zpožděním v Čechách začala rozvíjet,

---

¹⁵ BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 978-80-7432-105-4. s. 398

¹⁶[Srov.] HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí 4. Od bitvy na Bílé hoře (1620) do nástupu Marie Terezie (1740)*. Praha: Baronet, 1995. ISBN 80-85890-21-6. s. 72

¹⁷ České stavovské povstání (1618-1620; první fáze Třicetileté války probíhající v Evropě mezi lety 1618-1648)

¹⁸ Z oken Pražského hradu byly dne 23. května roku 1618 vyhozeni císařští místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Košumperka a Jaroslav Bořita z Martinic, a i písař Filip Fabricius.

¹⁹ Do čela byl zvolen a na český trůn usedl protestanský kurfiřt Fridrich Falcký (1596-1632), zvaný též „zimní král“, jelikož doba jeho vlády nad českými zeměmi trvala pouze jeden rok (1619-1620).

²⁰ [Srov.] MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách země Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Sociologické aktuality. ISBN 80-85850-99-0. s. 50

²¹ Bitva na Bílé Hoře proběhla 8. listopadu roku 1620.

²² Obnovení zřízení zemské pro Čechy a Moravu bylo vydáno v letech 1627-1628 Ferdinandem II.

byla zatlačována nově uspořádanou kulturní společností, jejíž zásady a ideály se opíraly o protireformační úsilí církve.²³

Příchod baroka na naše území byl, kvůli českému stavovskému povstání a následné Třicetileté válce, zdržen. O plném rozmachu barokního slohu můžeme v našem prostředí hovořit až po polovině 17. století. Ale již před bitvou na Bílé hoře k nám proudily raně barokní tendence. Ty byly převážně v rukou italských umělců, především severoitalských, kteří tvořili dobře organizované stavební společnosti, které dovedly provést stavbu od projektu až po detailní zevní i vnitřní vybavení objektu s vysokou technickou kvalitou. Tito umělci nám přinášeli architektonické zvyklosti závislé na starších italských vzorech, které je obtížné přesně charakterizovat, jelikož je lze označit ještě jako renesanční nebo pozdně renesanční, či vycházejí z manýristického tvarosloví, ale také už docházelo k výraznému projevu nových myšlenek barokních.²⁴

„Období od konce 17. století až do téměř poloviny 18. století je považováno za vrcholnou fázi slohu, což je nejvíce patrné právě na sakrálních stavbách.²⁵ V tomto období dochází k tomu, že původní importované formy se přizpůsobily regionálnímu cítění a místnímu prostředí. Dále je zřejmé, že barokní sloh jakýmsi univerzálním způsobem ovlivnil formu a výraz nejen významných kostelů a klášterů, ale i venkovských kostelíků, kapliček a poutních míst, včetně volně stojících plastik, božích muk a další drobné architektury.“²⁶ To, že importované barokní tendence u nás zdomácněly potvrzuje i Jaromír Neumann: „Z baroku, který byl do Čech vnesen jako cizí umění, se postupně stal český barok.“²⁷

Český barok viditelně proměnil, svými zdaleka viditelnými siluetami chrámů a kaplí, obzory naší krajiny, které oživil a vytvořil tak smyslově působivé a zároveň zduchovnělé prostředí, jež dodnes pronikavě ovlivňuje naši představu

---

²³ [Srov.] BUKOVSKÝ, Jan. *Dějiny stavitelství: přehled vývoje architektury a stavebnictví*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-7204-215-7. s. 137 a také NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 15

²⁴ [Srov.] NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 22

²⁵ sakrální stavba: je stavba církevní, jako je kostel, klášter, katedrála, kaplička apod.

²⁶ ŠEFCŮ, Ondřej. *Architektura: lexikon architektonických prvků a stavebního řemesla*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3120-9., s. 119

²⁷ NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 13

o domově a vlasti.²⁸ Barok spojen s citovým důrazem, schopností mystického zanícení a niterného vzrušení, naplnil naši zemi, která se díky svému vnímavému prostředí a pochopením cizích podnětů, stala tvořivým ohniskem s osobitým řešením dobových uměleckých úloh, které se zapsaly do vývoje umění a obohatily evropskou kulturu.²⁹

1.2 Rozbor vnějšího a vnitřního členění a popis tvarosloví kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi (viz. Příloha I., obr. 5) je řazen mezi první sakrální stavby raného baroka na našem území. Patří do okruhu staveb vzniklých ještě před Třicetiletou válkou, i když se úplného dokončení dočkala až po ní. Návrh kostela pochází z rukou italských stavitelů a svým charakterem patří mezi první projevy tzv. klasicizujícího baroka, který v sobě spojuje prvky doznívajících renesance s novými barokními tendencemi. Klasicizující barok je typický svojí jednoduchostí prostorové koncepce, bez hloubkového členění, které je jednoduché až geometricky strohé, kde se jedná především o obměnu či novou kombinaci dosavadní renesanční tvarové skladby.³⁰ Tyto tendence lze sledovat jak v interiéru, tak ale především v exteriéru kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Podle prof. Mojmíra Horyny³¹ základní struktura kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi věrně navazuje na římský typ chrámů z okruhu Il Gesù (viz. Příloha I., obr. 3 a obr. 4).³² Tento typ chrámu uplatňuje nejen snahu

---

²⁸ [Srov.] NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 22

²⁹ [Srov.] MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Sociologické aktuality. ISBN 80-85850-99-0. s. 58 a také NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 11

³⁰ [Srov.] HÁJEK, Václav. *Architektura: klíč k architektonickým slohům*. Praha: Grada, 2000. Stavitel. ISBN 80-7169-722-2. s. 108 a také NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 23 a dále HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. 2., dopl. vyd. [Praha]: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci s Propagační tvorbou Praha, 1980. s.55

³¹ Prof. PhDr. Mojmír Horyna (1945-2011), byl český historik umění, odborník na českou barokní architekturu a dílo Jana Blažeje Santiniho Aichela.
Zdroj: Mojmír Horyna dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Mojm%C3%ADr_Horyna

³² Il Gesù je italská sakrální stavba nacházející se v Římě. Jedná se o mateřský kostel Tovaryšstva Ježíšova (jezuitského řádu), který byl postaven v mezi lety 1568-1580, a jehož architekty byli Jacopo Barozzi da Vignola a Giacomo della Porta. Kostel je pokládán za jednu z prvních barokních staveb,

soustředit pozornost směrem k hlavnímu oltáři, ale také zdůrazňuje hlavní prostor tak, aby ovládal celý vnitřek.³³

Staroboleslavský chrám Panny Marie je jednolodní bazilika s bočními výklenkovými kaplemi po obou stranách. Závěr kostela je ukončen užším obdélným polokruhově řešeným presbytářem,³⁴ na nějž z obou stran přiléhají dvě hranolovité věže s cibulovými báními (viz. Příloha I., obr. 6).³⁵ Samotná stavba kostela Nanebevzetí Panny Marie se nachází na vyvýšené terase s balustrádou,³⁶ která po obvodu kostela tvoří ojedinělý klasický prvek v našem prostředí a umocňuje tak majestátnost stavby. Na terasu navazuje v zadní části trojkřídlý ambit³⁷ s obdélným dvorem uprostřed.³⁸

Výraznými prvky tvarosloví exteriéru, jehož členění je spíše plošnějšího charakteru, je především vysoký pilastrový řád,³⁹ který je na průčelí zakončen hlavicí iónského řádu a na bočních fasádách chrámu hlavicí bez volut, kterým

---

která se stala vzorem pro další jezuitské kostely nejen po Evropě. Il Gesù je jednolodní kostel s bočními kaplemi a kopulí.

Zdroj: Il Gesù dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Il_Ges%C3%B9

³³ [Srov.] NEUMANN, Jaromír. Český barok. Praha, 1969. s. 23

³⁴ presbytář: presbyterium, kněžiště chór – je prostor, v němž je umístěn hlavní oltář (u orientovaných kostelů směřuje k východu)

Zdroj: HEROUT, Jaroslav. Slabikář návštěvníků památek. 2., dopl. vyd. [Praha]: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci s Propagační tvorbou Praha, 1980. s. 159

³⁵ [Srov.] POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980.s.403 a také BUKOVSKÝ, Jan. Dějiny stavitelství: přehled vývoje architektury a stavebnictví. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-7204-215-7. s. 127 a dále MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 66

³⁶ balustráda: zábradlí z kuželek (baluster)

Zdroj: MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^^^ . ISBN 978-80-85970-61-6. s. 188

³⁷ ambit: též křížová chodba či kvadratura, je už od dob předrománské základní součást vybavení kláštera nebo sídla kapituly; klenutá chodba kolem čtvercového nebo obdélného rajskeho dvora, otevřená do něho arkádami; v baroku obklopují ambity také poutní kostely a loretty. (srov. Herout, 1980, s.168)

³⁸ [Srov.] POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 403 a dále MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 66

³⁹ pilastr: svislý architektonický článek, vystupující mírně z líce stěny a – na rozdíl od lizény – opatřený hlavicí a patkou. (Herout, 1980, s. 199)

dominuje pouze prohnutý abakus s prvkem lastury.⁴⁰ (viz. Příloha I., obr. 8 a obr. 17)

Následuje kládí,⁴¹ složené ze soudkovitě řešeného vlysu⁴² a výrazně profilované římsy.⁴³ Kostel Nanebevzetí Panny Marie je takto v exteriéru řešen jak na západním průčelí, tak i na bočních fasádách a s výraznou římsou se můžeme setkat i v závěru kostela.

Na západním průčelí vystupuje jemně do popředí rizalit,⁴⁴ který je ve své spodní části řešen už zmíněným prostupujícím vysokým pilastrovým řádem nesoucí kládí se soudkovitým vlysem. Profilovaná římsa se v prostředním plánu půlkruhově vydouvá, čímž respektuje tvar okna umístěného nad vstupním portálem.⁴⁵ Portál samotný představuje velmi zdobnou součást průčelí. Půlkruhově řešené dveře, s bohatou řezbou, jsou orámovány výraznou edikulou,⁴⁶ složenou z pilastrů a představených sloupů a vše završujícím frontonem⁴⁷ s rozeklaným tympanonem⁴⁸ se štukovou výzdobou.⁴⁹ (viz. Příloha I., obr. 9 a obr. 10)

---

⁴⁰ íónská hlavice: je typ hlavice náležící do druhého architektonického stylu starověkého Řecka (íónský sloupový řád); typické pro tyto hlavice jsou volutové výběžky

⁴¹ kládí: soustava vodorovného břevnoví, neseného svislými sloupy; původní antické kládí se skládalo ze tří částí: z architrávu, vlysu a římsy (Hájek, 2000, s. 210)

⁴² vlys: střední část kládí mezi architrávem a římsou (srov. Herout, 1980, s. 250)

⁴³ římsa: vodorovný architektonický článek, kamenný, zděný, omítaný nebo v omítce vytažený či dřevěný, který člení nebo ukončuje architekturu nebo její část (srov. Herout, 1980, s. 220)

⁴⁴ rizalit: část architektury, vystupující po celé výšce z líce průčelí, někdy jen zcela nepatrně (srov. Herout, 1980, s. 216)

⁴⁵ portál: architektonické nebo plastické orámování otvoru dveří nebo vrat (Herout, 1980, s. 206)

⁴⁶ edikula: architektonické orámování dveří, okna, oltářního obrazu, epitafu nebo výklenku sloupy, pilastry a kládím s nástavcem (Herout, 1980, s. 127)

⁴⁷ fronton: štítový nástavec zejména nad oknem, nad portálem nebo nad rizalitem různých tvarů, např. trojúhelný, segmentový, stlačený, rozeklaný apod. (srov. Herout, 1980, s. 133)

⁴⁸ tympanon: vnitřní plocha plasticky orámovaného nízkého trojúhelného, segmentového nebo stlačeného štítu (nesprávně se tak někdy označuje i celý takový štít), nebo plocha v horní části portálu, ohraničená přímým nadpražním překladem a půlkruhovým, lomeným nebo jiným obloukem; tympanon bývá buď prázdný, nebo jej vyplňuje malba, kamenný nebo štukový reliéf, někdy erb, nápis, letopočet, vkládá se do něho vpadlina, okno aj. (Herout, 1980, s. 245)

⁴⁹ štuková výzdoba: štukatura, je plastická výzdoba provedená technikou štku; štuk je jemná maltová hmota, vzniklá z mramorové nebo alabastrové moučky (později, zejména v 19. stol. nahrazována sádrou), vápna a písku (srov. Herout, 1980, s. 237)

Průčelí chrámu Nanebevzetí Panny Marie prostupují v celé výšce niky⁵⁰ se sochami světců. Vše je završeno raně barokním štítem s prvkem stlačených volut⁵¹ po stranách a jednoduše profilovaným trojúhelným frontonem s čučkami (viz. Příloha I., obr. 7 až obr. 14).^{52 53}

Boční fasády chrámu jsou totožné: ze sedlové střechy nad hlavní lodí jsou spuštěna volutová křídla,⁵⁴ které dosedají na pultovou střechu⁵⁵ zastřešující boční výklenkové kaple. Mezi volutovými podpěrami se nachází orámovaná okna s trojúhelným frontonem. Pod pultovou střechou jsou boční fasády chrámu opět řešeny pilastry a profilovaným kládím, v jehož vlysu se nachází drobná okénka. Rytmiizace bočních fasád spočívá ve střídání prvku pilastru a jednotlivých polí, kterým dominují termální okna⁵⁶ (viz. Příloha I., obr. 15 až obr. 17 a také obr. 22).

I když věže, které vznikly až po polovině 17. a začátkem 18. století, respektují starší tvarosloví kostela, je jejich členění dynamičtější a více rozehrané. Prolamovaná římsa rozděluje věže do tří polí, které jsou prostoupeny nárožními svazkovitými pilastry. Ty jsou ve spodní části věží řešeny stejným tvaroslovím, které se nachází na pilastrech bočních fasád. Výše, ve druhém poli, pak pilastry navazují na profilovanou římsu a na vrcholku věží se na nich vyjímají hlavice korintského řádu. Orámování oken věží navazuje v každém stupni na jednotlivé

---

⁵⁰ nika: výklenek, nejčastěji půlválcového tvaru o půlkruhové nebo půleliptické základně, zakončený konchou (Herout, 1980, s. 184)

⁵¹ voluta: závitnice – spirálový závit, v baroku často naplocho stlačený a se středem vystupujícím, jako by tlakem vpřed; vyskytuje se v iónské hlavici, konzole, v křídlech štítů barokních i lidových staveb (srov. Herout, 1980, s. 250)

⁵² čuček: v renesanční architektuře ozdobný zakončovací motiv tvaru ponejvíce čtyřboké vázy s příklopem, osazovaný nad pilastry nebo pilířky členící volutové štíty nebo atiky (Herout, 1980, s. 122)

⁵³ [Srov.] POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s.403 a dále MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 66

⁵⁴ křídlo volutové: v baroku nad bočními nižšími loděmi nebo kaplemi kostela plnilo funkci opěrného systému (srov. Herout, 1980, s. 167)

⁵⁵ pultová střecha: je polovina střechy sedlové, v architektuře se především využívala na zastřešení níže položených bočních lodí baziliky či kostela

⁵⁶ termální okno: je půlkruhově řešený průzor ve stěně stavby

plány boční fasády kostela. Vrcholy věží (včetně sanktusníku⁵⁷ mezi nimi) zdobí cibulová bání⁵⁸ s lucernou.⁵⁹

Závěru kostela dominují velká půlkruhově zakončená okna, mezi nimiž je prostor fasády opět členěn prvkem pilastrů a lizén (viz. Příloha I., obr. 18, obr. 19 a obr. 21).^{60 61}

Koncepce interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie směřuje ihned při vstupu pohled diváka přímo k presbytáři, tedy k hlavnímu oltáři. Majestátná a prostorná hlavní loď, k níž z boků přiléhají výklenkové kaple, je řešena velmi čistě a není rušena výraznou barevností. Hlavním nosným prvkem je v interiéru štuková výzdoba.

Hned při vstupu procházíme pod kruchtou,⁶² která je nesená jónskými sloupy a volutovými konzolemi.⁶³ Architektonického řešení hlavního vstupu pod kruchtou připomíná motiv serliany.⁶⁴ Prostor hlavní lodi je zaklenut valenou klenbou⁶⁵ s tunelovými výřezy pro okna. Klenba dosedá na opět velmi profilovanou korunní římsu, pod níž se nachází oblouková soustava⁶⁶

---

⁵⁷ sanktusník: štíhlá věžička na hřebenu střechy kostela (nad lodí nebo nad presbyteriem, případně nad křížením lodí) se zvonem. (Herout, 1980, s.222)

⁵⁸ bání: dekorativně pojaté zastřešení, především u věží

⁵⁹ lucerna: část cibulové helmice věže, opatřená kolem dokola otvory (srov. Herout, 1980, s.176)

⁶⁰ lizéna: též lesena, je plochý svislý architektonický článek bez hlavice a patky (tím se liší od pilastru), provedený v mírně předstupujícím zdivu nebo jen v omítce; spojí-li se v rozčlenění fasády a s obdobnými vodorovnými pruhy, vytvářejí se tzv. lizénové rámy (Herout, 1980, s. 173-174)

⁶¹ [Srov.] POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s.403 a dále MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 66

⁶² kručta: hudební kúr – tribuna o patro vyvýšená nad podlažím kostela (někdy i dvojí, ve dvou patrech nad sebou), určená pro varhany, pěvecký sbor, hudebníky, a umístovaná v lodi nejčastěji protilehle k hlavnímu oltáři, někdy ještě podél jedné nebo obou bočních stěn. (Herout, 1980. s. 162)

⁶³ konzole: architektonický nosný článek, vystupující ze stěny a nesoucí klenební žebro, sochu, římsu nebo balkón (srov. Herout, 1980, s.160)

⁶⁴ serliovský motiv: někdy označován jako tzv. palladiovský motiv; původně jde o trojdílně řešené okno ve střední části půlkruhově zakončené a po bocích se nachází menší obdélné otvory; tento prvek je později přenesl i do tvarosloví vstupních portálů
[Srov.] serliovský motiv dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Serliovsk%C3%BD_motiv

⁶⁵ valená klenba: architektonický útvar, který uzavírá shora prostor a nese sám sebe (srov. Herout, 1980, s. 154)

⁶⁶ oblouková soustava: či tzv. arkatura, je obecně každé opakování arkádového motivu; oblouková soustava se skládá z podnože (sloupu či pilíře), který nese kládí; mezi jednotlivými sloupy či pilíři se nachází obloukový průzor korunovaný archivoltou (archivolta: plastické orámování oblouku arkády,

ohraničující boční výklenkové kaple. Pilastry členící prostor jsou zakončeny korintskou hlavicí.⁶⁷ Součástí bočních kaplí jsou termální okna, která zajišťují další zdroj osvětlení prostoru chrámu. Hlavní loď je od protaženého a půlkruhově zakončeného kněžiště oddělena triumfálním obloukem⁶⁸ na nějž po obou stranách navazuje oratoř.⁶⁹ Závěr kostela⁷⁰ je sklenut konchou⁷¹ s průřezy pro okna, stejně jako u hlavní lodi (viz. Příloha I., obr. 23 až obr. 28).⁷²

Jak je na předchozích stranách uvedeno, interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi je řešen velmi střídově a hlavním ozdobným prvkem je štuková výzdoba. Ústředním bodem celého prostoru chrámu je pak hlavní oltář, který představuje dokonalé propojení architektonické a sochařské stafáže. Další sochařská, ale také i malířská výzdoba, je rozehrána především v jednotlivých výklenkových kaplích.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je krásným příkladem syntézy raného a vrcholného baroka. Zatímco rané formy k nám promlouvají skrze velký a prosvětlený interiér, vrcholné tendence lze vypočítat v jednotlivých výklenkových kaplích, a především na hlavním oltáři. Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi je zajímavý každou svou částí architektonického tvarosloví a stejně tak je pozoruhodný svou historií, která je spojena už od dávných časů s Palladiem země České.

---

podloubí aj.) [Srov.] HÁJEK, Václav. *Architektura: klíč k architektonickým slohům*. Praha: Grada, 2000. Stavitel. ISBN 80-7169-722-2. s. 77 a s. 206 a také Herout, 1980, s. 105

⁶⁷ korintský řád: třetí z klasických architektonických řádů antického Řecka; nejzdobnější, využívající motiv akantových listů a též i volut

⁶⁸ triumfální oblouk: v kostelním interiéru oblouk, oddělující (hlavní) loď od presbyteria (srov. Herout, 1980, s. 241)

⁶⁹ oratoř: místnost nebo prostor v přízemí či v patře, zpravidla na boku presbyteria (např. nad sakristií nebo proti ní), od ostatních věřících oddělená a opatřená vlastním vchodem (někdy vystupuje otevřeným nebo zaskleným balkónem nebo plochým arkýřem do chrámového prostoru); je určena buď pro řeholníky nebo pro panské, šlechtické patrony kostela (Herout, 1980, s. 190-191)

⁷⁰ chór: dnes většinou totéž co presbyterium, kněžiště, prostor určený původně pro kněze, oddělený od lodi triumfálním obloukem; při podélných stěnách chóru stávají chórové lavice či stally pro členy řádu, kapituly nebo městskou radu (srov. Herout, 1980, s. 144)

⁷¹ koncha – čtvrtkulová klenba v apsidě nebo v nice. (Herout, 1980. s. 159)

⁷² [Srov.] POCHÉ, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s.403 a dále MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 66

1.3 Historie stavby kostela

„U většiny poutních míst je na počátku vždycky nějaké zjevení anebo uskutečnění nějakého zázračného zásahu či také nalezení obrazu nebo sochy, spojené s přáním založit na tom místě nějakou památku či přímo vybudovat kapli nebo kostel.“⁷³ Toto přání se projevilo i při vzniku stavby kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Přesná příčina, proč nedaleko staroboleslavského kostela sv. Václava vznikl další chrám Boží, souvisí s malým kovovým reliéfem znázorňující Pannu Marii s Ježíškem v náručí, a který je už odedávna znám jako Palladium země České. Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl vybudován, podle legendy, přímo na místě, kde bylo Palladium nalezeno. Než však byl postaven, do dnešních dnů zchovalý raně barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie, sloužila k uctění Palladia nejprve malá kaplička.

Ve starších publikacích se můžeme setkat se zmínkou, že kvůli narůstajícímu počtu poutníků směřujících ke kapličce, kde bylo Palladium vystaveno, bylo přistoupeno ke stavbě kostelíka, který je připomínám už od roku 1099 a jeho stavba je spojena s proboštem Zbutkem z Kolovrat.⁷⁴ Staří autoři tak označují tento Zbutkův kostel Panny Marie a sv. Jiří za přímého předchůdce dnešního chrámu Nanebevzetí Panny Marie. V současné době je toto tvrzení stále předmětem zkoumání. Dnešní autoři se na základě literárních pramenů, a především archeologických nálezů ve Staré Boleslavi, snaží dokázat existenci a přesnou polohu Zbutkova kostela Panny Marie a sv. Jiří. Otázka, zda je opravdu kostel probošta Zbutka přímým předchůdcem dnešní poutní mariánské svatyně Nanebevzetí Panny Marie, není doposud potvrzena a ani vyvrácena a stále zůstává předmětem polemiky.⁷⁵ Ať už tedy byl předchůdcem dnešního chrámu Zbutkův kostel, ano či nikoli, je zřejmé to, že kvůli stále narůstajícímu počtu poutníků bylo nutné na počátku 17. století pro Palladium země České vybudovat mnohem důstojnější svatostánek.

---

⁷³ NĚMEC, Jaroslav. *Malý traktát o úctě mariánské*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2008. ISBN 978-80-7266-297-5. s. 32

⁷⁴ [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.23 a také JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 15-16

⁷⁵ O problematice kostela Panny Marie a sv. Jiří ve Staré Boleslavi pojednává David Kalhous v knize *Stará Boleslav, přemyslovský hrad v raném středověku viz. Mediaevalia archaeologica*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 1999-^^^^. ISBN isbn80-86124-43-6. s. 202-203

Kdo byl pověřen úkolem navrhnout novou podobu mariánského kostela ve Staré Boleslavi? Roku 1601 přišel s pravděpodobnou domněnkou Jürgen Zimmer, který za autora koncepce označil Giusseppe (Giovanniho) Maria Filippiho.⁷⁶ Současnými historiky a teoretiky byla tato domněnka potvrzena a je dnes všeobecně přijímána.

Giovanni Maria Filippi,⁷⁷ původem z Itálie, byl do Prahy pozván Rudolfem II. v roce 1601. „Nevíme bohužel, čím Filippi císaře, respektive jeho umělecké agenty, zaujal. Jeho reference ale musely být dosti přesvědčivé, protože v Rudolfových službách mu byly svěřovány ty nejvýznamnější architektonické úkoly. Filippi je v první řadě spojován s rudolfínskými úpravami Pražského hradu.“⁷⁸ Později se však zaměřil i na několik sakrálních staveb, díky nimž se stal jednoznačným kandidátem pro návrh a následnou stavbu kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi.

Po roce 1613 byl Filippiho návrh hotov, ale aby bylo možné se stavbou začít, bylo v první řadě nutné sehnat finanční prostředky.⁷⁹ Veřejné sbírky ale nedosahovaly potřebné sumy, která byla pro projekt nové mariánské svatyně zapotřebí. Pomocná ruka byla podána z Vídně. Sám císař Matyáš,⁸⁰ který po smrti svého bratra Rudolfa II. stanul v čele habsburské monarchie, se rozhodl finančně přispět na stavbu kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Rozhodl se však pro tento čin z vlastní vůle, či za tím vším stojí i jiná osoba? Odpověď

---

⁷⁶ [Srov.] NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969. s. 83

⁷⁷ Giovanni Maria Filippi původem z Tridentska, italský dvorní architekt v Praze, který studoval v Innsbrucku a v Římě. V Praze byl činný od počátku 17. věku, po roce 1610 se vrátil do Itálie, 1611 byl v Innsbrucku, později zase v Praze, kde byl 1616 propuštěn z úřadu. Z doby po roce 1620 je od něho kostel v Arcu.

Zdroj: Blažíček. Oldřich, Dagmar Hejdová, Josef Hobzek, Josef Polišínský a Pavel Preiss. *Barok v Čechách*. Praha: Obelisk, 1973. s. 61

⁷⁸ MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 61

⁷⁹ Už po roce 1613 bylo na stavbu vydána finanční částka ze zámeckého důchodu brandejského a stavba kostela tak od tohoto roku byla v plném proudu, ale přesto se za oficiální rok počátku výstavby uvádí rok 1617.

[Srov.] Zuman, František: *Staroboleslavské památky – jejich život*. In: *Časopis společnosti přátel starožitností*. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 36 dostupné z: <https://ndk.cz/>

⁸⁰ Matyáš Habsburský (1557-1619) byl českým králem mezi lety 1611-1617, dále byl císařem římským (1612-1617), králem uherským a chorvatským, markrabě moravským a arcivévodou rakouským (1608-1617). Mladší bratr Rudolfa II.

Zdroj: Matyáš Habsburský dostupné z: <https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/habsbursky-matyas-1557-%E2%80%A01619/>

na tuto otázku můžeme najít v knize Vladimíra Jeřábka, který píše: „Tento panovník měl za manželku Annu Tyrolskou,⁸¹ přísnou katoličku a velikou ctitelku mariánskou, jež se neobyčejně zajímala o Starou Boleslav.“⁸² Císařovna Anna hodlala upevnit a posílit katolicismus v Čechách a podpora stavby nového poutního chrámu ve Staré Boleslavi byla ideální příležitostí. Díky iniciativě císařského páru tak mohlo být, za pomoci probošta Jana Chrysostma Kiliána, děkana Davida Drahovského z Horštejnu a členů jezuitského řádu, započato roku 1617 s výstavbou.⁸³ Nutné je upozornit na fakt, že Filippi stavbu nedozoroval, jelikož se ukázal nedůvěryhodným. „Přinejmenším od roku 1604 se v souvislosti s jeho stavitelskou činností objevovala podezření i přímá obvinění ze zpronevěry stavebního materiálu. V roce 1616 byl definitivně usvědčen a s konečnou platností potrestán nuceným odchodem z Čech.“⁸⁴ Ponížený Filippi opouští Prahu, ale jeho návrh pro nový mariánský kostel zde zůstává. Dozor nad stavbou byl svěřen dalšímu Italovi jménem Jacopo de Vaccani.⁸⁵

Tento stavitel, činný na počátku 17. století v Brandýse, se roku 1617 ujal stavby. Bohužel hned nadcházejícího roku 1618 se práce na kostele zpomalily. Prvním z důvodů byla smrt císařského páru,⁸⁶ čímž kostel Nanebevzetí Panny Marie ztratil své hlavní mecenáše, druhým důvodem bylo vypuknutí českého stavovského povstání. Přesto však probošt Kilián dále pečoval o to, aby práce na stavbě neustaly úplně. Díky jeho zásluze přečkal rozestavěný kostel nepříznivou situaci, až do doby, než mohly být práce obnoveny a mohlo se v dostavbě pokračovat naplno. Podmínky pro dokončení kostela se zlepšily až poté, co se

---

⁸¹ Anna Tyrolská (1585-1618) byla rakouskou arcivévodkyní, římskou císařovnou a královnou českou, uherskou a chorvatskou. Sňatek s Matyášem Habsburským byl uzavřen dne 4. prosince roku 1611. [Srov.] Anna Tyrolská dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anna_Tyrolsk%C3%A1

⁸² [Srov.] Jeřábek, Vladimír. Čtení o Palladiu země České. Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1946. s. 30-31

⁸³ [Srov.] Jeřábek, Vladimír. Čtení o Palladiu země České. Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1946. s. 31 a také Špůrek, Stanislav. Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách. Stará Boleslav, 1938. s.27

⁸⁴ MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 67

⁸⁵ Jacopo de Vaccani, italský stavitel, činný v Brandýse v 1. polovině 17. století, doložený v letech 1613-42, postavil mariánský kostel ve Staré Boleslavi. Zdroj: Blažíček. Oldřich, Dagmar Hejdová, Josef Hobzek, Josef Polišínský a Pavel Preiss. *Barok v Čechách*. Praha: Obelisk, 1973. s. 61

⁸⁶ Císařovna Anna zemřela roku 1618 a Matyáš rok nadcházející (1619)

uklidnila společenská situace po porážce stavovského vojska v bitvě na Bílé hoře. V tu dobu na výstavbu chrámu Nanebevzetí Panny Marie značně přispěli Vilém Slavata z Chlumu a Jaroslav Bořita z Martinic.^{87 88 89}

Roku 1623 byl kostel Nanebevzetí Panny Marie dokončen. Chyběly mu však obě věže a přilehlý ambit. Tyto součásti chrámu byly postaveny až na konci 17. a počátkem 18. století. Důvodem, proč na úplnou dostavbu a vybavení interiéru musel chrám čekat tak dlouho, byla Třicetiletá válka, která na naše území vtrhla krátce po porážce českého stavovského povstání. Různé fáze třicetiletého válečného konfliktu se do osudu kostela Nanebevzetí Panny Marie nepodepsaly nijak příznivě, přesněji se chrám stal obětí rabujících saských i švédských vojsk, které v Čechách během válečných let pobývaly. K zostuzení staroboleslavské mariánské svatyně tak došlo celkem šestkrát, a to v letech 1632, 1634, 1639-40, 1642, 1646 a 1648.⁹⁰ Veškeré dosavadní vybavení kostela vzalo během těchto těžkých let za své. Jediným pozůstatkem prvotní výzdoby je tudíž kvalitní štuková dekorace stěn a kleneb bočních kaplí a také kněžiště, která byla, podle Štěpána Váchy, provedena podle jednotného plánu a můžeme ji časově zařadit do závěru dvacátých let či počátku třicátých let 17. století.^{91 92}

---

⁸⁷ [Srov.] ŠTĚPÁNEK, Petr, Jan ROYT a Dana STEHLÍKOVÁ. *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy: Okresní muzeum Praha-východ v Brandýse nad Labem: [od 10.8. do 1. 10.1995]*. Brandýs nad Labem: Okresní muzeum Praha-východ, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 5 a také Jeřábek, Vladimír. Čtení o Palladiu země České. Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1946. s. 31-32 a k tomu dále Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.26-27

⁸⁸ Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572-1652) byl český šlechtic z rodu Slavatů, jehož politický vliv sílil po roce 1611, kdy se postupně stal zemským sudím, poté získal funkci nejvyššího zemského komorníka, později nejvyššího hofmistra Českého království. Po defenestraci 23.5.1618 byl nucen opustit Čechy, ale hned po porážce stavovského vojska v bitvě na Bílé hoře se roku 1622 vrací a od roku 1628 (až do své smrti 1652) zastává funkci nejvyššího kancléře Českého království. [Srov.] Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A9m_Slavata_z_Chlumu_a_Ko%C5%A1umberka

⁸⁹ Jaroslav Bořita z Martinic (1582-1649) byl královský místodržící v Čechách, který byl společně s Vilémem Slavatou z Chlumu vyhozen z oken Pražského hradu roku 1618 a též musel opustit Českou zemi, do které se navrací roku 1621 a postupně získává značný politický vliv. [Srov.] Jaroslav Bořita z Martinic dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Bo%C5%99ita_z_Martinic

⁹⁰ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: *Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi*. In: Umění LVIII, 2010. s. 21 Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. 1880, s. 15-17

⁹¹ Za autora štukové výzdoby je uváděn Giovanni Bratolomeo Cometa. [Srov.] VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech*. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-2079-4. sv.1. s. 107; dále Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>; a také POCHÉ, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 403

Po odeznění hrůz Třicetileté války po roce 1648 mohla bez dalších obav začít obnova a dostavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Prioritou bylo zřízení hlavního oltáře. Provizorní stav, spočívající ve využívání jednoho z bočních oltářů ke konání mše svaté, skončil po roce 1655. Ze smlouvy, kterou v přílohách svého článku uvádí Štěpán Vácha, vyplývá, že se na zřízení hlavního oltáře podílel hrabě Bernard Ignác Bořita z Martinic, staroboleslavský probošt Rudolf Roder a staroměstský truhlář Jiří Pauer.⁹³ V samotném článku pak obsah smlouvy shrnuje takto: „Dne 18. května 1655 byla se staroměstským truhlářem Jiřím Pauerem uzavřena smlouva na stavbu hlavního oltáře v hodnotě 300 zlatých, přičemž konečná cena přesáhla sumu 505 zlatých. Retábl⁹⁴ měl být proveden podle dodaného nákresu ze suchého, černě mořeného hruškového dřeva, oltářní architekturu tvořilo celkem šest sloupů, střed repositorium určené pro milostný obraz, pod ním se počítalo s tabernáklem⁹⁵ a ještě níže s ciboriem.“⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ Tento oltář svému účelu sloužil až do roku 1721 než byl

---

⁹² [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: *Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi*. In: Umění LVIII, 2010. s. 23 Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

⁹³ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: *Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi*, s. 23 a s.35 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

⁹⁴ retábulum: oltářní nástavec, který je od renesance, ale hlavně od baroka tvořen nejčastěji sloupovou architekturou a jedním nebo dvěma obrazy a sochami, jindy obraz v bohatém řezaném rámu nebo v architektuře figurální skupina a často je v baroku retabulum oddělováno od mensy, kterou je poté možno obcházet (Srov. Herout, 1980, s. 189)

⁹⁵ tabernákl: svatostánek na mense katolického oltáře (Herout, 1980, s. 238)

⁹⁶ VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: *Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi*, s. 23 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

⁹⁷ Obširnější popis lze najít u Františka Zumana: „R. 1655 dne 18. května stala se smlouva mezi B. Ig. Hr. Z Martinic, nejv. Purkrabím, v zastoupení Rudolfa Roderu, probošta staroboleslavského a P. Dom. Constantina von Au, prokurátora u sv. Benedikta na Hradčanech a mezi Jiřím Pauerem, měšťanem a truhlářem Starého města Pražského. Z té se dovídáme, že se hr. Martinic ze zvláštní zbožnosti rozhodl Bohu Všemohoucímu a Matce Boží postavit zvláštní oltář podle nákresu po ujednání P. Constantina s truhlářem. Mistr se zavázal provést oltář podle nákresu ze suchého, černě mořeného hruškového dříví a též všechny ozdoby k němu dodat mimo repositorium pro zmíněný obraz Madony ve výklenku („Muschelů“); po stranách má být šest sloupů s hlavicemi a pod repositoriem jest umístiti tabernákl s ozdobami a čtyřmi sloupy po stranách, vše z hruškového dřeva a pod tabernáklem ciborium (?). Za práci tu zavázal se Martinic zaplatiti 300 zl. a mistrovi dána byla lhůta do svátku Očištvování P. Marie r. 1656.“

Zdroj: Zuman, František: *Staroboleslavské památky – jejich život*. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 40 dostupné z: <https://ndk.cz/>

⁹⁸ ciborium: schránka na hostie, podobná většímu kalichu s víčkem (Herout, 1980, s. 120)

nahrazen oltářem dnešním, který vznikl spoluprací architekta Františka Maxmiliána Kaňky a sochaře Matyáše Bernarda Brauna. Ale předtím, než bude pozornost věnována této majestátní oltářní architektuře, je z hlediska časové posloupnosti nutné stočit pohled ke kaplím situovaných po obou bocích v interiéru hlavní lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie.

První z kaplí, která byla dokončena roku 1662 se nachází po pravé straně hned u vstupu do kostela. Jedná se o Morzinskou kapli Neposkvrněného početí Panny Marie (viz. Příloha I., obr. 29), jejíž zřizovatelem byl hrabě Pavel Morzin s manželkou Marií Alžbetou Hrzánovou z Harasova. Jejich erby jsou spojeny v aliančním znaku usazeném vprostřed oblouku nad kaplí. Celý interiér kaple plně ovládá monumentální portálový oltář. Obrazy, které jsou jeho součástí, pocházejí z ruky malíře Antonína Stevense ze Steinfelsu.⁹⁹ Ústřední malba oltáře vyobrazuje Pannu Marii jako Immaculatu.¹⁰⁰ V horní části oltáře se nachází druhá, menší malba, na které je znázorněn Duch svatý v podobě holubice, která je obklopena postavičkami puttů. Součástí architektury Morzinského oltáře je také sochařská výzdoba, v jejímž konceptu všemu dominuje plastika Boha Otce, umístěná na vrcholu. Po bocích této ústřední sochy se nachází dvojice andílků, pod nimiž jsou usazeny plastiky starozákonních proroků. Ve spodní části oltáře mají své místo sochy sv. Antonína Paduánského (vlevo) a sv. Františka z Pauly (vpravo). Ve stěnách Morzinské kaple jsou v nikách usazeny ještě další dvě sochy a to sv. Petr po straně levé a po pravé sv. Pavel. Nástěnné malby v klenbě kaple vyobrazují milostné zázračné obrazy a sochy uctívané nejenom v Čechách. Najdeme zde například malbu představující milostnou mariánskou sochu z Loreta, anebo vyobrazení Panny Marie Monserratské.¹⁰¹

---

⁹⁹ Antonín Stevense ze Steinfelsu (kolem 1608- asi 1675) byl současník Karla Škréty a příslušník třetí generace rozvětvené dynastie malířů a sochařů pocházející z belgického Mechelenu (francouzsky Malines). Základy malby si osvojil díky svému otci Pietru Stevensovi, který působil v Praze jako malíř krajin na dvoře Rudolfa II. Někdy mezi lety 1629-1635 uskutečnil Antonín svojí studijní cestu do ciziny. V roce 1635 se usazuje na Malé Straně v Praze, kde získává četné zakázky od řádu augustiniánů od sv. Tomáše (postranní právo sv. Tomáše). Po roce 1644 se stává součástí malířského cechu v Praze. Maloval jak oltářní obrazy, portréty, tak i dekoroval interiéry nástěnnou malbou či navrhoval grafické listy.

[Srov.] VÁCHA, Štěpán a Radka HEISLEROVÁ. *Pražští malíři v letech 1635-1680: Antonín Stevens, Jan Bedřich Hess, Matěj Zimprecht*. Praha: Academia, 2017. ISBN isbn978-80-200-2801-3. s. 67-113

¹⁰⁰ Immaculata: Neposkvrněná, ikonograficky ustálený typ P. Marie; prostovlasá P. Maria s rukama sepjatýma na hrudi (kolem hlavy mívá svatozář s 12 hvězdami) stojí na půlměsíci a zeměkouli obtočené hadem, jenž drží v tlamě jablko, symbol dědičného hříchu (srov. Herout, 1980, s. 147)

¹⁰¹ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré

Černínská kaple Zvěstování Panny Marie (viz. Příloha I., obr. 30 až obr. 32), nacházející se na levé straně jako třetí v pořadí, tedy nejbližší hlavnímu oltáři, je datována rokem 1644 a podle aliančního znaku byl jejím fundátorem hrabě Humprecht Jan Černín¹⁰² s manželkou Dianou Marií Ippolitou di Gazoldo. I v této kapli se nachází honosný rámový oltář,¹⁰³ na jehož vrcholku, v nástavku štítu, najdeme obraz Adama a Evy, po jehož stranách na římse jsou usazeny plastiky sv. Maří Magdalény a sv. Hedviky. Architekturu oltáře po bocích hlavního obrazu s motivem Zvěstování Panny Marie, zdobí po levé straně socha sv. Kateřiny a vpravo socha sv. Barbory. V levé nise kaple nalezneme vypočtení sv. Jáchyma a naproti němu sv. Josefa s malým Ježíškem. Nástěnné malby a oltářní obrazy v Černínské kapli jsou v současnosti jediným bezpečně připsaným dílem pražského malíře Jana Bedřicha Hesse.¹⁰⁴ Dosvědčuje to

---

Boleslavi., s. 25 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 406; ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 265; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995]*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN isbn80-901587-2-2. s. 8 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁰² Srdce tohoto šlechtice bylo při opravách kostela Nanebevzetí Panny Marie v roce 1940 nalezeno pod dlažbou Černínské kaple v cinové schránce, která byla po důkladné opravě uložena v zaskleném výklenku zdi kaple. Tělo Humprechta Jana Černína (zemřel r. 1682) odpočívá v katedrále sv. Víta v Praze.

[Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. č.3-4. s. 92. dostupné z: <https://ndk.cz/> a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 404 a také Humprecht Jan Černín dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Humprecht_Jan_%C4%8Cern%C3%ADn

¹⁰³ Tento oltář společně s protějším zakrývají postranní vchody, které byly do kostela proraženy roku 1729.

[Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. č.1-2. s. 50. dostupné z: <https://ndk.cz/> a POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 403 a také VÁCHA 2010 – Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s. 26 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

¹⁰⁴ Jan Bedřich Hess (asi 1622-1673), malíř a grafik raného baroka, ovlivněný tvorbou Karla Škréty, byl školen u dvorského malíře Matyáše Mayera, v jehož dílně pracuje i po jeho smrti (1647) pod vedením Mayerovy vdovy Anny Marie. Dne 18. listopadu 1650 získal měšťanské právo a později jako samostatný cechovní mistr vedl svoji dílnu. Dochované práce dokládají značnou kultivovanost a tvůrčí jistotu. Spřízněnost se Škrétou se projevuje v malířském rukopisu kladoucím důraz na světelné kvality, barevnost, a také v síle kompoziční invence.

[Srov.] VÁCHA, Štěpán a Radka HEISLEROVÁ. *Pražští malíři v letech 1635-1680: Antonín Stevens, Jan Bedřich Hess, Matěj Zimprecht*. Praha: Academia, 2017. ISBN isbn978-80-200-2801-3. s. 115-143

zachovaný dopis, který tento umělec zaslal hraběti Černínovi a v němž informuje o průběhu malířské výzdoby kaple.¹⁰⁵

Kaple Slavatovská (viz. Příloha I., obr. 33 až obr. 35) nacházející se naproti kapli Černínské, byla, pod fundací hraběte Ferdinanda Viléma Slavaty a jeho manželky Marie Cecílie, dokončena po roce 1666. Původní titulní obraz na slavatovském oltáři s motivem Nanebevzetí Panny Marie se nezachoval, jelikož byl roku 1877 nahrazen malbou Klanění tří králů od malíře Josefa Hellicha.¹⁰⁶ Obraz v nástavci oltáře s motivem Nejsvětější Trojice, je původní, tudíž z jeho výtvarného zpracování můžeme usuzovat i kvalitu dnes již neznámé titulní malby Nanebevzetí Panny Marie. Oltář i postranní niky jsou opět osazeny sochami světců (Maří Magdaléna, sv. Cecílie, sv. Šebestián a sv. Floriána).¹⁰⁷ Na nástropních freskách kaple jsou vyobrazeny starozákonní ženy, které představují jakýsi předobraz Panny Marie.¹⁰⁸

Lažanská kaple¹⁰⁹ Uvedení Panny Marie do chrámu (viz. Příloha I., obr. 36 a obr. 37) má ve své kartuši uveden rok 1674 jako letopočet zřízení, ale jak uvádí

---

¹⁰⁵ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s. 25-26 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 404; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995.* Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 8; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách.* Stará Boleslav, 1938. s. 37-38 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁰⁶ Josef Vojtěch Hellich (1807-1880) byl český malíř a archeolog, který vystudoval na pražské malířské akademii pod vedením Josefa Berglera. Dále studoval v Mnichově a poté podnikl studijní cestu po Evropě. Do Prahy se vrací roku 1840. Maloval náboženské výjevy, portréty, historické výjevy a též je znám svými grafickými listy (např. vědeckou ilustrací).
[Srov.] Josef Vojtěch Hellich dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Vojt%C4%9Bch_Hellich

¹⁰⁷ Pod sochou sv. Viléma se nachází cínová rakev s ostatky probošta Dionýsa Erasma Kriegera, který zemřel r. 1792
[Srov.] Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/> a také POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š.* Praha: Academia, 1980. s.406

¹⁰⁸ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.26 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 405-406; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995.* Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 8; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách.* Stará Boleslav, 1938. s.37 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁰⁹ Lažanská kaple se nachází na levé straně při vstupu do kostela Nanebevzetí Panny Marie, uprostřed mezi kaplí Černínskou a Berkovskou.

Štěpán Vácha ve svém článku: „...z formulace Bohuslava Balbína v *Historia Boleslaviensis* lze soudit, že se její výzdoba dokončovala již v roce 1668“.¹¹⁰ Alianční znak nám odhaluje nejenom jméno hlavního fundátora kaple, tedy Karla Maxmiliána Lažanského, ale též odkazuje na původní donátorku, tetu Karla Maxmiliána, Ester Mitrovskou, rozenou Lažanskou z Bukové. Oltáři s velmi zdobnou štukovou výzdobou dominuje jediný obraz, který vznikl kolem roku 1674 a je dílem významného barokního malíře Karla Škréty,¹¹¹ který na malbě spolupracoval se svým synem Karlem Škrétou ml. V sochařské výzdobě lažanské kaple lze na oltáři rozpoznat postavu sv. Patricie a sv. Heleny a v nikách sochy sv. Karla Boromejského a sv. Maxmiliána.¹¹²

Františkovi Antonínu Berkovi z Dubé bylo dvacet tři let, když pod svým patronátem nechal roku 1672 dokončit kapli Očišťování Panny Marie (viz. Příloha I., obr. 38 a obr. 39). Na aliančním znaku je vyobrazen i erb jeho manželky Aloisie Ludoviky Anny Montecuccoli. Rozhodnutí ujmout se kaple v kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, pojal hrabě Berka nejspíš před svou kavalírskou cestou do Itálie v roce 1670. Zatímco nástěnné malby, zobrazující motivy ze života Panny Marie, jsou dílem neznámého umělce, autorství titulního obrazu Očišťování Panny Marie je jednoznačné. Autorem olejomalby je italský malíř Francesco Cozza.¹¹³ Sloupový oltář je opět bohatě

---

¹¹⁰ VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.27 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

¹¹¹ Karel Škréta Šotnovský ze Závoríc (1610-1674) byl vedoucí uměleckou osobností raného barokního malířství v Čechách. Jako příslušník protestantské rodiny se po vyhlášení Obnoveného zřízení zemského vystěhoval z Prahy do Německa, odkud odjel na studia do Itálie (1630-1635). Tam prošel nejvýznamnější umělecká střediska (Benátky, Boloňa, Florencie), seznámil se s italskou barokní malbou i cizími malíři, kteří tehdy v Itálii pobývali, a v Římě přestoupil ke katolictví. Vrátil se do Prahy, vysoudil zpět rodinný majetek a stal se předním českým barokním malířem s velkou dílnou; v letech 1653-1660 stál v čele pražského malířského cechu. Škrétovo malířské dílo představuje osobitou českou syntézu benátského kolorismu s římským caravaggismem, boloňským klasicismem a vlámským barokem. [Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^^^ . ISBN 978-80-85970-61-6. s. 86

¹¹² [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.27 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 404; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 8; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.38-39 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹¹³ Francesco Cozza (1605-1682) pocházel z Kalábrie, byl žákem Domenichinovým a počátkem čtyřicátých let 17. století se trvale usadil v Římě. Byl vyznavačem klasicistně orientované malby, jeho doménou byly náboženské obrazy vyznačující se přehlednou figurální kompozicí monumentálního účinku a na svou dobu nezvyklou jasností malby, kterou docíloval užíváním elementu světla ve

členěn a osazen plastikami světců. V nástavci se nachází postava sv. Ludmily (vpravo) a sv. Barbory (vlevo), pod nimi ve spodní části jsou sochy sv. Jana Křtitele a sv. Františka z Assisi. V nikách naproti sobě stojí sv. Zikmund a sv. Václav.¹¹⁴

Roku 1672 bylo dokončeno i Šternberské sanktuárium pro milostný obraz Bohorodičky (viz. Příloha I. obr. 40), tedy pro Palladium země České. Sanktuárium¹¹⁵ se nachází na levé (evangelijní) straně kněžiště a nahradilo na tomto místě původní kapličku, která byla při stavbě kostela Nanebevzetí Panny Marie nejprve pietně, jak píše Vladimír Jeřábek, včleněna do interiéru chrámu, ale nedlouho poté kvůli svému rušivému vzhledu, byla v roce 1660 zbořena.¹¹⁶ Ale Štěpán Vácha ve svém článku Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi předkládá již rok 1625 a dokazuje to pomocí dopisu Viléma Vřesovce z Vřesovic hraběti Vilému Slavatovi, ze kterého pramení, že kaple, v níž byl milostný obraz přechováván, byla stržena a celý chrámový prostor je vyčištěný a způsobilý ke konání bohoslužeb.¹¹⁷ Jelikož však zboření kapličky zbudilo vlnu nevole, bylo nutné přistoupit ke stavbě nového svatostánku pro Palladium. Iniciativy se chopil rod Šternberků a nechal na místě původní kapličky zbudovat mramorový oltář, ve kterém byl milostný obraz přechováván za umělecky provedenou mříží, na níž jsou vyryta jména jednotlivých členů rodiny Šternberků a též latinský nápis „Tu Sternbergiades Virgo Marie Rege“

---

spojitosti s barvou. K plné zralosti a osobitému slohu dospěl Cozza v pozdním věku. Monumentalita postav, světelná razance uplatněná při modelaci rouch, záliba v modré barvě rozehrané do chromatických odstínů, to vše jsou nezaměnitelné atributy Cozzova stylu, které nacházíme i na plátně určeném pro berkovskou kapli ve Staré Boleslavi.

Zdroj: VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.28 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

¹¹⁴ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.28 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále POCHÉ, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 404; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995]*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 8; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.39 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹¹⁵ sanktuárium: sanktuář – kamenicky ozdobně řešený uzavíratelný výklenek pro nádobu s hostiemi v levé straně presbyteria (srov. Herout, 1980, s.222)

¹¹⁶ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 71

¹¹⁷ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., In: Umění LVIII, 2010. s. 21 a s. 34 dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

(Ty, Panno Marie, říd' potomky Šternberků). Na vrcholu sanktuária jsou usazeni dva andělé nesoucí korunu. Dnes je namísto Palladia v oltáři vystaven obraz s námětem vyorání staroboleslavského reliéfu od malíře Josefa Mathausera.^{118 119}

Poslední ze šlechtických kaplí staroboleslavské mariánské svatyně je kaple Valdštejnská, Narození Panny Marie (viz. Příloha I., obr. 41 až obr. 44), která byla slavnostně vysvěcena 21. května 1690 pražským arcibiskupem Janem Bedřichem z Valdštejna. Portálový oltář s ústředním obrazem s motivem Narození Panny Marie je osazen pěti plastikami světců, mezi kterými se vznášejí či sedí postavičky puttů. Na vrcholu oltáře je usazena postava krále Davida, pod níž se na nástavci nachází obraz Žehnajícího Boha Otce a dále se zde vyjímají sochy sv. Zachariáše a sv. Alžběty s malým Janem Křtitelem. Spodní části oltáře dominují postavysv. Jáchyma a sv. Josefa. Dialog probíhá mezi dvěma sochami v bočních nikách kaple. Na pravé straně stojí postava sv. Ludmily, která přijímá Palladium od sv. Metoděje umístěného v nice naproti. Nad těmito sochami se na bocích kaple nachází ještě dva obrazy. Jejich autor však není, stejně jako u oltářních obrazů, určen. Vše završují klenební nástěnné malby se starozákonní tematikou, jejichž autorem je Jan Kryštof Liška.^{120 121}

---

¹¹⁸ Josef Mathauser (1846-1917) byl český malíř portrétů, náboženských a historických obrazů. Zdroj: Josef Mathauser dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Mathauser

¹¹⁹ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., In: Umění LVIII, 2010. s. 31 dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> a dále JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 71; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.36; ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 92; a také Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 69

¹²⁰ Jan Kryštof Liška (kolem 1650 Wroclaw - 1712 Lubiąž) získal malířské vzdělání u svého nevlastního otce Michaela Willmanna, následný šestiletý italský pobyt ale posílil jeho smysl pro harmonii a melodičnost, která tlumí willmannovskou výrazovou pádnost. Do Prahy přišel Liška, označovaný v pramenech jako „mladý Willmann“, roku 1689 a pracoval v Čechách, podobně jako Willmann a často současně s ním, zejména pro řádové objednavatele, a to až do otčímovy smrti (1706), po níž převzal jeho dílnu v Lubuši (Lubiąž). Jeho koloristicky živá oltářní plátina vevního uvolněného rukopisu, stejně jako jeho kompozičně bohaté fresky působily významně na rozvoj malby vrcholného baroka v Čechách. [Srov.] VONDRÁČKOVÁ, Marcela, ed. *Baroko v Čechách: průvodce stálou expozicí Národní galerie v Praze, Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Archeologického ústavu Akademie věd ČR, Praha*. V Praze: Národní galerie, 2013. ISBN isbn978-80-7035-527-5. s. 61

¹²¹ [Srov.] VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., s.30-31 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519> ; a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 405; *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy, [Brandýs nad Labem 10. 8. - 1. 10. 1995]*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80-901587-2-2. s. 8; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.37 a také Poutní místo Stará Boleslav – Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

Mezi lety 1717-1723 vzniklo v kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi jedno z nejmohutnějších oltářních řešení v Čechách.¹²² Mohutná do prostoru rozvinutá portálová architektura oltáře vychází z koncepce významného barokního architekta Františka Maxmiliána Kaňky.¹²³ Sochařské výzdoby oltáře se ujal dlouholetý Kaňkův přítel, nejvýznamnější postava barokního plastiky na našem území, Matyáš Bernard Braun.^{124 125} (viz. Příloha I., obr. 45)

„Kaňkovu činnost při úpravách kapitulního chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi bezpečně dokládá kontrakt ze 17. března 1716. Z této smlouvy vyplývá, že Kaňka má dostat zaplacen za nákres hlavního oltáře kostela a budoucí dozor při stavbě 100 zlatých.“¹²⁶ Kamenickými pracemi byl pověřen Dominik Antonio Rappa, s nímž byla uzavřena samostatná smlouva roku 1719 a na oltáři se pojímal následně mezi lety 1720-1722.¹²⁷ Instalaci nového hlavního oltáře předcházela úprava oken v závěru kostela, které byly rozšířeny, aby lépe odpovídaly potřebám Kaňovu architektonickému konceptu.

---

¹²² [Srov.] MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 347

¹²³ František Maxmilián Kaňka (1674-1766) byl nežádanější a také nejlépe placený pražský architekt v druhém a třetím desetiletí 18. století. Vyučil se v Praze u Pavla Ignáce Bayera, spolupracoval se Santinim a Alliprandim a roku 1709 se spolu s malířem Michaellem Halbaxem a sochařem Františkem Preissem pokusil založit v Praze uměleckou akademii. Roku 1723 byl jmenován císařským architektem. Přátelil se a spolupracoval s Matyášem Bernardem Braunem a Václavem Vavřincem Reinerem, vyučil se u něho Anselmo Lurago.
[Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-
^^^ . ISBN 978-80-85970-61-6. s. 73

¹²⁴ Matyáš Bernard Braun (1684-1738) byl sochař, původem z Tyrolska, mezi jehož první dílo v Čechách patří sousoší Sen sv. Luitgardy pro Karlův most v Praze. Braun často spolupracoval s architektem F.M. Kaňkou například na výzdobě kostela sv. Klimenta aj. Nejvýznamnější dílo zanechal v Kuksu ve východních Čechách, kde pro hraběte Františka Antonína Šporka vytesal (s pomocí své dílny) sochy alegorií Ctnostní a Neřestí a dále v lese blízko Kuksu vytvořil tzv. Betlém. Matyáš Bernard Braun byl vynikajícím mistrem iluzionistického směru vrcholné barokního sochařství ve střední Evropě. Jeho modelace je založena na konkávním principu, který zadržuje světlo na vrcholcích tvaru a stín v jeho prohlubních, a tak usiluje o prudký kontrast.
[Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-
^^^ . ISBN 978-80-85970-61-6. s. 76-77

¹²⁵ [Srov.] MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 347

¹²⁶ VLČEK, Pavel. *Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky*. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-90-2. s. 52

¹²⁷ [Srov.] VLČEK, Pavel. *Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky*. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-90-2. s. 52 a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 405

Na jaře roku 1721 započala samotná instalace.¹²⁸ Původní vzhled spodní části oltáře není dnes znám, jelikož po roce 1764 byla vyhotovena nová oltářní mensa a došlo i k úpravě tabernáklu, který původní části zakryl.¹²⁹ Přesto tento zásah nijak nenarušil úchvatné členění oltáře. Konkávně proláklé retábulum nese monumentálně plné a bohatě zprohýbané kládí, které výrazně odděluje hlavní etáž a nástavec. Retábulum člení blíže ke středové části sloupy tordované za nimiž následují k bokům sloupy hladké. Oběma sloupovým provedením dominují hlavice korintského řádu.¹³⁰

Na předchozí stránce je již zmíněno, že okna v závěru kostela byla upravena, aby se mohla stát plně součástí hlavního oltáře. Princip spočívá v tom, že retábulum i oltářní nástavec do sebe pojímají, díky svému dynamickému architektonickému členění, dvě prostřední okna závěru kostela, a tím se zdůrazňuje hloubka architektury hlavního oltáře, která je tak více prostoupena světlem, které svým působením v průběhu dne mění dynamiku a rozmanité tvarosloví oltáře a též umocňuje dramatickost sochařské výzdoby.

Architektonický koncept hlavního oltáře, představuje dynamické jeviště pro Braunovo sochařské dílo. Nejdůležitější okamžik celé figurální stafáže je usazen do středu konkávně řešeného kládí. Postava Panny Marie je nesena vzhůru k nebesům, kde jí již kráčejí vstříc Kristus a Bůh Otec a také Duch svatý v podobě holubice umístěné na kříži, který symbolicky odkazuje na Mariinu spoluúčast na vykupitelském díle jejího syna. Na dramatický okamžik Nanebevzetí hledí dvanáct apoštolů, seskupených kolem prázdného sarkofágu, z něhož byla Panna Maria vyzdvižena. Svými gesty a mimikou neskrývají údiv a úžas nad zázrakem, který se odehrává nad jejich hlavami. Výjev je v bočních plánech doplněn postavami čtyř světců, kteří jsou se Starou Boleslaví buďto historicky nebo

---

¹²⁸ [Srov.] VLČEK, Pavel. *Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky*. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. *Slavné stavby*. ISBN 978-80-87073-90-2. s. 52-53

¹²⁹ [Srov.] VLČEK, Pavel. *Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky*. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. *Slavné stavby*. ISBN 978-80-87073-90-2. s. 52-53; a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 70

¹³⁰ [Srov.] BRAUN, Matyáš Bernard, FREIMANOVÁ, Milena, ed. *Matyáš Bernard Braun: 1684-1738: sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*. Praha: Národní galerie, 1988. *Studie a materiály*. s. 75 a dále Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.35

tradiční úctou spojeni. Na nástavci jsou usazeny postavy sv. Kosmy a Damiána a ve spodní části nalezneme sv. Václava a sv. Ludmilu. Koruna na vrcholu oltáře odkazuje k budoucímu postavení Panny Marie jako Regině Coeli.¹³¹ Celý výjev, který se na oltáři odehrává, je doplněn početným komparesem andělů a puttů.¹³²

Putti, andělské děti, jsou jacísi „domorodci a poslové nebes“, kteří se všude vyskytují a o všem vědí, diví se, gestikulují, ale sami o sobě nejsou subjekty zbožného děje. Především jsou to jakýsi „celebranti“, pomocníci především v souvislosti s představovanými atributy¹³³ světců nebo s předměty, které předváděný děj symbolizují.¹³⁴ Tohoto aspektu je nutné si povšimnout i u hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Ten je zaplaven množstvím těchto andělských dětí, které dělají doprovod Panně Marii při její cestě na nebesa, také se vynořují zpoza drapérie Boha Otce, nebo přidržují atributy sv. Kosmy a Damiána, anebo jen svými tělíčky vyplňují architekturu oltáře a odkazují svými gesty na určitá místa, kam má divákovo oko sklouznout a kudy se má ubírat jeho pohled.

Sochy hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie představují jedinečný důkaz mistrné práce Braunovy řezbářské dílny. Do jaké míry se na realizaci soch podílel sám Matyáš Bernard, je dodnes předmětem diskuzí, ale dle určitého pravidla uměleckých dílen, můžeme s určitým zásahem samotného mistra počítat především na částech soch, které jsou nejdůležitější, tedy hlava, ruce a nohy, popřípadě prováděl závěrečné korektury.¹³⁵ Emanuel Poche ve své knize o Matyáši Bernardu Braunovi, předkládá myšlenku, že se ze všech žáků z Braunovy dílny, nejvíce na realizaci sochařské výzdoby oltáře Nanebevzetí

---

¹³¹ Regina Coeli: je označení pro Pannu Marii jako Královnu nebes

¹³² [Srov.] MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6. s. 626 dále BRAUN, Matyáš Bernard, FREIMANOVÁ, Milena, ed. Matyáš Bernard Braun: 1684-1738: sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984. Praha: Národní galerie, 1988. Studie a materiály. s. 75 a také Špůrek, Stanislav. Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách. Stará Boleslav, 1938. s.35-36

¹³³ atribut: symbolický předmět v rukou nebo u nohou zobrazovaných osob světců nebo antických božstev, usnadňující jejich rozpoznávání; připomíná jejich činnost, dobré skutky nebo mučednickou smrt. (Herout, 1980, s. 109)

¹³⁴ [Srov.] BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 978-80-7432-105-4., s. 406-407

¹³⁵ [Srov.] BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 978-80-7432-105-4., s. 443

Panny Marie, podílel Řehoř Theny.¹³⁶ Dle Pocheho slov, to dosvědčuje především specifická skladba drapérií.¹³⁷ ¹³⁸ Ale ať už jsou domněnky o míře zásahu samotného Matyáše Bernarda Brauna na sochách z oltáře Nanebevzetí Panny Marie jakékoli, tak přesto představuje tento soubor figurální stafáže společně s Kaňkovou architekturou, jeden z nejúchvatnějších oltářních celků vrcholného baroka v českých zemích.

K dalším velkým stavebním počínům, kterých se na počátku 18. století kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi dočkal, byla stavba ambitů, úprava západního průčelí a též dostavba věží.

Ambity, situované u závěru kostela na východní straně, byly vybudovány v rozmezí let 1728-1731. Architekt není dodnes určen, ale vzhledem k dataci výstavby zadního traktu areálu kostela Nanebevzetí Panny Marie, se okruh adeptů zužuje buďto na Františka Maxmiliána Kaňku či na Kiliána Ignáce Dientzenhofera.¹³⁹ Oba architekti se nějakým způsobem projeví na dostavbě či zařízení kostela Nanebevzetí Panny Marie. Kaňka, jak už bylo zmíněno, navrhl nový hlavní oltář a Dientzenhofer upravil západní průčelí a postavil jižní věž, a jelikož se stavební činnost obou architektů pohybuje v rozmezí třicátých let 18. století, není možné přesně určit, kdo z nich řídil

---

¹³⁶ Řehoř Thény (1695-1759) byl sochař, původem z Tyrol, který přišel do Čech kolem roku 1720, patrně po pozvání M. M. Braunem. Často vyjížděl za prací na Moravu, především do Žďáru nad Sázavou, kde jeho nejstarší známou prací je socha sv. Jana Nepomuckého na hlavním oltáři Santiniho kaple sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře.
[Srov.] POCHE, Emanuel. *Encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1975.s. 525

¹³⁷ [Srov.] POCHE, Emanuel. *Matyáš Bernard Braun, sochař českého baroka a jeho dílna*. Praha, 1965., s. 33

¹³⁸ „Hlavní mluva je vložena do drapérie, jež je komponována se vším, skoro až nadbytečným zřetelem k optickým tendencím Braunova slohu. A tu se právě setkáváme s určitými specifickými znaky detailní úpravy roucha, kterými se později vyznačuje formulace drapérie Braunova spolupracovníka Řehoře Thenyho. Jsou to husté, často rovnoběžné řasy měkkých obrysů, na hranách nervózně osekávané a v plochách hloubené konkávními jamkami, dále pro Thenyho zvláště příznačný motiv svislého dlouhého hutného záhybu mezi nohami figur, spirálovitě zakrouceného a rozlehlé plošně vající cípy a převlaky, na hřbetech údů zploštělé, s lemy nápadně zatěžkanými. Toto individuální pojetí drapérie nám dává oprávnění pokládat skupinu Nanebevzetí i ostatní sochy oltářního nástavce za dílo řezbářského dláta Řehoře Thenyho...“

Zdroj: POCHE, Emanuel. *Matyáš Bernard Braun, sochař českého baroka a jeho dílna*. Praha, 1965., s. 33

¹³⁹ Kilián Ignác Dientzenhofer (1689-1751), syn Kryštofa Dientzenhofera, prošel asi architektonickým školením ve Vídni, dále poznal italský barok při studijní cestě do Říma a též navštívil Paříž. Jako první samostatné stavby navrhl letohrádek Amerika na Novém Městě a kostel sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech. Pracoval pro nejrůznější církevní řády například pro benediktiny, jezuitu nebo křížovníky s červenou hvězdou. V raném díle K. I. Dientzenhofera se projevuje radikální baroko, ale pozdní dílo se vyznačuje spíše příklonem k francouzskému klasicismu.
[Srov.] MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-
ISBN 978-80-85970-61-6. s. 72

výstavbu ambity. Co je však s jistotou možné určit, je autorství nástěnných maleb zdobící plackovitě zaklenuté ambity, které jsou do prostoru nádvoří otevřené arkádami. Autorem freskové výzdoby je malíř Václav Kramolín,¹⁴⁰ který na náklady kapitulního děkana Kaysera, zobrazil na klenbách výjevy ze života Panny Marie. Kramolínovy malby byly několikrát za své existence restaurovány. Došlo k tomu v letech 1882 (malíř Anděl z Prahy), 1926 (akad. mal. Fišer) dále mezi lety 1936-1938 (akad. mal. Bukolský) a také v roce 1946 (akad. mal. Václav Nováček).^{141 142}

Jak píše Karin Pátrová: „Ještě v roce 1670 si Jan Ignác Dlouhoveský¹⁴³ posteskl, že věže nejsou dostavěny a poutníky proto nevítá hlas zvonu.“¹⁴⁴ Je pravda, že si na své dvě majestátně se vypínající věže musel kostel Nanebevzetí Panny Marie dlouho počkat. Avšak čtyři roky po tesklivém výroku Jana Ignáce, byla postavena první z věží na severní straně při závěru kostela. Došlo k tomu mezi lety 1674-1675. Stavbu inicioval tehdejší probošt Jiří Aster a stavitelem byl Abraham Leuthner.^{145 146} Přibližně o sedm desetiletí později následovala stavba věže jižní,

---

¹⁴⁰ Václav Prokop Kramolín (1733-1799) byl malíř pozdního baroka a raného klasicismu, který se zabýval především tvorbou kostelních obrazů a fresek. Narodil se v Nymburce, kde také působil (též pracoval v Praze) a zemřel.

[Srov.] Václav Prokop Kramolín dostupné z: https://ipac.svkkl.cz/ar-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0202962-Kramolin-Vaclav-Prokop-17331799/

¹⁴¹ [Srov.] Špůrek, Stanislav. Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách. Stará Boleslav, 1938. s.42-43; dále Srdínko, František. Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách. Stará Boleslav, 1880. s. 72; Pauly, Jan Křtitel. Stará Boleslav: průvodce po nejstarším poutním místě čs. Republiky. Praha: Staroboleslavská matice, 1923. s.21; POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 406; JERÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.82; VLČEK, Pavel. Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-90-2. s.53; Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 49-50 dostupné z: <https://ndk.cz/> a také Poutní místo Stará Boleslav-Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁴² Na nádvoří naproti ambity při stěně kostela se nachází náhrobek probošta D.E. Kriegera od sochaře J. Malínského z roku 1773.

[Srov.] POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 406

¹⁴³ Jan Ignác Dlouhoveský (1638-1701) byl český barokní spisovatel, vlastenec, kanovník metropolitní kapituly a pražský světící biskup a generální vikář. V roce 1664 se Jan Ignác stává kanovníkem staroboleslavským.

[Srov.] Jan Ignác Dlouhoveský dostupné z: <https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/dlauhovesky-jan-ignac-1638-%E2%80%A0-1701/>

¹⁴⁴ Pátrová, Karin. Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách. Oblastní muzeum Praha-východ, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 63

¹⁴⁵ Abraham Leuthner von Grundt (1640-1701) byl architekt původem z Bavorska, který je od roku 1665 uváděn jako měšťan Nového Města pražského. Pracoval jak pro šlechtu, tak pro církev především v západních Čechách a Praze. Vydal též první český architektonický vzorník (1667).

[Srov.] Abrahám Leuthner dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Abrah%C3%A1m_Leuthner

a to v letech 1748-1749, pod vedením Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který se na stavbě kostela Nanebevzetí Panny Marie podílel už mezi lety 1736-1737 při úpravách západního průčelí. Jižní věž je bez jakékoli přidané invence Kiliána Ignáce, členěna stejně jako věž Lautnerova¹⁴⁷ a u západního průčelí došlo především k rozšíření kruchty a přizpůsobení průčelí pro sochařskou výzdobu. V důsledku toho můžeme dnes na průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie obdivovat sochy světců, kteří jsou určitým způsobem spojeni s osudem Palladia země České.¹⁴⁸ Z let 1737 pocházejí sochy sv. Cyrila a Metoděje,¹⁴⁹ které jsou usazeny v nikách na štítovém nástavci, a sv. Václav a sv. Ludmila pod nimi. Tyto postavy jsou dílem sochaře Jiřího Bauera. Nejnižší umístěné sochy, sv. Jana Nepomuckého a bl. Podivena, pocházejí z let okolo roku 1760.¹⁵⁰ (viz. Příloha I., obr. 11 až obr. 14) Vraťme se však zpět k věžím, tedy přesněji ke zvonům kostela Nanebevzetí Panny Marie.

---

¹⁴⁶ „Kdy byla severní věž postavena nevíme; stalo se to asi v r. 1630 či brzy po tomto roce. Ale nebyla v nynější formě, snad jen nevysoká zvonice, potřebná k zavěšení nejnütnějších 3 zvonů, z nichž dva se zachovaly z původního gotického kostelíka z r. 1410 a 1454, neboť 2. února 1674 stala se smlouva mezi proboštem a děkanem Jiřím Astrem a mezi Janem Natrem (Nättrem), císař. tesařem v Praze, o postavení věže podle nákresu... Z 10. února 1674 jest druhá smlouva probošta a děkana Astra se stavitelem Abrahamem Leutnerem, jenž se zavazuje zvýšiti věž u P. Marie podle nákresu o 20 loket...“ Zdroj: Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 44 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁴⁷ „Jest tedy na konci 17. století a na počátku 18. století kostel nedokončen, neboť mu schází ještě jižní věž, k jejímuž dostavění (byla totiž vystavěna jen do výšky kostelního zdiva) došlo až r. 1748, kdy 27. dubna učinil děkan Jan Frick smlouvu se stavitelem Kiliánem Ignácem Dientzenhofferem, jenž se jmenuje ve smlouvě „kunstreich“, o vystavění věže na straně epištolní. Stavitel se zavázal, že postaví věž s druhou věží úplně shodné formy, jak do výšky, tak i omítnutí...“ Zdroj: Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 45 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁴⁸ Zvětšenina reliéf samotného Palladia je usazen ve vrcholu tympanonu. Zda se tam nacházel už před rokem 1735 není známo, ale právě od toho roku se doložená platba za pozlacené paprsky [Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 52 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁴⁹ Tyto sochy, dle strašších zdrojů, zobrazují spíše sv. Vojtěcha a sv. Prokopa [Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 51 dostupné z: <https://ndk.cz/> a dále POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech 3: P - Š. Praha: Academia, 1980. s. 403

¹⁵⁰ [Srov.] POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 403; a dále VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech*. Sv. 1. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN isbn978-80-204-3475-3. s. 106; Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 63; ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-87112-88-5. s. 235; JERÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 71 a k tomu také Poutní místo Stará Boleslav-Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

Nejstarší zvony, které byly pro staroboleslavský mariánský kostel ulity, pocházejí z let 1454 a 1510. Další přibýly v letech 1724 (na plášti zvonu jsou vyobrazení sv. Petr a sv. Pavel) a 1725 (s vyobrazením Palladia), které byly ulité Zachariášem Dietrichem na Novém Městě pražském. Roku 1799 vznikl zvon pro sanktusník (zvonář Kühner). Dalším zvonářem byl Karel Bellmann, který zhotovil zvony datované roky 1819 a 1825. Opomenout nelze ani slavnou zvonkohru, situovanou v jižní věži kostela, která byla původně vyrobena roku 1925, ale byla dvakrát přelita, jelikož jejích devět zvonů k sobě neladilo a do plného provozu se tak dostala až po roce 1932, kdy ji úspěšně opravila zvonářská firma R. Herolda v Chomutově.^{151 152 153}

Během první poloviny 18. století probíhaly v rámci kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi nejenom, již na předchozích stranách popsané, stavební úpravy, ale též se nezaostávalo ani v zařizování interiéru. Například roku 1726 byly pod kruchtou instalovány dvě zповědnice. Na levé (evangelní) straně je situována zповědnice zdobená sochami sv. Petra, sv. Ondřeje (či sv. Jeronýma) a krále Davida. Naproti, na druhé zповědnici, se vyjímá postava Maří Magdalény, která je obklopena anděly. Roku 1727 došlo k vydláždění chrámu mramorem. Dále mezi lety 1736-1738 byly zřízeny bohatě zdobené varhany osazené postavami andělské kapely.^{154 155} (viz. Příloha I., obr. 46 až obr. 48)

---

¹⁵¹ [Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 47-48 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁵² Písně pro zvonkohru „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“ a „Svatý Václave“ vybral vyšehradský kanovník Václav Müller.

¹⁵³ Během první světové války nebyl žádný ze zvonů z kostela Nanebevzetí Panny Marie sejmut a odvezen. K tomuto činu došlo až během druhé světové války a svědectví o tom podává text č.3 v Příloze II. (viz. s. 96-97)

¹⁵⁴ „ Dne 15. dubna 1736 učinil děkan Frick smlouvu s varhanářem Gotfriedem Hellwiche (Hölwig) z Nového Města Pražského, že dodá veliké varhany s 24 mutacemi podle specifikace... Sochařská výzdoba varhan podle nákresu byla svěřena Šimonu Thallerovi, sochaři Starého města pražského, s nímž učinil smlouvu děkan Frick 24. dubna 1738... Provedení těchto prací asi neuspokojilo a již r. 1753 dne 25. dubna byla sjednána smlouva mezi děkanem Frickem a Eusebiem Antonínem Seifertem, štafírem, kterou se tento zavazuje veškerou truhlářskou práci na varhanách spolu se zábradlím a positivem štafírovat na mramorovo a práci sochařskou obarviti bíle a okraje rouch „vermög jetziger Manier und Arth“ – tedy po módě – pozlatiti...“

Zdroj: Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 89-90 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁵⁵ Na opravách varhan se podílely: Antonín Jakob Seipel (1756), Vojtěch Beer (1759), Josef Straisl (1774), Jan Halíř (1827), Josef Gartner (1837), Josef Prediger (1873) a nově byly varhany vyhotoveny varhanářem Bohumilem Paštikou v roce 1917

[Srov.] Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 90-91 dostupné z: <https://ndk.cz/> a také

Na nádherné barokní kazatelně z roku 1741 (či 1743) můžeme obdivovat bohatou řezbářskou výzdobou od Šimona Thallera (viz. Příloha I., obr. 49).^{156 157} Ve spodní části kazatelny se nachází zlacené kartuše zobrazující čtyři církevní otce: sv. Augustina, sv. Řehoře, sv. Ambrože a sv. Jeronýma. Ve střední části se vyjímá reliéf sv. Jana Křtitele a Ježíše Krista jako dobrého pastýře. Stříšku kazatelny zdobí plastiky čtyř evangelistů a všemu dominuje na vrcholku postava Panny Marie Immaculaty. Naproti kazatelně se nachází oltář sv. Jana Nepomuckého (viz. Příloha I., obr. 50). Titulní obraz světce, který je namalován na měděném plechu, nikoli na plátně, je dílem malíře Josefa Mathausera. Oltář pochází z let okolo roku 1744.¹⁵⁸

Ve 20. století, po roce 1930, vznikla nad bývalou sakristií na evangelní straně, díky péči preláta Paulyho, klenotnice, a i když, jak už napsal ve své době Stanislav Špůrek, je dnešní klenotnice chudší než za dob minulých,¹⁵⁹ stále obsahuje cenné památky. Velmi známou součástí pokladnice je procesní monstrance,¹⁶⁰ která byla objednána roku 1729 děkanem Janem Frickem ku příležitosti kanonizace Jana Nepomuckého.¹⁶¹ „Mistrovské dílo, ozdobené 1444 drahokamy, vzniklo přepracováním starší monstrance. Úcta k eucharistii a ke Kristově oběti je demonstrována stafáží kolem kauzulového okénka s lunou na

---

kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi – varhany dostupné z:
<https://www.klasikaplus.cz/serial2/item/3684-varhany-a-varhanici-14-br-kostel-nanebevzeti-panny-marie-ve-stare-boleslavi>

¹⁵⁶ „Truhlářská práce byla zadána 3. září 1741 za 80 zl. Václavu Rösslerovi, sochařská Šimonu Thallerovi za 60 zl...“

Zdroj: Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. s. 91 dostupné z: <https://ndk.cz/>

¹⁵⁷ Šimon Thaller, bavorský sochař a řezbář o němž pražské záznamy vypovídají mezi lety 1718-1744. [Srov.] BLAŽÍČEK, Oldřich J. *Sochařství baroku v Čechách: plastika 17. a 18. věku*. Praha: SNKLHU, 1958. České dějiny (SNKLU). s. 199

¹⁵⁸ [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.37 a s.39; a dále JERÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 82; POCHÉ, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 403-406; a také Poutní místo Stará Boleslav-Historie dostupné z: <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁵⁹ [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.39

¹⁶⁰ monstrance: ozdobná schránka z drahého kovu na hostie, zasazená v tzv. lunule ve tvaru půlměsíce; skládá se z nohy, dřívku, ořechu a vlastní monstrance; v baroku oblíbená paprsková monstrance se vyznačuje paprskovou gloriolou obklopující hostii (Mráz, 2008, s.193)

¹⁶¹ [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s.39-40 a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 71-72

hostii, tvořenou šesticí andělů nesoucích nástroje Kristova umučení (tzv. Arma Christi). Eucharistický motiv se objevuje i v paprscích, kde z rohů hojnosti vyrůstá vinná réva a obilné klasy. Monstrance vrcholí vysokým jetelovým křížem. Na úctu k Panně Marii odkazuje v dolní části paprsků Palladium, nesené dvěma anděly. Palladium doprovází dvojice andělů pozdvihující koslavě palmové ratolesti. Na ose je umístěna pod vrcholovým křížem sféra se stříbrnou korunou, která významově korunuje reliéf Palladia země České.¹⁶² (viz. Příloha I., obr. 51)

K významné součásti chrámového pokladu patří i relikvie bl. Karla I.,¹⁶³ posledního císaře a českého krále z rodu Habsburků, která do Staré Boleslavi byla dovezena roku 2011 a byla původně umístěna v samostatné kapli v přízemí severní věže. Kaple, po poslední celkové rekonstrukci kostela (viz. kap.1.4, s. 41 a 42), již neslouží svému účelu a relikvie bl. Karla I. byla slavnostně přenesena a dnes má své čestné místo na tabernáklu hlavního oltáře staroboleslavského chrámu.¹⁶⁴

To že dnes kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi patří k významné kulturní památce, vděčíme všem, kteří se na jejím vzniku podíleli. Do historie stavby kostela se zapsala nejenom staroboleslavská kapitula a další církevní hodnostáři, ale jak vyplívá z předešlých stránek, i desítky šlechticů a bezpočet dobrodinců, díky nimž mohli být povoláni přední umělci své doby, kteří společnými silami vytvořili majestátnou mariánskou svatyni.

O opravách a o restaurátorských pracích na kostele Nanebevzetí Panny Marie už byla lehce zmínka na straně třicáté čtvrté (restaurování nástěnných maleb od

---

¹⁶² CHLUMSKÁ, Štěpánka, ed. *CM 863: [svatí Cyril a Metoděj: dějiny, tradice, úcta: průvodce výstavou: Národní galerie v Praze, Sbírka starého umění, klášter sv. Anežky České, 1.11.2013-2.2.2014. V Praze: Národní galerie, 2013. ISBN 978-80-7035-536-7. s. 91*

¹⁶³ Karel I. Habsburský (1887–1922) byl v letech 1916–1918 poslední císař rakouský a král český, který usedl na trůn 21. listopadu 1916 po smrti svého prastrýce Františka Josefa I. Už od svého nástupu se snažil o mírová jednání, která by zastavila První světovou válku, avšak žádná jeho snaha nebyla podporována. Po rozpadu Rakouska-Uherska odešel do exilu a po marných pokusech ujmout se vlády v poválečném Uhersku nakonec musel s celou rodinou do vyhnanství na ostrov Madeira, kde roku 1922 zemřel na zápal plic. Za svůj příkladný křesťanský život a mírové snahy během světové války byl v roce 2004 prohlášen, svatým otcem Janem Pavlem II., za blahoslaveného. Vztah ke Staré Boleslavi si Karel I. vybudoval během své služby u brandýských dragounů v letech 1908-1912 a později v roce 1917 dokonce zakupuje brandýský zámek za své rodinné sídlo v Čechách. [Srov.] Karel I. Habsburský dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_I. a k tomu <https://www.staraboleslav.com/historie/>

¹⁶⁴ [Srov.] Kaple bl. Karla I. ve Staré Boleslavi dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_blahoslaven%C3%A9ho_Karla_I._\(Star%C3%A1_Boleslav\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_blahoslaven%C3%A9ho_Karla_I._%28Star%C3%A1_Boleslav%29) a také <https://www.staraboleslav.com/historie/>

V. Kramolína). Nadcházející kapitola pojednává o třech nejdůležitějších renovačních zásazích, které kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi doposud zažil.

1.4 Opravy a restaurátorské práce v rámci kostela Nanebevzetí Panny Marie

O poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, pečovali s láskou naši předkové a ani dnešní generace nezapomíná udržovat lesk této významné poutní svatyně.

První významnější a komplexní oprava kostela Nanebevzetí Panny Marie proběhla v sedmdesátých letech 19. století. Z textu od Františka Srdínka (Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách) či Vladimíra Jeřábka (Čtení o Palladiu země České) vyplívá, že renovace kostela započala na jaře roku 1873, hned po přenesení milostného obrazu, 25. května téhož roku, do kostela sv. Václava, kde byl reliéf den co den po celý rok vystavován, dokud opravy na kostele Nanebevzetí Panny Marie neskončily.¹⁶⁵ Renovační práce na mariánské svatyni mezi lety 1873-1874 obsahovaly nejen opravu varhan, oltářů či kazatelny, ale především byla pozornost soustředěna na nově vzniklé nástěnné malby v presbytáři od malíře Hellicha.^{166 167 168} Ten v klenebních polích vyobrazil například postavu sv. Václava, sv. Ludmilu nebo sv. Jana Nepomuckého, a jak píše Vladimír Jeřábek: „...jsou opravdovou ozdobou svatyně.“¹⁶⁹ (viz. Příloha II., obr. 52 a obr. 53)

---

¹⁶⁵ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.104 a dále Srdínko, František. Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách. Stará Boleslav, 1880. s. 74-75

¹⁶⁶ Josef Vojtěch Hellich viz. pozn. pod čarou č. 104 s. 27

¹⁶⁷ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.104 a dále Srdínko, František. Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách. Stará Boleslav, 1880. s. 74-75

¹⁶⁸ Doslovný popis nabízí František Srdínko ve své knize Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách na straně 75: „V svatyni Mariánské byly pak zdě a rozsáhlá klenba celého chrámu od Pražského malíře Ign. Řeřábka vkusně natřeny. Varhany opravil Jos. Prediger varhanář, v pozlacovačské práci uvázali se Jos. Halla a Jos. Nejtek z Prahy. Proslulý malíř Hellich, jenž celou obnovu svatyně v uměleckém ohledu řídil, ozdobil klenbu chrámovou v presbytáři nad hlavním oltářem novými pěknými stěnomalbami. Oltáře, kazatelna a vůbec všecko bylo vkusně obnoveno, jak toho buď potřeba neb zvelebení svatyně vyžadovaly.“

¹⁶⁹ JEŘÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.104

Na jaře roku 1874 byl kostel Nanebevzetí Panny Marie, po skončení všech renovačních pracích, vysvěcen a 5. června, na svátek Navštívení Panny Marie, došlo ke slavnostnímu přenesení Palladia z kostela sv. Václava do obnovené mariánské svatyně.¹⁷⁰

Druhá významná oprava proběhla v kostele Nanebevzetí Panny Marie v době druhé světové války. Věrnou výpověď o tom podává Vladimír Jeřábek: „Na podzim roku 1940 započato v kostele P. Marie, sídle Palladia země České, s řadou velikých oprav, v nichž potom pokračováno s většími nebo menšími přestávkami až do roku 1946. Počátek učiněn výměnou dlažby a generální opravou chrámových lavic. Dlažba 214 let stará a vytesaná z měkkého českého mramoru byla již značně sešlá a na dvou místech dokonce probortělá. Náklad spojený s touto prací odhadnut na 350. 000 K, sumu to na tehdejší poměry velikou. Práce sama byla velmi zajímavá. Bylo především třeba otevřít chrámové hrobky. Započato s hrobkou, která jest na evangelijní straně před mřížkou hlavního oltáře. Za tmavé noci po tři hodiny namáhali se dělníci, aby zvedli těžký balvan, zakrývající vchod do ní. Právě o půlnoci deska se pohnula. Objevil se vchod do temné hlubiny. Dělníci se do ní bez váhání spustili. Naskytla se jim zajímavá podívaná. Ocitli se v pěkném, vápnem vylíčeném pokojíku, který byl jistě neotevřen jistě aspoň 250 let. Na dně hrobky zřízeno malé lešení z bukového dřeva a na něm stály 4 rakve. V první ležel jakýsi šlechtic, v dalších dvou neznámé vznešené dámy, poslední náležela dítěti. Hned druhého dne pátráno v starobylé kronice děkana Čapka. Podle ní hrobka náležela známému Janu Veichartovi, rytíři z Neubergu, který sem i se svojí první a druhou manželkou pohřben v letech 1671-1680...”¹⁷¹

Hlavní hrobka,¹⁷² o které se Jeřábek ve svém Čtení o Palladiu země České také zmiňuje, byla po otevření, nalezena v hrozném stavu. Přes sto rakví bylo naházeno na sobě, vše bylo zpuchřelé a při jakékoli manipulaci se to, co ještě drželo pohromadě, rozpadalo. I přesto došlo k co nejšetrnějšímu uspořádání a organizaci, aby se hrobka opět stala důstojným místem odpočinku.¹⁷³

---

¹⁷⁰ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.104 a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 74-75

¹⁷¹ JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.142-143

¹⁷² Vstup do hrobky se nachází přibližně uprostřed hlavní lodi.

¹⁷³ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.144-145

Během oprav v rozmezí 1940-1946 byla též pod Černínskou kaplí objevena schránka se srdcem hraběte Humprechta Černína z Chudenic (viz. pozn. pod čarou č. 100, kap. 1.3, s. 26), kterou lze dodnes spatřit ve zmíněné kapli.¹⁷⁴ Dále se během válečných let dočkal kostel Nanebevzetí Panny Marie výměny okenních skel¹⁷⁵ a též byly opět opraveny oltáře, včetně hlavního.¹⁷⁶

Ani ve 21. století se na staroboleslavskou mariánskou svatyni nezapomnělo. Staroboleslavský poutní areál je díky dotační podpoře Evropské unie už od roku 2017 renovován. Zatímco opravy na kostele sv. Václava ve Staré Boleslavi byly v době, kdy vznikala tato bakalářská práce, v plném proudu, kostel Nanebevzetí Panny Marie se už přes rok pyšnil kompletně opraveným exteriérem a interiérem. Mezi lety 2017-2019 se několik restaurátorských firem podílelo na renovaci snad všech částí kostela. Kromě opravy vnějších fasád kostela byla opravena i terasa a neopomnělo se ani na nové vydláždění ambitového dvora. V interiéru, nově vyběleném, došlo k zrestaurování nejenom zlacených prvků štukové výzdoby, ale i Hellichových nástěnných maleb, opravena byla i dlažba a dále varhany, hlavní oltář, a i některé oltáře boční (např. Berkovský). Interiér kostela se též dočkal modernizace, především v podobě nového osvětlení.¹⁷⁷ Celý areál kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, díky tak rozsáhlé a kvalitně provedené renovaci, dnes opět působí majestátně a je důstojnou schránkou pro Palladium země České.

---

¹⁷⁴ [Srov.] JERÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.144-145; a také Zuman, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. č.3-4. s. 92. dostupné z: <https://ndk.cz/>; a dále POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980. s. 404

¹⁷⁵ „Na jaře roku 1942 nově zaskleno velikým nákladem 40 oken kostela P. Marie. Stalo se tak antickým ručně dělaným sklem v podobě šestibokých tabulek zalévaných do olova. Náklad na tuto práci, tj. asi 120 tisíc korun uhradili dobrodinci.“
Zdroj: JERÁBEK, Vladimír. Čtení o Paladiu země České. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s.147

¹⁷⁶ Tamtéž s.147 a s. 149

¹⁷⁷ [Srov.] kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi – rekonstrukce dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ostatni/web/novinky/rekonstrukce-nejstarsiho-ceskeho-poutniho-mista-ve?feed=Novinky> a také <https://nasregion.cz/sever/ve-stare-boleslavi-konci-oprava-baziliky-nanebevzeti-panny-marie/>

1.5 Svatá cesta

Rozsáhlý krajinný koncept svaté poutní cesty, známé též jako Via Sancta (viz. Příloha I., obr. 54), při bývalé zemské silnici z Prahy do Staré Boleslavi tvoří souvislá řada výklenkových kaplí zbudovaných v sedmdesátých a osmdesátých letech 17. století.^{178 179}

Iniciativy vybudovat mezi Prahou a Starou Boleslaví čtyřicet čtyři poutních zastavení, se chopil jezuitský řád, který k tomuto plánu přizval přední šlechtické rody, které zafinancovaly stavby jednotlivých kapliček.¹⁸⁰ Je pozoruhodné, že i přes takové velké množství donátorů, mezi nimiž byli i vysocí církevní hodnostáři, jsou kapličky jednotného charakteru. Z toho plyne, že donátorství kapliček nesloužilo k účelu, aby si jednotlivé šlechtické rody konkurovaly, ale že šlo opravdu o jednotný koncept poutní cesty, který představuje nejrozsáhlejší barokní svatováclavský a mariánský cyklus v Čechách.

Ve svém jednotném architektonickém provedení představují kapličky malé sakrální stavby, které mají po bocích půlkruhově řešeného výkľenu (niky) dvojici pilastrů toskánského řádu, které nesou trojhranný tympanon, na jehož vrcholu je usazen kříž (viz. Příloha I., obr. 55 a obr. 56).¹⁸¹ Celkový počet čtyřiceti čtyř kapliček odkazuje a odpovídá svým počtem mariánským invokacím loretánské litanie.¹⁸² Popis výzdoby kapliček shrnuje Miroslav Kuranda: „Vnitřní zadní stěna

---

¹⁷⁸ [Srov.] BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Nada PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVÁČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 978-80-7432-105-4. s. 451

¹⁷⁹ Starší publikace, popisující Svatou cestu z Prahy do Staré Boleslavi, časově zařazují výstavbu kapliček do let 1680-1690. U mladších autorů se setkáváme již s přesnější datací počátku výstavby, a to s rokem 1674 např. u KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 113 a dále ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 49

¹⁸⁰ [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 17 a dále Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 68; Srdínko, František. *Stará Boleslav nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 59 a také JERÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 77

¹⁸¹ [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 18

¹⁸² [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 18 a dále Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*.

niky nesla freskovou výzdobu. V její dolní větší části byly vyobrazeny zidealizované scény ze svatováclavských legend, v horní menší segmentové části byl reprodukován mariánský poutní obraz nebo socha, který dal kapličce jméno. Na obrázku byl v ozdobné stuze zapsán název poutního místa, odkud obraz nebo socha zobrazené Madony pocházely. Uvnitř na bočních stěnách niky byla zapsána česky (!) na jedné straně modlitba, či přesněji prosba k obrazu či soše a na protější straně popis zobrazeného výjevu ze života sv. Václava. Vnější fasáda kapličky byla po stranách oblouku niky pod římsou také zdobena, vlevo byl nakreslen erb a vpravo uvedeno jméno stavebníka a donátora.¹⁸³ „Autorství nástěnných maleb nebylo doposud spolehlivě určeno. Na základě kresby ve sbírkách pražské Národní galerie se můžeme domnívat, že malby (či pouze návrh) mohl provést umělec z okruhu Jana Jiřího Heintsche.“¹⁸⁴

Autoři, například Jan Křitel Pauly, František Srdínko či Stanislav Špůrek, už ve své době poukazyvaly na špatný stav kapliček a i na to, že se mnohé zřítily či byly odstraněny.¹⁸⁵ I přesto, že mnohé kapličky pohltil zub času či musely ustoupit moderní civilizaci, jsme dnes, díky knize od Jana Tannera,¹⁸⁶ schopni celou trasu zrekonstruovat.¹⁸⁷ Svatá cesta vedla z Prahy od Špitálské brány přes Karlín, Vysočany, Klíčov, Kbely, Vinoř, Podolánku, Dřevčice, Vrábí a Brandýs do

---

Oblastní muzeum Praha-východ, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 68 a dále ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 49

¹⁸³ KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 18

¹⁸⁴ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 49

¹⁸⁵ [Srov.] Pauly, Jan Křitel. *Stará Boleslav, průvodce po nejstarším poutním místě čs. republiky*. Praha: Staroboleslavská matice, 1923. s. 32-33 a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 59 a také Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 47

¹⁸⁶ Jan Tanner (1623–1694), byl člen řádu jezuitů, do kterého vstoupil jako 18-ti letý. Jako novic studoval v Brně a poté přešel na pražskou jezuitskou akademii. Po studiích působil jako řádový pedagog v Praze a mezi lety 1664-1674 v Olomouci. Po návratu do Prahy (1674) navázal styky s předními historiky, zejména s Bohuslavem Balbínem a Tomášem Pešinou z Čechodoru. Sám se věnoval literární činnosti a vedle svých teologických spisů se věnoval především historii. Psal latinsky, česky a německy. Z hlediska historie je nejvýznamnější jeho spis *Svatá cesta z Prahy do Staré Boleslavi*, poprvé vytištěný roku 1679, po němž následoval německý (1680) a latinský (1690) překlad. Kromě své literární činnosti byl především regentem knihovny a konviktu sv. Bartoloměje v Praze, též také děkanem filozofické fakulty a také z odpovědníkem arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna. [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 18

¹⁸⁷ [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 49

Boleslavi.¹⁸⁸ Jednotlivé kapličky jsou od sebe vzdáleny v rozmezí 440 až 600 metrů, což symbolicky odkazuje k délce Karlova mostu v Praze.¹⁸⁹

Dnešní doba je opravám sakrálních staveb velmi nakloněna a nezapomíná ani na ty drobné, mezi které patří i kapličky Svaté cesty. Mnohé z nich jsou již opravené a udržované, jiné na opravu stále čekají. I když je jejich původní význam dnešní generaci vzdálen, je třeba si uvědomit, že v době svého vzniku, představovala pro poutníky právě tato cesta z Prahy, cestu duchovního zánícení a symbol víry v kult svátého Václava a Panny Marie, kterému se mohli poklonit v cíli své pouti, ve Staré Boleslavi.

---

¹⁸⁸ [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 113

¹⁸⁹ [Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 17

2 Palladium země České

„V období baroka vzniká celá řada pojednání o zázračných (milostných) obrazech. Jedním z prvních, kdo se snažil zázračný obraz definovat, byl Ital Gabriele Paelotti. Ten v práci *Discorso intorno alle imagini sacre e profane* vyjmenovává deset důvodů, proč obrazy jsou svaté: *Jsou-li od Boha seslány, dotýkaly se těla Kristova nebo světců, když je namaloval sv. Lukáš nebo byly zázračně vytvořeny jako acheiropoetos, působí zázraky, dostalo se jim církevního posvěcení či staly se posvátnými skrze téma, které zobrazují, či skrze posvátná místa.* Obraz (imago) se stává zázračným (imago miraculosa), projevuje-li milosti různého charakteru (uzdravení, záchrana života při neštěstí atd.)“¹⁹⁰

Palladium země České (viz. Příloha I., obr. 57 a obr. 58) tak podle Paelottiho definice v sobě spojuje (ve velké míře spíše legendicky) několik charakteristik najednou a bezesporu díky tomu patří k nejvýznamnějším milostným obrazům nejen na českém území, ale i ve střední Evropě. Toho si byl vědom i Kašpar Arsenius z Radbuzy,¹⁹¹ děkan svatovítské kapituly v Praze a autor pobožné knížky *O Blahoslavené Panně Marii, přečisté rodiče syna Božího a o divech, kteříž se dějí před jejím obrazem ve Staré Boleslavi*. Tato Arseniova pobožná knížka je prvním uceleným souborem pojednávající především o staroboleslavském Palladiu. Jan Royt se k dílu Arsenia z Radbuzy vyjadřuje takto: „Autor zde podává zajímavý přehled v jeho době uctívaných milostných

---

¹⁹⁰ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 9

¹⁹¹ Kašpar Arsenius z Radbuzy (? – 1629) byl římskokatolický kněz a církevní hodnostář. Absolvoval jezuitské gymnázium v pražském Klementinu a Collegium Germanicum v Římě, kde teologické studium zakončil doktorátem. Po návratu do Prahy 1601 se stal kanovníkem u sv. Víta, 1608 proboštem vyšehradské kapituly; od 1609 scholastikem. Ovlivněn italským pobytem, uplatňoval ducha katolické reformy v životě kapituly. Ve světské správě prosadil, aby vyšehradská obec složila poddanský slib kapitule, respektive jejímu proboštovi a děkanovi. Zapojoval se do polemik kolem Rudolfova majestátu. 1614 byl děkanem u sv. Víta, a proto na vyšehradské probošství rezignoval. 1617 asistoval arcibiskupovi J. Lohelioví při korunovaci Ferdinanda II. 1619 měl spor s direktory kvůli proboštské vsi Kozlů a měl být volán k zodpovědnosti i proto, že při příjezdu Friedricha Falckého do Prahy zakázal zvonit svatovítskými zvony. Podařilo se mu utéci a ukrýt kapitulní archiv a knihovnu. Objevil se až při pokusu zabavit svatovítský poklad pro válečné potřeby a byl zatčen. Znovu však uprchl z vězení a až do bitvy na Bílé hoře se skrýval. Jeho činnost ve prospěch katolické církve neustávala ani po bitvě, kdy zastával funkci generálního vikáře. Nadále pečoval o kapitulní archiv a knihovnu, snažil se obnovit zaniklé nadace, v době arcibiskupské sedisvakance intenzivně usiloval o všestranné zlepšení poměrů v diecézním kléru. Vydal tiskem kázání k obnovení katedrály a drobný český spisek o staroboleslavském Palladiu.
Zdroj: VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Biografický slovník českých zemí*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-215-5. s. 127

obrazů a soch. Můžeme bez nadsázky říci, že jde o nejranější „vypsání“ jakéhosi českého mariánského atlasu.¹⁹² I když je Kašpar Arsenius autor doby barokní, je jeho dílo dodnes citováno a texty z jeho pobožné knížky jsou součástí každé publikace o Palladiu.

Palladium země České je v podání Arsenia z Radbuzy oslavováno jako důkaz milosrdenství Panny Marie a symbol její náklonosti k českým zemím. Kašpar Arsenius tak se svojí pobožnou knížkou učinil velký krok směrem k cíli, který si barokní doba v českých zemích vytyčila. Tento cíl by se dal pospat, jako zjevná snaha učinit Pannu Marii královnou Království českého, a tím také navázat na hlubokou středověkou tradici mariánské úcty v zemi.¹⁹³ Palladium země České je rozhodně nejuctívanějším dědictvím barokního mariánského kultu v Čechách.

Legenda spojená s Palladiem země České je v pojetí Arsenia podána ve dvou verzích. V prvním vydání Pobožné knížky z roku 1613 její autor píše o tom, že Palladium vyoral sedlák roku 1500 za časů krále Vladislava Jagellonského. Jeho původ je však Arseniovi zahalen tajemstvím, neboť nevěděl, *od koho aneb kdy by tu zakopán byl*. Ve druhém vydání v roce 1629 Kašpar Arsenius z Radbuzy „nahradil“ Jagellonce králem Vladislavem z rodu Přemyslovců a datum nálezu Palladia posunul až do roku 1160.¹⁹⁴ Vladimír Jeřábek ve svém Čtení o Palladiu země České, se přiklání k druhému vydání pobožné knížky a rok 1160 považuje za důvěryhodný: „Arsenius z Radbuzy byl muž za svého života všeobecně vážený, pilný sběratel starých zpráv a rukopisů. Staří spisovatelé podávají mu nejlepší vysvědčení. Svoji knihu psal počátkem 17. stol., tedy v době, kdy sám již byl ve věku pokročilém. Znal jistě již od mládí staré legendy, mluvící o vzniku slavného mariánského reliéfu, a byl by je sotva zaznamenal, kdyby nebyl přesvědčen o jejich starobylosti. Legendu o vyorání našel dle vlastních slov „in vetustis memranis“ ve starých listinách.“¹⁹⁵

---

¹⁹² ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 44

¹⁹³ [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 73

¹⁹⁴ [Srov.] Tamtéž, s. 38

¹⁹⁵ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 13 a dále Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 64

Následníci Arsenia, jako například Bohuslav Balbín, Jiří Crugerius či Jiří Tanner, se postarali o šíření kultu Palladia a legenda o jeho samotném původu se začala rozvíjet a nabírat na honosnosti.¹⁹⁶ Barokní snaha, o navázání na hlubokou středověkou tradici mariánské úcty, se tak vyplnila, jelikož legendicky se původ Palladia spojil s postavou sv. Ludmily a sv. Václava, čímž se dostáváme k počátkům českého státu.

Jak je na přechozích stranách zmíněno, legenda samotná měla několik variant, které se vztahovaly především k samotnému původu Palladia.¹⁹⁷ Například už zmíněný Crugerius, odmítal domněnku, že by staroboleslavský reliéf byl ulit z Krosiny¹⁹⁸ a klonil se spíše k názoru, že Palladium bylo přineseno sv. Cyrilem a sv. Metodějem. S touto verzí operoval i Jiří Tanner. Naopak u Balbína může najít určitou syntézu, snahu o smíření, jelikož předložil myšlenku, že bylo Palladium zhotoveno Bořivojem a Ludmilou podle instrukcí samotných věrozvěstů.¹⁹⁹

I když se názory na původ Palladia u jednotlivých autorů různí,²⁰⁰ základní motiv daný Arseniem, tedy zázračné vyorání milostného obrazu sedlákem pracujícím na svém poli, zůstává u všech stejný.²⁰¹ Avšak než bylo Palladium zázračně nalezeno, muselo být nejdříve ukryto. Pokud pomíneme rozpory o původu milostného obrazu a budeme následovat legendy, tak bylo Palladium předáno sv. Metodějem do rukou sv. Ludmily po jejím křtu. Dále se příběh milostného reliéfu odvíjel takto: „Sv. Ludmila odnesla si obrázek jako vzácnou

---

¹⁹⁶ [Srov.] ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-86772-80-6., s. 233

¹⁹⁷ Dnešní autoři se spíše přiklání k tezi, že Palladium vzniklo v době gotické, někdy kolem osmdesátých let 14. století. Operuje se však s myšlenkou, že gotické Paladium vzniklo podle staršího vzoru, který se nezachoval, čímž se nevylučují závěry starších autorů (Balbín či Crugerius), že podstata Palladia sahá až do dob počátku českého státu.
[Srov.] KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 116 a také VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ...* Čech. sv. 1. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-2079-4. s. 105-106

¹⁹⁸ Dle různých pověstí byla Krosina zlatá soška pohanské bohyně, která náležela sv. Ludmile.

¹⁹⁹ [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 78-79

²⁰⁰ Různé názory o původu staroboleslavského reliéfu uvádí i Václav Ryneš ve své knize *Paladium země České* (1948) na s. 36-40

²⁰¹ [Srov.] ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-86772-80-6., s. 233

památku na svůj hrad Tetín, kde jej vroucně po celý svůj život uctívala. Před ním vytrpěla též mučednickou smrt. Po ní zdědil obrázek její vnuk Václav, kterého vychovala v úctě mariánské. I on jej měl takřka ustavičně při sobě. Kdykoli konal větší nebo důležitější cestu, dal obraz Bohorodičky, zavěšený dle východního zvyku na kopí, nésti v čele vojska. Obraz nesl obyčejně sluha světcův bl. Podiven, a to i tehdy, když sv. Václav táhl válečně proti odbojnému zlickému vévodovi Radslavovi, jenž zastrašen známým zázrakem,²⁰² poddal se dobrovolně knížeti pražskému. Jinak míval světec obraz na prsou. Když byl později ve Staré Boleslavi úkladně zavražděn, byl i tento zborcen jeho mučednickou krví. Věrný sluha bl. Podiven sňal mu jej tehdy z hrudi a dal se s ním před vrahy svého pána na útěk. Vida však, že svým nepřátelům asi neunikne, aby obraz uchránil potupy, zakopal jej na vršku nedaleko Boleslavi...“²⁰³ Nakonec bl. Podivena jeho pronásledovatelé dostihli a oběsili ho na stromě, kousek od místa, kde Palladium ukryl.²⁰⁴ Milostný obraz Bohorodičky dlel v zemi na onom místě tak dlouho, dokud – a tím se opět navracíme k Arseniovi – ho neobjevil rolník při práci na svém poli.

„Za panování krále Vladislava, okolo léta 1160, putování k obrazu Matky boží v Staré Boleslavi tímto způsobem se začalo. Byl v Staré Boleslavi nějaký pracovitý a robotní člověk, Matky Boží (jakž tu těch časův i jiní všickni byli) veliký milovník: ten na tom místě, kdež nyní jest Matky Boží kostel a veliký oltář, měl pole neb dědinu, kteroužto dědinu oraje, když na to místo velkého oltáře přišel, zastavili se koní, od toho místa zpátkem postupovali, a pluhu dále táhnouti nikterakž nechtěli. A když tu voráč na tom místě těžce s koňmi pracujíc dlouhou chvíli stál, pravil sám sobě: Něco tu divného jest. A bijíc koně, aby táhli, vtekl tuze radlici do země, a hle maličký k stříbru neb mosazu nápodobný obraz Blahoslavené Panny Marie a obraz Syna jejího Pána Ježíše, an ho chová na svých rukách, jemu se zjevil a ukázal.“²⁰⁵

Celkem třikrát se rolník pokoušel odnést reliéf bohorodičky do svého příbytku, ale pokaždé se během noci Palladium z mužova domu vytratilo a objevilo opět na

---

²⁰² Jde o zázrak, který se odehrál během vojenského střetu mezi sv. Václavem a Radslavem. Radslav ze souboje, ke kterému mělo namísto dojít, odstoupil a podvolil se knížeti Václavu hned poté, co nad Václavem uzřel zářící kříž.

²⁰³ JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 8-9

²⁰⁴ [Srov.] Tamtéž s. 9

²⁰⁵ Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 9-10

místě, kde bylo vyoráno. Obrázek bohorodičky se vytrácel i poté, co ho rolník přenesl ke kanovníkům do kostela sv. Václava.²⁰⁶ „Tu ti nábožní v Boha bojující kněží, věc tu u sebe rozvažujíce, jedni k druhým pravili: jistě div Boží jest toto, že obraz tento již po tolikráte na to místo sám se navracuje, bezpochyby, že blahoslavená Panna Maria to místo sobě oblíbila, a na něm ctěna býti chce. Proto snesše se na tom všichni, dali na témž místě k poctivosti jména jejího kapličku kamennou postaviti, aby v ní ten poctivě ctěn byl.“²⁰⁷

Legenda o zázraku, zpopularizovaná především v době baroka, a to díky Kašparu Arseniovi, se roznesla po celých Čechách a do Staré Boleslavi mířily davy poutníků den, co den a víra v jeho zázračnou moc se roznesla i do zahraničí. Bohužel do osudu staroboleslavského reliéfu zasáhla Třicetiletá válka.

V té době už bylo Palladium uchovááno v nově vybudované svatyni Nanebevzetí Panny Marie. Ta se však během válečných let stala několikrát cílem drancujících cizích vojsk, které přes naše území putovaly. V roce 1632, kdy ve Staré Boleslavi pobývalo saské vojsko došlo k prvnímu odcizení mariánského reliéfu.

Dne 24. února toho roku, přijeli do Staré Boleslavi dva saští rytmistři, Hrbovatý z Řičan a Jan Tonner, se svojí vojenskou chasou a vyplenili a vydrancovali všechny boleslavské domy a nezdráhali se vniknout i do obou chrámů. V nich to, co nemohli zcizit, poničili. Do rukou se jim dostalo i Palladium, které společně s veškerou kořistí, odvezli svému plukovníkovi Vavřinci Hoffkirchovi do Prahy.²⁰⁸ „Ten nechal reliéf vystavit posměchu v Praze na Staroměstském náměstí na staré židli. Vedle umístil listinu, která s jistou dávkou sarkasmu předem vyvracela případnou víru katolíků, že by se snad obraz

---

²⁰⁶ [Srov.] Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 9-10 a dále Ryneš, Václav. *Paladium země České*. Praha: Universum, 1948. s. 76

²⁰⁷ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 91

²⁰⁸ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 35 a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 23-24; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 28 a také Pauly, Jan Křitel. *Stará Boleslav – průvodce po nejstarším poutním místě čs. republiky*. Praha: Staroboleslavská matice, 1923. s. 16

sám vrátil do Staré Boleslavi, což byla vlastně narážka na legendu, podle níž se staroboleslavský reliéf vrátil na místo, kde byl vyoran.“^{209 210}

Ten samý rok, kdy bylo Palladium ukradeno a zotuzeno, došlo i k jeho převozu za hranice českých zemí. Hoffkirch si staroboleslavský reliéf odvezl s sebou do Lipska, odkud pak následně řídil jednání se zástupci českých katolických stavů o možném navrácení milostného obrazu pod podmínkou řádného výkupného. Potřebná suma, kterou se po dlouhých letech jednání podařilo dohodnout, se však pro velkou bídu v českých zemích scházela pomalu. Teprve roku 1638, tedy šest let po odcizení Palladia, došlo k vykoupení milostného obrazu a jeho následnému převozu zpátky do Čech. Velkou zásluhu na tom měla šlechtná paní Benigna Kateřina z Lobkovic,²¹¹ jejíž štědrý finanční příspěvek dorovnal potřebnou výši částky výkupného. Palladium se mohlo konečně navrátit domů, nikoli však přímo do Staré Boleslavi, ale do Lobkovického paláce právě k Benigně Kateřině. I když byl převoz staroboleslavského reliéfu uchovávan v tajnosti, přesto se brzo zpráva o jeho navrácení roznesla po celých Čechách.²¹² „Mnozí slyšíce, že milostný obraz jest přechováván v soukromém domě, těžce to nesli, že nebyl vrácen zpět do Staré Boleslavi. Stížnosti na to ozývaly se stále důrazněji, až se donesly ke sluchu císaře Ferdinanda III., který právě tehdy dlel v Praze. Sotvaže se zbožný panovník o tom dozvěděl, ihned rozkázal, aby obraz Bohorodičky byl navrácen do Staré Boleslavi – a zároveň, aby se tak stalo co nejslavněji.“²¹³

Ke slavnostnímu návratu Palladia do Staré Boleslavi byla kardinálem Arnoštem Harrachem vybrána neděle 12. září roku 1638. K této příležitosti hodnostář vydal list, ve kterém vyzýval veškeré duchovenstvo, aby shromáždilo

---

²⁰⁹ Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 56

²¹⁰ Podrobnější popis ponížení Palladia na Staroměstském náměstí viz. Příloha II., text č.4, s. 98-99

²¹¹ Benigna Kateřina z Lobkovic (1594-1653) byla příslušnicí duchcovské větve šlechtického rodu Lobkoviců a proslavila se především založením a patronací Loretánské kaple v Praze na Hradčanech. Zdroj: Kateřina Benigna z Lobkovic dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Benigna_Kateřina_z_Lobkovic

²¹² [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 172 a také JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 39-40 a také Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 57

²¹³ JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 40

lid k jedenácté hodině toho dne, přičemž se následně celé procesí slavnostně vydá směrem do Boleslavi. Před zahájením procesí bylo Palladium vystaveno v hradčanské Loretě. Odtud byl staroboleslavský reliéf, instalovaný na nosítkách s baldachýnem, nesen v průvodu přes Pražský hrad k Bubenčské oboře a odtud poté Poříčskou branou směrem k Brandýsu a Staré Boleslavi. Průvod samotný byl rozdělen tak, že nejprve šli řeholníci, duchovenstvo, faráři, za nimi sám arcibiskup, poté bylo nesené Palladium, za nímž šel císař Ferdinand III., následovaný předními šlechtici království, za nimi jejich manželky a další představitelé šlechtických rodů.

Zatímco slavnostní průvod dorazil pěšky na brandýské náměstí až ve večerních hodinách, tak císař a vrcholní církevní hodnostáři zde byli již od odpoledních hodin, jelikož z Prahy jeli vozy. K průvodu se tak tito čelní představitelé opět připojili až poté, co bylo Palladium slavnostně přivítáno v Brandýse a průvod zamířil do Staré Boleslavi.

Během cesty mohl průvod shlédnout nádherné oslavné scény. Například na řece Labi, když bylo Palladium nesené přes most, dělicí Brandýs a Boleslav, pluly lodky s pražskými studenty, kteří byli převlečeni za pohanská božstva v čele s postavou boha Neptuna. Po přechodu řeky bylo Palladium před Boleslaví uvítáno zástupy poutníků, mezi nimiž stál mladík přestrojený za krále Davida. Jakmile se nosítka s obrazem Bohorodičky k němu přiblížila, začal hrát na harfu, poskakovat a plesat. Od kostela sv. Václava byla cesta k chrámu Nanebevzetí Panny Marie lemována stovkami kutnohorských horníků s kahany a lucernami. Před kostelem Nanebevzetí Panny Marie stála slavobrána, na níž studenti, převlečeni za anděly, zpěvem a hudbou vítali navrátilivší se Palladium. Milostný obraz byl poté přenesen na hlavní oltář do chrámu Nanebevzetí Panny Marie, v němž poté celou noc probíhala česká a německá kázání, která zahájil tehdejší děkan staroboleslavské kapituly Jiří Bílek.²¹⁴

Právě děkan Bílek byl kvůli válečným událostem nadcházejícího roku 1639 nucen nechat Palladium ze Staré Boleslavi odvést. Z obav, že by se mohla

---

²¹⁴ [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 172-173; k tomu VOTKA, Jan Křtitel. *Památky staroboleslavské: čili, Prvotní vývoj a význam úcty svatováclavské v Čechách*. V Praze: Nakl. Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1879. s. 339-341; a dále JERÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 40-44 a také Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 57-58

opakovat situace z roku 1632, bylo dne 16. března Palladium i s dalšími cennostmi převezeno do Prahy. Opět zde významnou roli sehrála Benigna Kateřina z Lobkovic, která svatý obrázek převzala a následně odvezla z Prahy do Vídně, kde ho předala do ochrany samotnému císaři Ferdinandu III.²¹⁵ Jan Royt píše: „Ten měl reliéf v takové úctě, že pro něj zakoupil zvláštní kočár a císařovna si jej nechala pověsit v místnosti, v níž pak 9. června 1640 porodila nástupníka trůnu Leopolda I. Z vděčnosti dala na hlavu Panny Marie a Ježíška nasadit krásné korunky. Palladiu připisoval císař i ochránění města Řezna před Švédy roku 1640, v němž se účastnil říšského sněmu. Trvalo to ovšem ještě šest let, než se Palladium vrátilo do Čech. Stalo se tak po smrti (zem.13.května 1646) jeho velké ctitelky císařovny Marie Anny.“²¹⁶ Palladium bylo v Praze předáno Ferdinandem III. kardinálu Arnoštu Harrachovi dne 5. srpna 1646, při příležitosti korunovace císařova syna Ferdinanda IV. na českého krále. Slavnostní přenesení Palladia do Staré Boleslavi proběhlo téhož měsíce v neděli devatenáctého.²¹⁷

Staroboleslavský milostný reliéf byl ohrožen i roku 1648, tedy v posledním roce Třicetileté války. Proto byl opět přenesen do Prahy, kde mohl být bezpečně uložen v chrámu sv. Víta. Bohužel v ten samý rok švédská vojska dobyla Hradčany a Malou Stranu. Švédí drancovali a snažili se ukořistit vše cenné. Do rukou nového švédského velitele Karla Gustava se tak dostalo i samotné Palladium. Avšak díky odvaze a přesvědčivému slovu Anny Magdalény z Lobkovic, dceři Benigny Kateřiny, bylo Palladium zasláno císaři Ferdinandu III. a jeho nové manželce Marii Leopoldině jako dar a nabídka smíru. Staroboleslavský milostný obraz se opět ocitl na císařském dvoře a na svůj návrat si musel počkat až do roku 1650.²¹⁸

---

²¹⁵ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 48 a dále ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 173 a také Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Oblastní muzeum Praha-východ. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9. s. 58

²¹⁶ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 173

²¹⁷ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 55 k tomu ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 173 a také Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 42

²¹⁸ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 59-61 k tomu ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 174 a také Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 44 a dále ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina*:

Mír a konec Třicetileté války přišel roku 1648 a Palladium se tak mohlo opět vrátit domů. Tentokrát se však císař nechtěl obrazu Bohorodičky tak lehce vzdát. Prosby tehdejšího probošta staroboleslavské kapituly Rudolfa Roderera se nesetkávaly u císařského dvora s pochopením, proto se probošt obrátil na arcibiskupa Harracha a nejvyššího kancléře Jiřího z Martinic. Váha jejich slov přesvědčila císaře, aby se Palladium navrátilo do Staré Boleslavi.²¹⁹

„Od r. 1650 až po dnešní den zůstal pak týž milostivý obraz vždy v zemi České, ačkoli za časů válečných ještě vícekrát na jiná místa v Čechách opět byl přenesen, aby nepříteli do rukou nepadl.“²²⁰ Palladium země české tak bylo za válek tureckých (1662) či pruských (1744, 1756, 1757 a 1778) pokaždé odvezeno do bezpečnější Prahy, aby nedošlo k podobným událostem, jako za Třicetileté války.²²¹

V novodobých českých dějinách se Palladium země České ocitlo v ohrožení během druhé světové války. „Za nacistické okupace bylo Palladium v tichosti snato z oltáře a údajně zazděno. Nacisté Palladium nenáviděli a nepochybně měli v úmyslu Starou Boleslav s jejími tradicemi zničit. Na oltář mariánského chrámu byla vystavována zdařilá kopie.“²²² O údajném zazdění se zmiňuje i Vladimír Jeřábek: „Dne 3. září 1939 odstraněno tajně z hlavního oltáře Palladium země České a nahrazeno věrnou napodobeninou. Milostný obraz (originál) byl ukryt do ocelové schránky a zazděn v pokoji rektora kláštera. Před ním hořelo tam dnem i nocí malé červené světélko. Později byl přenesen do jiného, bezpečnějšího

---

mariánská úcta ve středních Čechách. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-86772-80-6. s. 236

²¹⁹ [Srov.] JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 62-63; k tomu ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 174 a dále ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-86772-80-6. s. 236

²²⁰ Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 50

²²¹ [Srov.] ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7. s. 175 a dále Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav, 1880. s. 50-51 a také Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav – průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 33

²²² KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 120

úkrytu, známého jen dvěma kněžím a čtyřem jiným mužům z Prahy. V tomto úkrytu zůstal až do 23. června 1945.“²²³

Když druhá světová válka skončila, zorganizovali pražští jezuité slavnostní převezení Palladia do Prahy, kde mezi 24. červnem až 1. červencem, putoval staroboleslavský milostný obraz po jednotlivých pražských kostelech a chrámech.²²⁴ Bohužel s nástupem komunismu na našem území po roce 1948, započala další éra, která nebyla existenci Palladia země České pozitivně nakloněna. „Na oltáři staroboleslavského poutního chrámu se Palladium zase objevilo ve své kopii, osazené v původním barokním rámečku s kameny a perlami. Originál Palladia ve Staré Boleslavi redemptoristé^{225 226} střežili až do své internace a likvidace řádu v roce 1950, přičemž jej přiloženým potvrzením s podpisem svého posledního představeného P. Otto Louly záměrně označili za kopii.²²⁷ V dalších letech znovu kanovníci kapituly pod vedením pozdějšího biskupa mons. THDR. Jana Lebedy uchovávali mariánský originál na utajeném místě.“²²⁸

Dnes se Palladium země České již ničeho obávat nemusí a opět ho lze spatřit vystavené v chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, kde je jeho

---

²²³ JERÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 138

²²⁴ [Srov.] JERÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946. s. 154 a také KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 121

²²⁵ Redemptoristy jsou nazýváni členové Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, což je katolická řeholní kongregace, založená roku 1732 sv. Alfonsem z Liguori, a která si klade za poslání následovat Krista a žít podle evangelických rad chudoby, čistoty a poslušnosti. Na českém území působí od roku 1855. Zdroj: Redemptoristé dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kongregace_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADho_Vykupitele

²²⁶ Redemptoristům byla péče o kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi nabídnuta pražským arcibiskupem dr. Kordačem roku 1929. Toho samého roku byla nabídka přijata provinciálem redemptoristů P. Františkem Mezírkou. Práce u chrámu Panny Marie se redemptoristé ujali 19. května 1929. [Srov.] Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav – průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 53-53

²²⁷ V roce 1968 píše nový správce staroboleslavské kapituly, že postrádá „pravé, tj. poutní paladium, které se ztratilo při likvidaci redemptoristické koleje ve Staré Boleslavi v roce 1950.“ Vyšlo však najevo, že poslední rektor koleje před zábořem Státní bezpečnosti statečně ukryl uctívaný obraz jako svůj osobní majetek v bance. Zdroj: VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech*. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-3475-3. s. 108

²²⁸ KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6. s. 121

právoplatné místo, už od dávných dob a jak napsal Vladimír Jeřábek: „Kéž svatý ten obraz zůstane i nadále celému našemu národu i celé zemi České tím, čím byl až dosud: Palladiem – záštitou – ochranou!“²²⁹

---

²²⁹ JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946., s. 163

II. Praktická část

3 Obhajoba praktické části bakalářské práce

V úvodu této bakalářské práce je zmíněno, že myšlenka zpracování tématu staroboleslavské mariánské poutní svatyně vznikla v důsledku určitého reflektování a snahy se tvořivou cestou vypořádat se zážitky a dojmy, které se nahromadily během několika měsíční spolupráce při opravách sochařské stafáže hlavního oltáře v kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Vidět, jak se celý prostor chrámu během oprav měnil a mizel dojem staveniště, byl úžasný zážitek. Postupné odkrývání jednotlivých zrestaurovaných částí, které zářily mezi zbývajícími konstrukcemi lešení, působilo až magicky, obzvláště když v určitou denní dobu byly osvětleny paprsky slunce.

První kresby (viz. Příloha II, obr. 62 až 64), které začaly vznikat na podzim roku 2019 (při dokončování restauračních prací), zachycovaly především prvky z hlavního oltáře, ale postupem času při studiu a shromažďování informací o staroboleslavské mariánské poutní svatyni a o její nejdůležitější části, tedy o Palladiu země České, se náměty a podoba kreseb brzy proměnila ze studijního charakteru do roviny ilustrační.

Soubor kreseb, v podobě skicáře o několika desítkách vyobrazení o formátu A5, vytvořené technikou tužky, v sobě skrývá výjevy z příběhu Palladia země České a z historie kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi. Do osudu obou památek, jak je popsáno v teoretické části, se často promítl nepříznivý historický vývoj událostí a jak pro kostel, tak pro Palladium po určitý čas nastala temná doba, během níž ale nikdy nezhaslo světlo naděje. Kontrast světla a tmy se tak stal nosným prvkem, který provází většinu kreseb ze souboru a stále upozorňuje na již zmíněný fakt, že i v nepříznivých dobách, kdy byl kostel N.P.M. a především milostný reliéf ohrožen, nikdy nezhasla a stále zářila naděje a víra v lepší zítřky.

Forma, jakou jsou jednotlivé výjevy zpracované, se v určitých případech blíží i experimentu. Tuha se totiž v průběhu práce na kresbách ukázala nejenom jako úžasný prostředek pro vytvoření onoho potřebného kontrastu, ale také umožnila prokreslování a přenášení kreseb na další stránky skicáku (viz. Příloha II., obr. 65 až 85). Později tak vznikl nápad využít již vzniklé kresby a přenést je na větší formát.

Kresba představená na obrázcích 86 až 99 v Příloze II., o velikosti A1, tak spojuje ony experimentální roviny prezentované ve skicáři a tvoří jejich vyvrcholení. Základní myšlenkou, která vedla k tvorbě této větší kresby, byla představa vypracovat kompozici s výjevy, které by oslavovaly Palladium země České, jako symbol onoho, již dvakrát zmíněného, světla naděje. Diváka při pohledu na kresbu v první řadě zaujme největší zářící bod v horním plánu, od něhož poté sklouzává níže po menších jasných místech až k postavám apoštolů od jejichž gest a pohledů se znovu odrazí a nasměruje svoji pozornost do jiných zákoutí kresby.

Motiv postav apoštolů (viz. Příloha II., obr. 91 a obr. 93) je vypůjčený z hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie a byl pro kresbu vybrán právě pro svoji moc odkázat diváka na děj odehrávající se výše. Apoštolové tak ve spodním plánu kresby vytváří, stejně jako na samotném oltáři, základnu pro „představení“, které je hráno nad nimi.

Divák tak společně s apoštoly hledí na zásadní okamžiky příběhu Palladia země české, a to jak z jeho legendické, tak i historické roviny (např. předání Palladia, vyorání milostného obrazu, či jeho zostuzení na Staroměstském náměstí roku 1632). Vše je pak následně završeno samotným vyobrazením Palladia země České, z něhož vychází záplava světla, které v horním plánu kresby odhaluje postavy světců, kteří jsou se Starou Boleslaví či s osudem staroboleslavského milostného obrazu spojeni.

Celý soubor kreseb představuje určitou živnou půdu pro budoucí tvorbu, jelikož téma kostela Nanebevzetí Panny Marie a s ním spojený příběh Palladia země České (tyto dvě památky od sebe nelze oddělovat) je neustále inspirující a člověka dokáže pohltit. Proto závěrem této obhajoby je nutné zmínit, že vzniklý soubor kreseb byl, v době kdy byla publikována tato bakalářská práce, jen určitým počátkem cesty hledání dalších způsobů, jak zpracovávat příběh staroboleslavské mariánské poutní svatyně a jejího milostného reliéfu.

Závěr

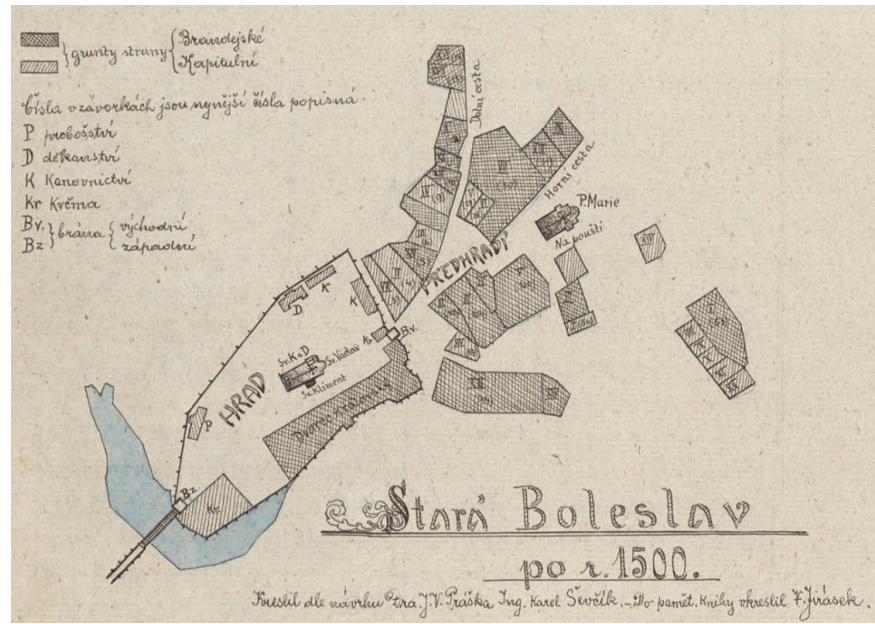
Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi je, společně se svým mariánským reliéfem, velmi rozsáhlé téma, jehož základní rovina je podána v této bakalářské práci. Hlavním úkolem autora bylo v teoretické části předložit čtenáři souvislý a jasný přehled o zásadních meznících, důležitých historických momentech či osobnostech, které vytvářely příběh a zasáhly do osudu kostela Nanebevzetí Panny Marie a Palladia země České. Kapitoly po kapitolě byly odkrývány souvislosti, které se do existence těchto dvou od sebe neoddělitelných památek promítly. Jednotlivá dílčí témata, která se týkají ať už architektury kostela, problematiky šlechtických kaplí, nebo samotné historie Palladia, by se dala stále rozvíjet a hlouběji prozkoumávat, ale pro spád a přehlednost textu bylo od mnohých těchto tendencí opuštěno, aby vznikl již zmíněný jasný základ celé problematiky. Důležitým úkolem bylo pro autora také začlenit do hlavního textu teoretické části této bakalářské práce i aktuální informace o stavu kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi v současné době (období let 2020 a 2021).

Praktická část čtenáři nabídla osobní pohled autora a určitý vztah ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi a ukázku toho, že i v dnešní době jsou sakrální prostory a jejich příběh stále inspirativním zdrojem pro současnou tvorbu. Stejně jako v dobách minulých, tak i dnes, nás totiž chrámový prostor dokáže uhranout a nemusí být ani nijak honosný. I jednoduchost, kterou kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi do určité míry reprezentuje, si dokáže návštěvníka získat a poskytne mu volnost pro jeho myšlenky, snahu o propojení s daným místem a také možnost se oddat chvílí klidu a míru. Soubor kreseb na tento aspekt odkazuje a přibližuje ho. Divák tak při listování skicářem či při sledování velké kresby může meditovat nad příběhem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Palladia země České, jak dlouho jen pro něho bude nutné.

V posledních větách je důležité zmínit a tím navázat i na závěr obhajoby bakalářské práce, že téma kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi a Palladia země České je pro autora stále otevřené a čeká na své další zpracování.

Seznam příloh

Příloha I.
Obrazový doprovod k teoretické části

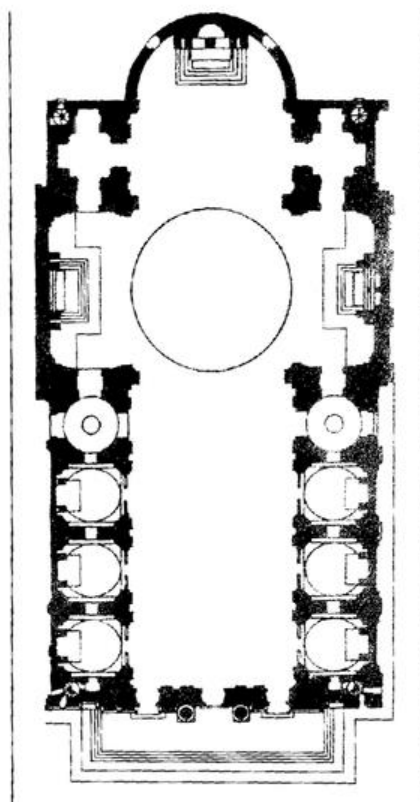
Obr. 1: Mapa Staré Boleslavi po roce 1500

Obr. 2: Stará Boleslav (r. 2020)

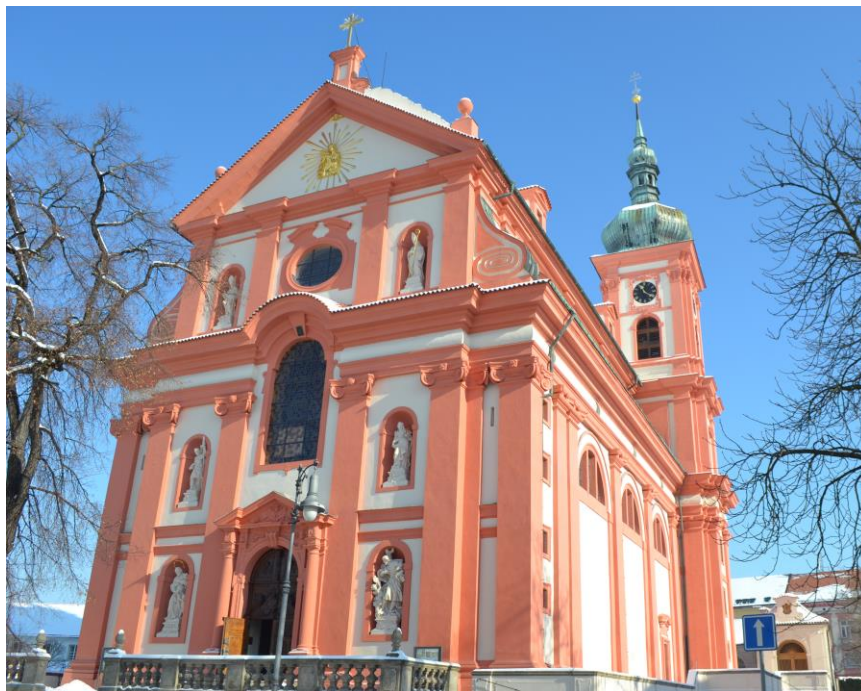

Obr. 3: průčelí kostela Il Gesù

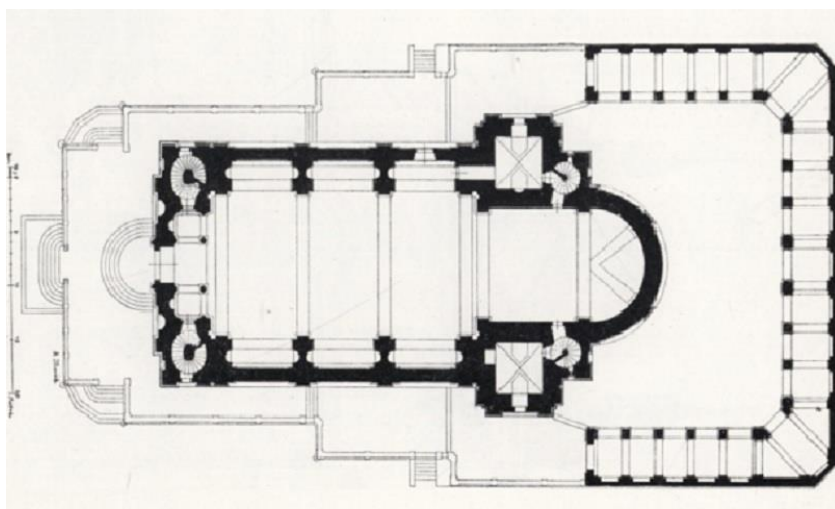

Obr. 4: půdorys Il Gesù

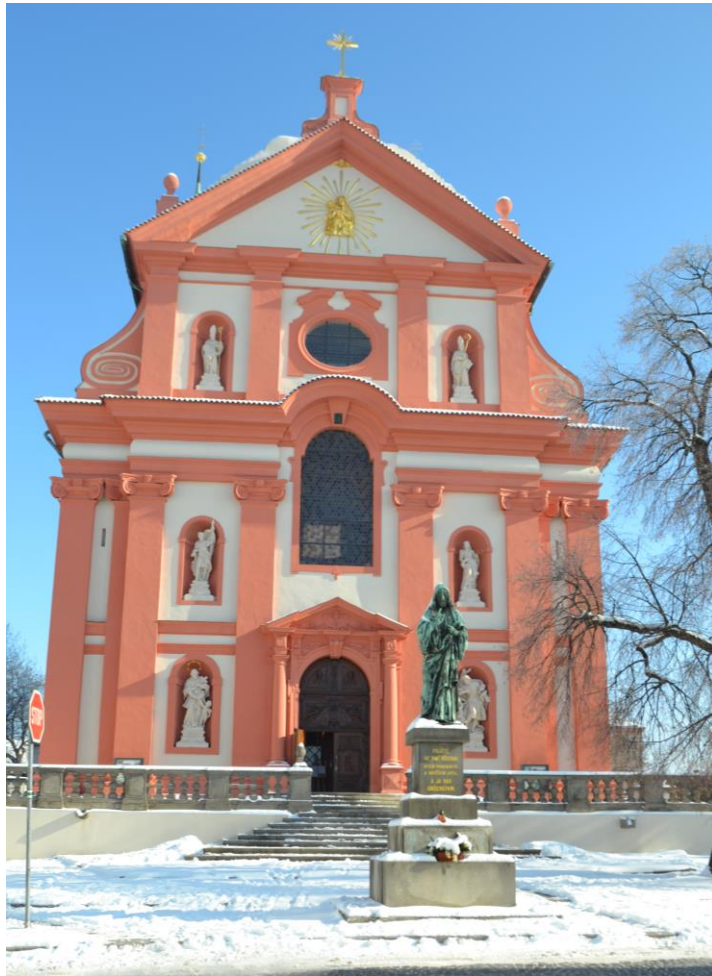

Obr. 5: kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 6: půdorys kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 7: průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 8: detail průčelí – hlavice pilastrů

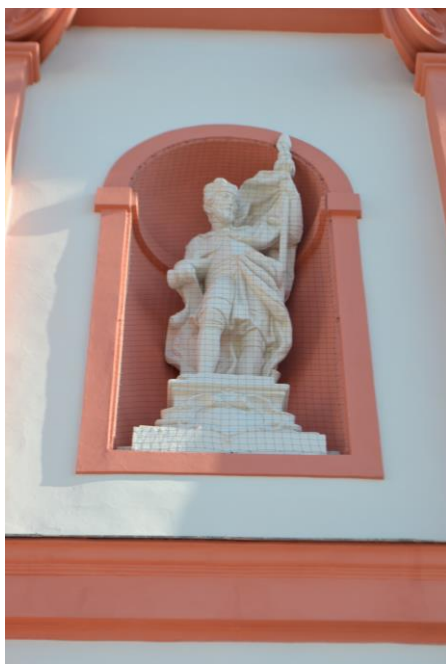

Obr. 9: detail průčelí – portál

Obr. 10: detail portálu

Obr. 11: detail průčelí – nika se sochou sv. Václava

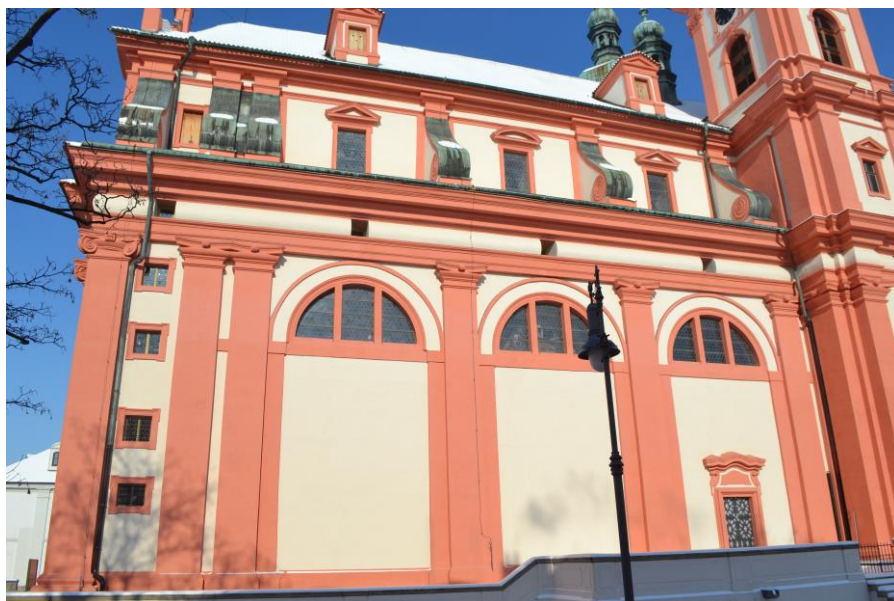
Obr. 12: detail průčelí – nika se sochou sv. Ludmily

Obr. 13: detail průčelí – nika se sochou sv. Jana Nepomuckého

Obr. 14: detail průčelí – nika se sochou bl. Podivena

Obr. 15: jižní fasáda kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 16: detail boční fasády – termální okno

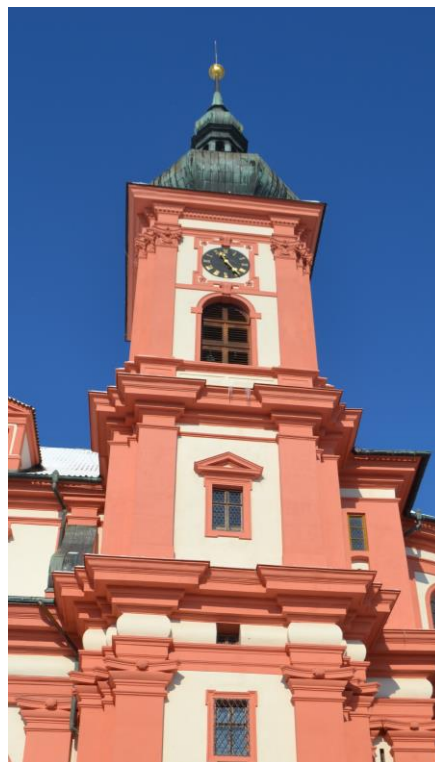

Obr. 17: detail boční fasády – hlavice pilastrů

Obr. 18: jižní věž kostela
Nanebevzetí Panny Marie
ve Staré Boleslavi

Obr. 19: jižní věž – detail

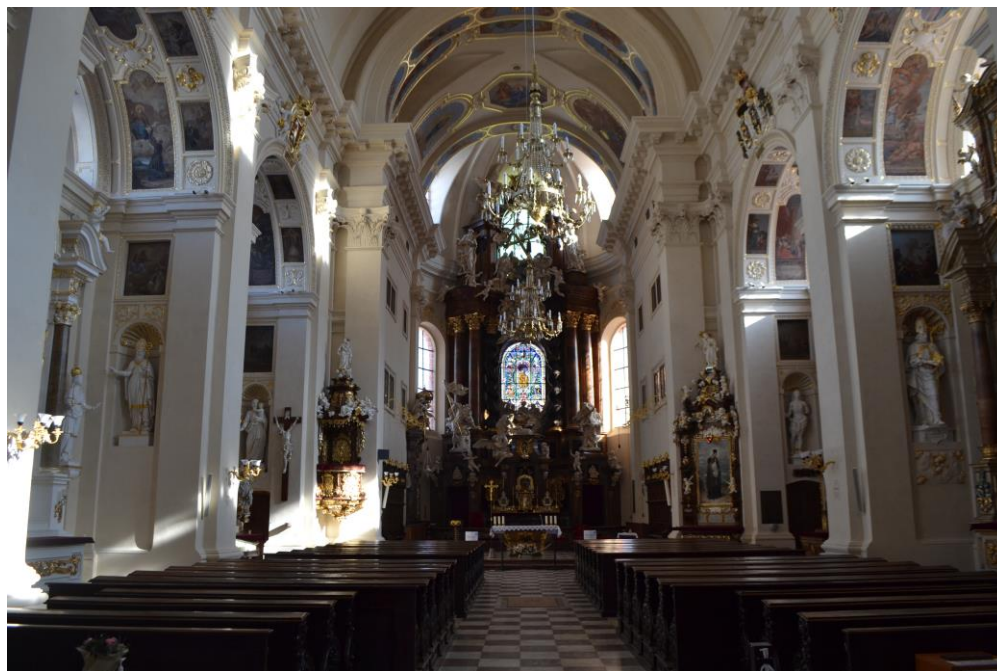
Obr. 20: vstup do ambitů u jižní věže

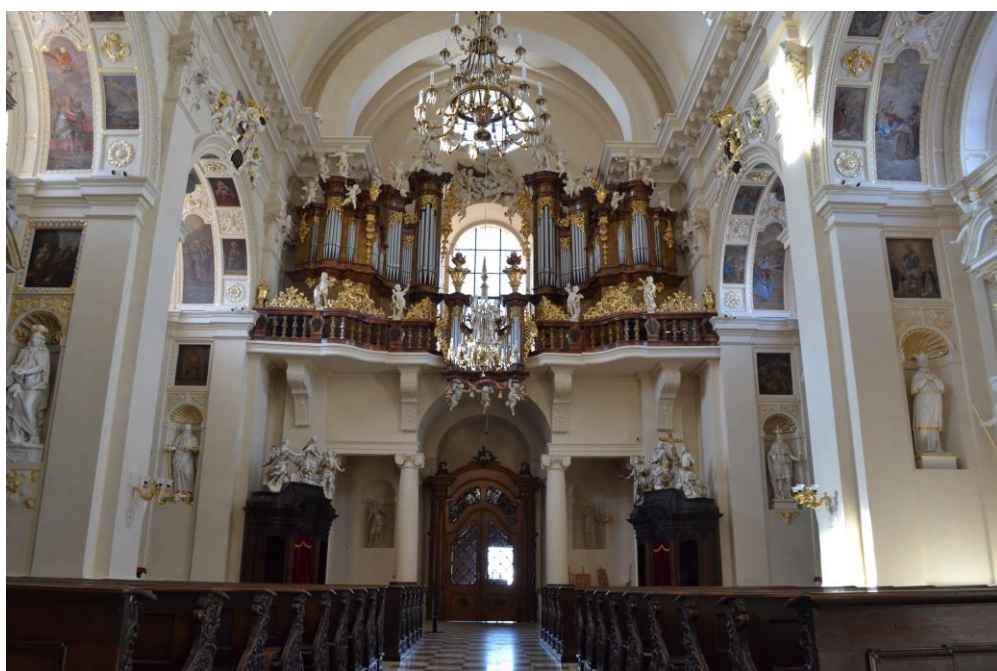
Obr. 21: závěr kostela a severní věž kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 22: severní fasáda kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 23: interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie
ve Staré Boleslavi – pohled od vchodu

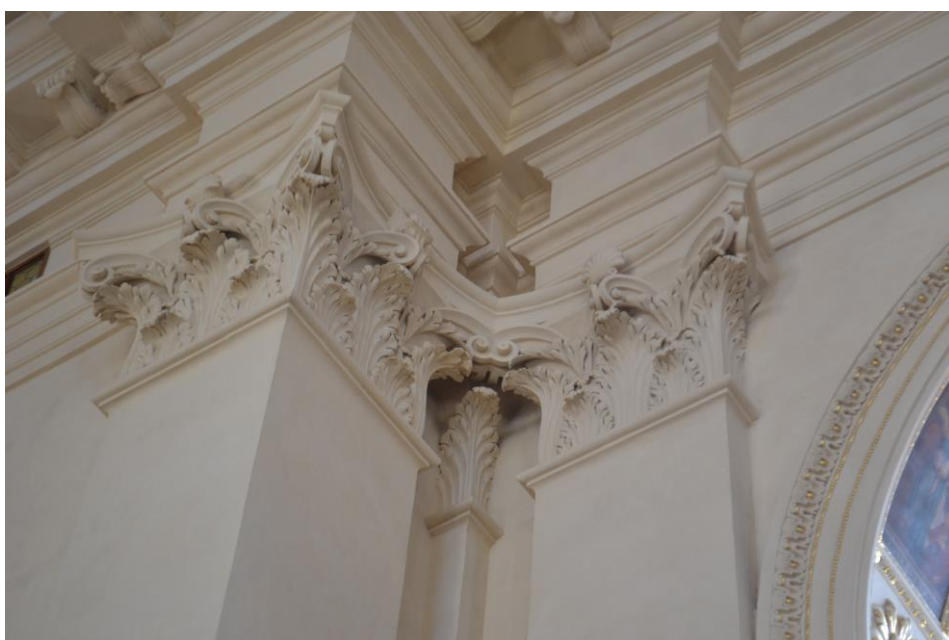

Obr. 24: interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie
ve Staré Boleslavi – pohled od hlavního oltáře

Obr. 25: detail interiéru – římsa

Obr. 26: detail interiéru – hlavice pilastrů

Obr. 27: boční šlechtické kaple na epištolní straně v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

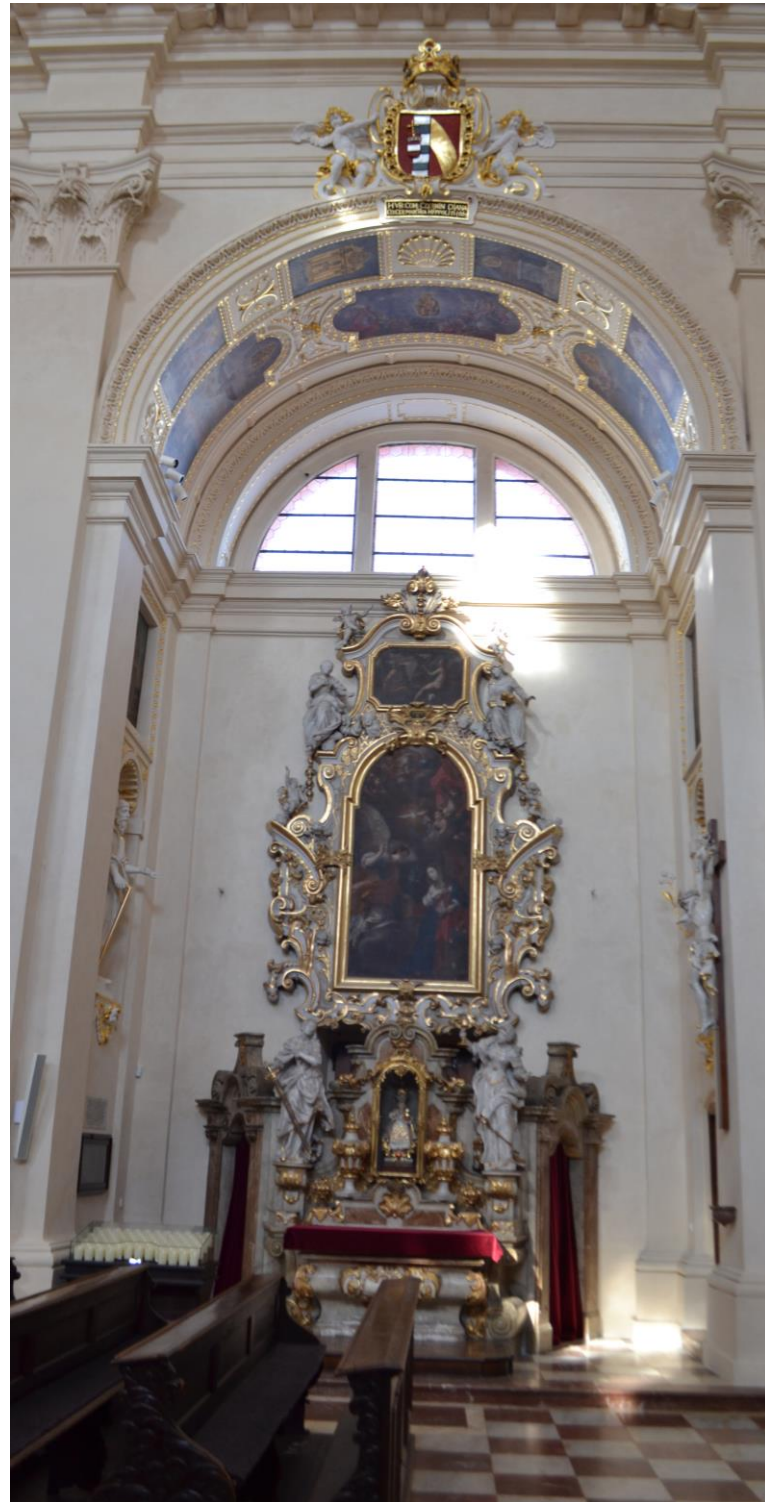

Obr. 28: boční šlechtické kaple na evangelijní straně v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 29: Morzinská kapele Neposkvrněného početí Panny Marie

Obr. 30: Černínská kaple Zvěstování Panny Marie

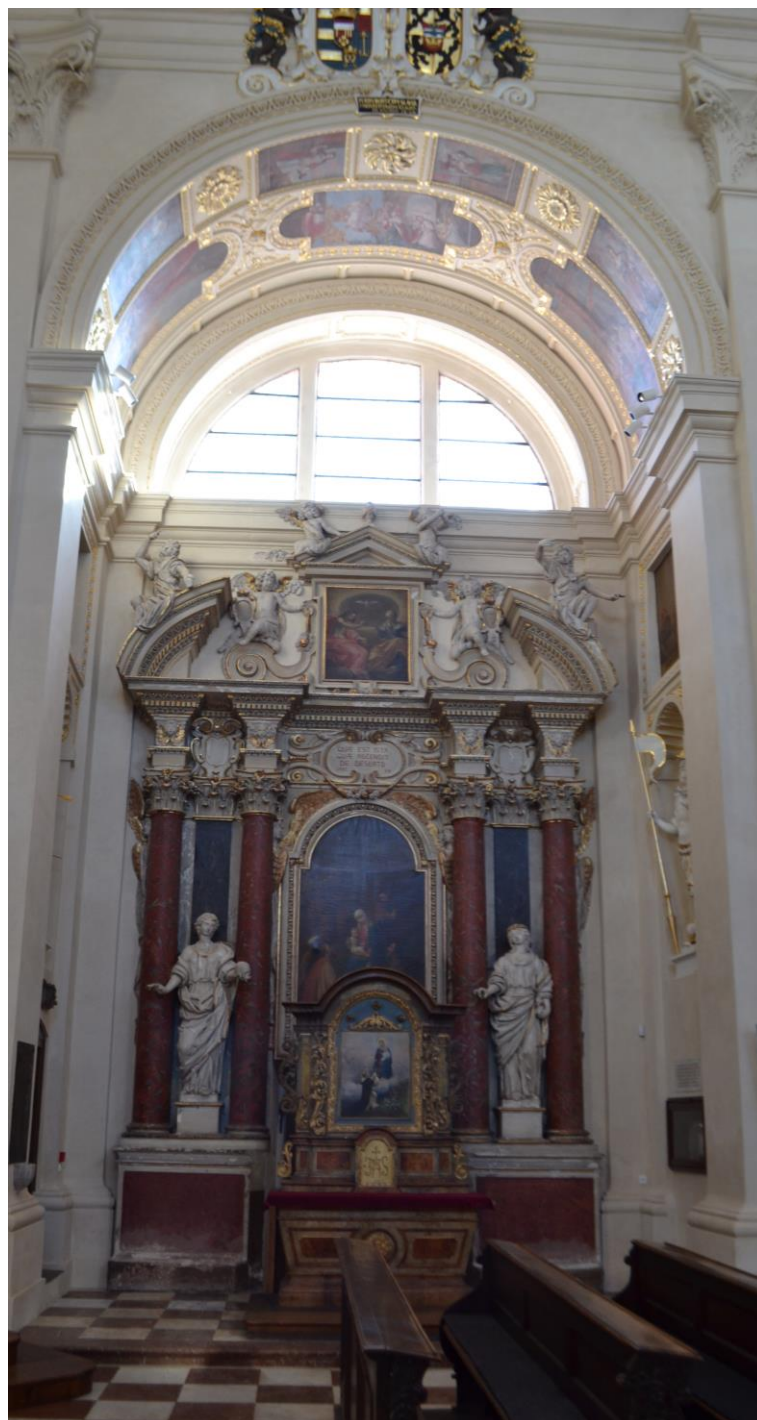

Obr. 31: Černínská kaple Zvěstování Panny Marie – detail oltáře s obrazem Zvěstování Panně Marii od Jana Bedřicha Hesse

Obr. 32. Černínská kaple Zvěstování Panny Marie – schránka se srdcem Panny Marie Humprechta Jana Černína

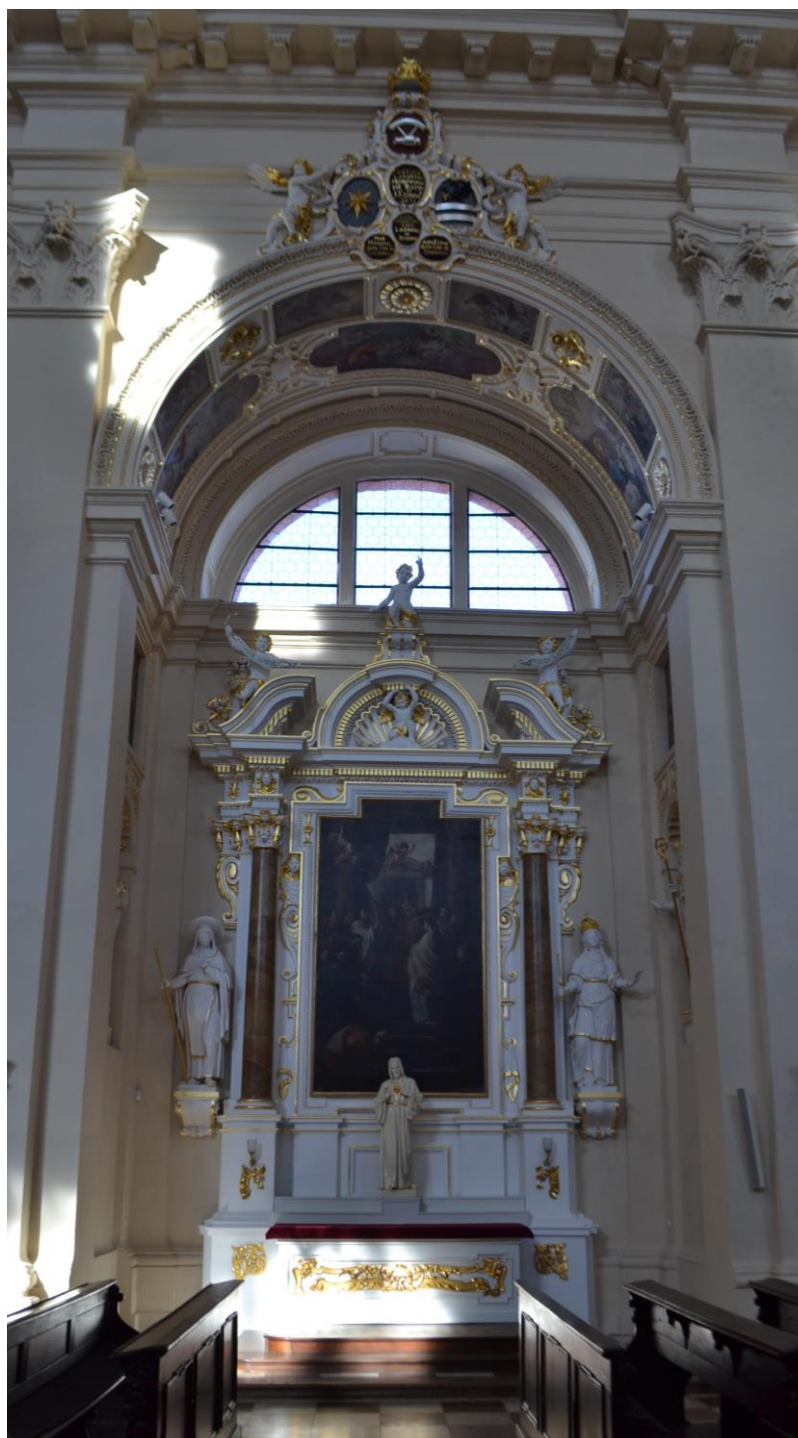
Obr. 33: Slavatovská kaple Nanebevzetí Panny Marie

Obr. 34: Slavatovské kaple Nanebevzetí Panny Marie – detail oltáře

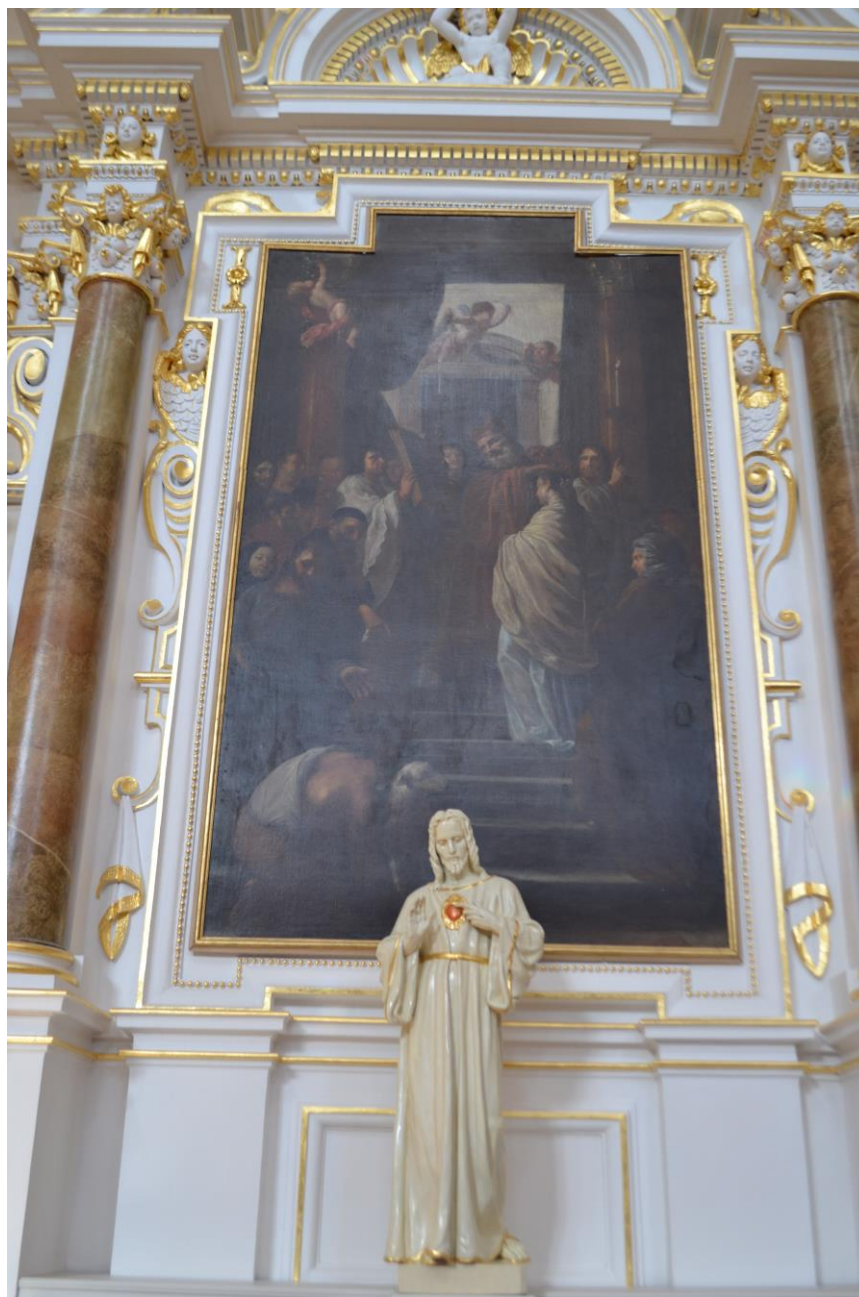

Obr. 35: Slavatovská kaple Nanebevzetí Panny Marie – schránka s ostatky probošta Dionýsa Erasma Kriegera

Obr. 36: Lažanská kaple Uvedení Panny Marie do chrámu

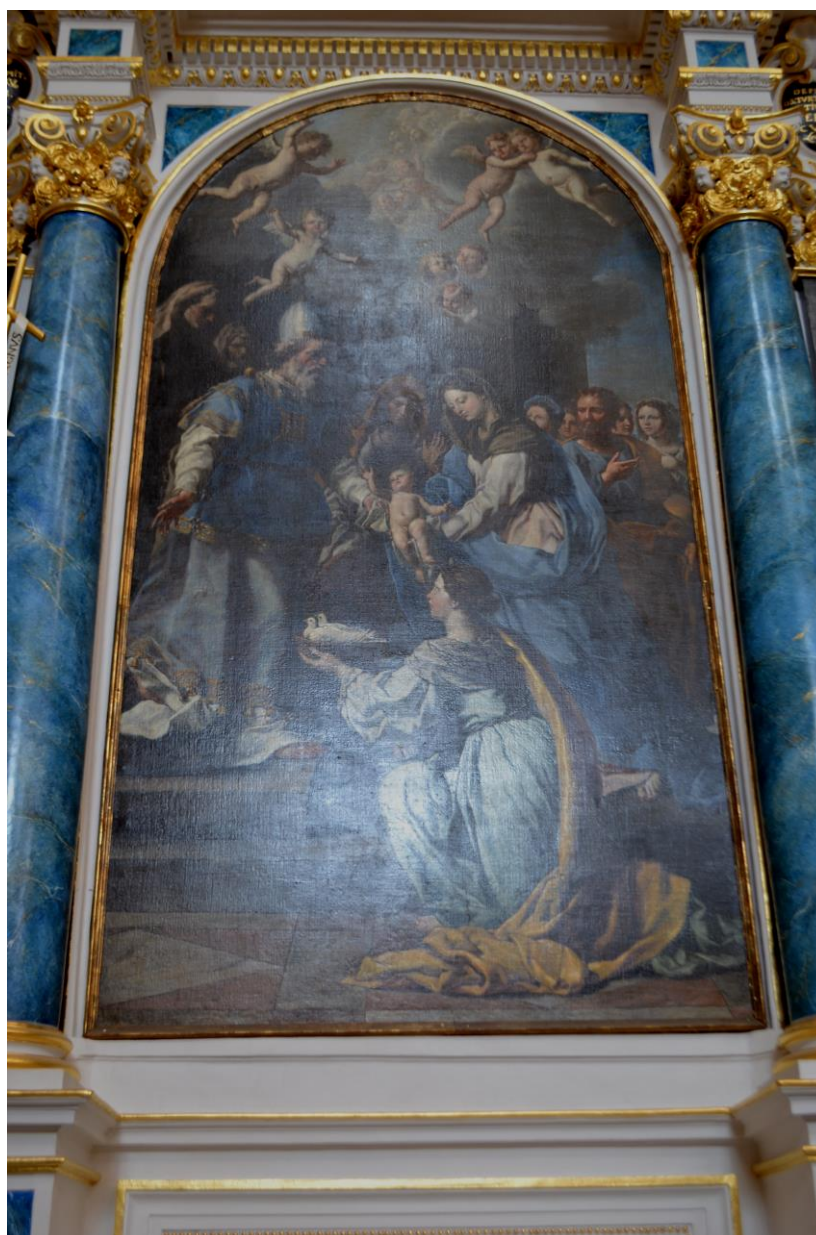

Obr. 37: Lažanská kaple Uvedení Panny Marie do chrámu – detail oltáře s obrazem Uvedení Marie do chrámu od Karla Škréty

Obr. 38: Berkovská kaple Očišťování Panny Marie

Obr. 39: Berkovská kaple Očišťování Panny Marie – detail oltáře s obrazem Očišťování Panny Marie od Francesca Cozzy

Obr. 40: Šternberské sanktuárium pro milostný obraz

Obr. 41: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie

Obr. 42: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – alianční znak

Obr. 43: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – nika se sochou sv. Metoděje

Obr. 44: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – nika se sochou sv. Ludmily

Obr. 45: hlavní oltář

Obr. 46: zpovědnice – evangelijní strana

Obr. 47: zpovědnice – epištolní strana

Obr. 48: varhany

Obr. 49: kazatelna

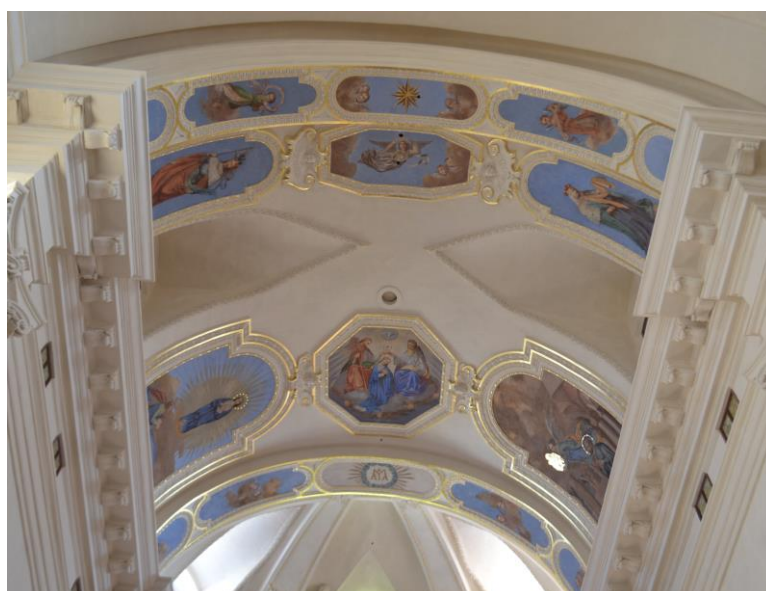

Obr. 50: oltář sv. Jana Nepomuckého

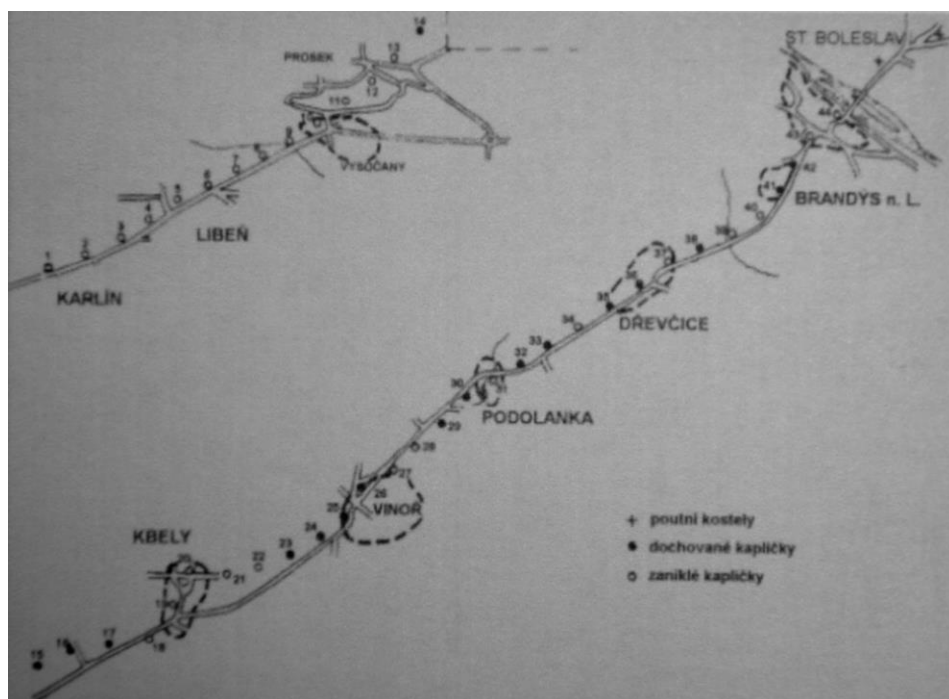
Obr. 51: monstrance s vyobrazením Palladia země České

Obr. 52: fresky od Josefa Vojtěcha Hellicha

Obr. 53: fresky od Josefa Vojtěcha Hellicha – detail

Obr.54: Svatá cesta z Prahy do Staré Boleslavi

Obr. 55: výklenková kaple č. 14 –
Jeníkovská

Obr. 56: výklenková kaple č.30 –
Svatojakubská kaple (obec Podolanka)

Obr. 57: Palladium země České

Obr. 58: Palladium země České

Příloha II.
Dodatky k teoretické části

Text č. 1

Stará Boleslav

Počátky osídlení se kladou do dob vlády knížete Spytihněva I. Přemyslovské hradiště získalo své jméno po svém nejslavnějším majiteli, tedy po mladším bratrovi knížete Václava, Boleslavovi. Ten zde, podle kronikáře Kosmy, nechal zbudovat mohutné kamenné opevnění „po římském způsobu“. Boleslavův hrad byl situován v údolní nivě na pravém břehu řeky Labe. Brzy na to vzniklo i podhradí a dle svatováclavských legend se okolo knížecího paláce nacházelo obydlí knížecích družiníků, obytné a hospodářské stavby a také kostel sv. Kosmy a Damiána. Tento kostel nechal později rozšířit Břetislav I., který při něm, jako pokání za vyplenění Řezna, zřídil kolegiální kapitolu, jejíž přesný rok založený není znám, ale často je počátek kapituly spojován s rokem zahájení výstavby kostela sv. Václava (r. 1039). Od té doby je historie Staré Boleslavi úzce propojena s osudem kapituly, která je nestarší kapitulou v Čechách a která byla nucena několikrát opustit své působiště (především v době husitské), ale vždy se navrátila a pokračovala v péči, jak o kult svatováclavský, tak o kult mariánský.

Stará Boleslav se ještě před husitskými válkami těšila velké přízni císaře Karla IV., který jí nechal obehnat novými hradbami a zřídil zde i královský palác. Stará Boleslav prožila nejtemnější časy za doby Třicetileté války. Město se několikrát stalo vojenským táborem nepřátelských armád. Například oddíly Švédů ve Staré Boleslavi vyrabovaly všechny domy, a dokonce i oba staroboleslavské chrámy. Po Vestfálském míru roku 1648 se kapitula snažila o obnovu poničené Staré Boleslavi. Mezi lety 1658-1773 sídlil ve Staré Boleslavi řád jezuitů, který se společně s kapitulou zasloužil o rozvoj duchovního života ve městě a o organizaci poutních procesí.

I přes svůj kulturní význam byla Stará Boleslav ve vývoji předstižena blízkým Brandýsem či nedalekou Mladou Boleslaví. Status města získala Stará Boleslav až roku 1899. Roku 1960 došlo ke sloučení Staré Boleslavi s Brandýsem nad Labem, čímž vznikl nejdelší název města v České republice. Mezi lety 1988-1997 probíhal v historickém jádru Staré Boleslavi (okolí kostela sv. Václava a Svatováclavského náměstí) rozsáhlý archeologický průzkum, který skutečně prokázal existenci přemyslovské akropole a odhalil i základy dalšího kostela neznámého zasvěcení.

[Srov.] Pátrová, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách. Sv. Václav – kapitula – paládium*. V Brandýse nad Labem-Staré Boleslavi: Oblastní muzeum Praha-východ. 2009, s. 6-7 a s.34 dále *Mediaevalia archaeologica*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 1999-^^^^. ISBN 80-86124-43-6. s. 11; Špůrek, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938. s. 7-8 a s. 47-48.; ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN 978-80-86772-80-6. s. 233 a s.334 a také Pauly, Jan Křtitel. *Stará Boleslav, průvodce po nejstarším poutním místě čs. republiky*. Praha: Staroboleslavská matice, 1923. s.4 a s.23-28; Srdínko, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. 1880,

s. 15-17 a s.34-35; a k tomu také Stará Boleslav dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Star%C3%A1_Boleslav

Text č. 2

Palladium země České

Staroboleslavské Palladium je památkou mimořádného kulturněhistorického a duchovního významu. Jedná se o milostný obraz, v podobě tepaného měděného reliéfu o rozměru 19 cm x 13,5 cm, znázorňující polopostavu Panny Marie a malého Ježíška v jejím náručí. Vznik Palladia je dnešními odborníky zasazen do 80. let 14. století, ale je možné se domnívat, že původ milostného obrazu je mnohem starší (viz. kapitola 2 Palladium země České). Palladium bylo cílem zbožných poutí od 2. poloviny 16. století a v této době bylo i legendicky spojeno s postavami sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Cyrila a Metoděje a později i se sv. Vojtěchem, Prokopem a Janem Nepomuckým. Samotné označení „palladium“ pochází z dob antického Řecka, kde existovaly sochy bohyně Pallas Athény, která byla uctívána jako ochránitelka. Křesťanství tuto tradici převzalo a začalo ve středověku užívat název palladium pro významné ikony, sloužící jako symbol ochrany svatyně nebo celé země.

[Srov.] STEHLÍKOVÁ, Dana. *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Praha: Libri, 2003. ISBN isbn80-85983-90-7. s.356 a také VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech*. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-2079-4. sv.1 s. 105 a Palladium země České dostupné z:
<https://pamatkovykatalog.cz/palladium-zeme-ceske-neboli-staroboleslavske-palladium-1899255>

Text č.3

Příběh zvonů kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi za 2. světové války – vzpomínky pamětníka Miroslava Jeníka

„V březnu 1940 vyšel v Německu zákon o shromažďování bar. kovů pro zajištění válečné výroby a platil i na Protektorát. Snímání zvonů z věží zajišťovaly řemeslnické svazy – ve St. Boleslavi to byla firma strýce Bedřicha Jeníka.

Zvony byly rozděleny do 4 kategorií: A, B, C a D. Zvony kat. D byly umělecky i historicky nejcennější a měly zůstat zachovány, většinou se ani z věží nesundávaly – například zvony z kostela sv. Václava.

Zvony od Panny Marie byly zařazeny do kategorie C. Kategorie B a C zůstaly deponovány jako rezervy, kategorie A byla rovnou odvezena na zpracování.

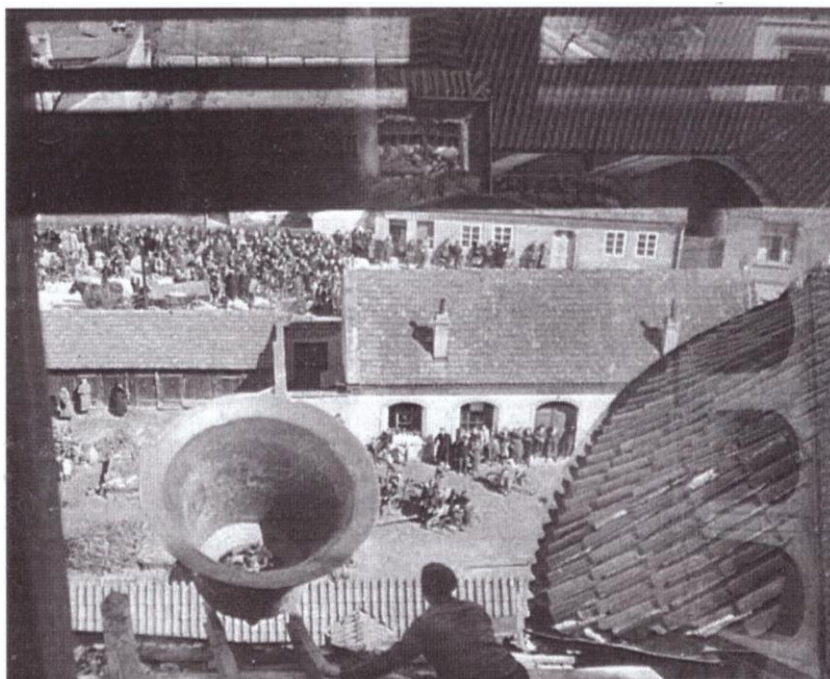
Na ploše 500 m² v Praze na Manínách byla zřízena pod širým nebem skládka – byly tam uloženy naše 2 velké zvony, i zvonkohra – tj. 9 menších zvonů a bronzový reliéf zavraždění sv. Václava. Do Německa bylo odtud odvezeno 9801 zvonů – 1563 tun – lodní dopravou. Na Manínách zůstalo ležet 2184 zvonů – 277

tun a ty naše byly mezi nimi, včetně 9 malých zvonů zvonkohry, a tak byly nakonec vráceny zpět do Staré Boleslavi.

Strýc Bedřich měl i zásluhu na zvonech u sv. Václava – když tam jednomu zvonu puklo srdce, tak mu v kovárně u Jeníků vykovali nové!

Velké zvony Václav a Marie jsou v právě věži, zvonkohra je umístěna v levé věži. Snímání zvonů byl náročný úkol, nesměly se zničit, protože pak by byly odsouzeny k roztavení. Pro dopad zvonů byly vykopány jámy a ty naplněny slámou, aby zvony spadly do měkkého – taký měl ten akt spoustu diváků! „

Obr. 59: snímání zvonů kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 60: snímání zvonů kostela Nanebevzetí Panny Marie
ve Staré Boleslavi

Obr. 61: „skládka zvonů“ v Praze na Maninách

Zdroj: text i fotografie pocházejí z archivu Zdeňky Tiché, PhDr.

Text č.4

Ponížení Palladia země České na Staroměstském náměstí

„Dne 29. března 1632 dal pak Hoffkirch na Staroměstském náměstí Pražském, naproti kostelu Týnskému novou šibenici a kolo vystavěti, a na ní jednoho tovaryše tesařského oběsiti, poněvadž z venkova jakýsi list do Prahy přinesl, nevěda, že to Sasíkové pod ztracením hrdla byli zakázali. A zrovna naproti této

šibenici dal Hoffkirch také na dvě staré, rozlámané židlice milostivý obraz Matičky Boží Staroboleslavské postavit, a kolem židlic jehlance z pik a mušketů utvořiti. Vedle obrazu posvátného zavěšen byl půlarch papíru, na němž v německé řeči vypsána a pečeti potvrzena byla jakási domnělá příčina této rouhavé potupy obrazu milostného. Pro množství Saských vojáků kolkolem stojících nemohl však žádný katolík toto písmo přečísti. Někteří lidé vypravovali, že Hoffkirch proto tak rouhavě zázračný obraz potupil, aby se vidělo, že obraz ten dosud v Praze a v jeho moci jest, a že se tedy zázračným způsobem do svého kostela Staroboleslavského nenavrátil, jako prý tenkrát sem a tam se povídalo. Jiní opět pravili, že Hoffkirch touto ohavnou potupou milostného obrazu katolíky k tomu chtěl donutiti, aby si jej od něho velikou sumou peněz vykoupili, což se pravdě mnohem podobnější býti zdá nežli první domněnka.

A tu nelze nám mlčením pominouti příběh zvláštní, který nám svědectví podává o hrdinské zmužilosti jedné paní České, jakož i o její vroucí lásce k Matičce Boží. Když posvátný obraz Staroboleslavský uprostřed kacířských Sasíků naproti šibenici rouhavě byl vystaven, prodrala se najednou jedna paní Česká, jménem Alžběta z Plavna, rozená z Českých rytířů Kořenských, skrze dav lidu kolem stojícího, ano i skrze vojáky Saské až k samému téměř obrazu milostnému, kdež na kolena svá padnouc, velikým hlasem zvolala: Rodičko Boží, Panno nejsvětější! Neprodlívej mstít se nad tvými nepřáteli! I přiznala se pak ta paní, která na smrt byla připravena, majíc za to, že ji některý z vojáků kacířských na témž místě usmrtí. Řízením Božím byla však hrdinská paní tato zachráněna, nestalo se jí ničeho, tak že po vykonané modlitbě pokojně odešla.“

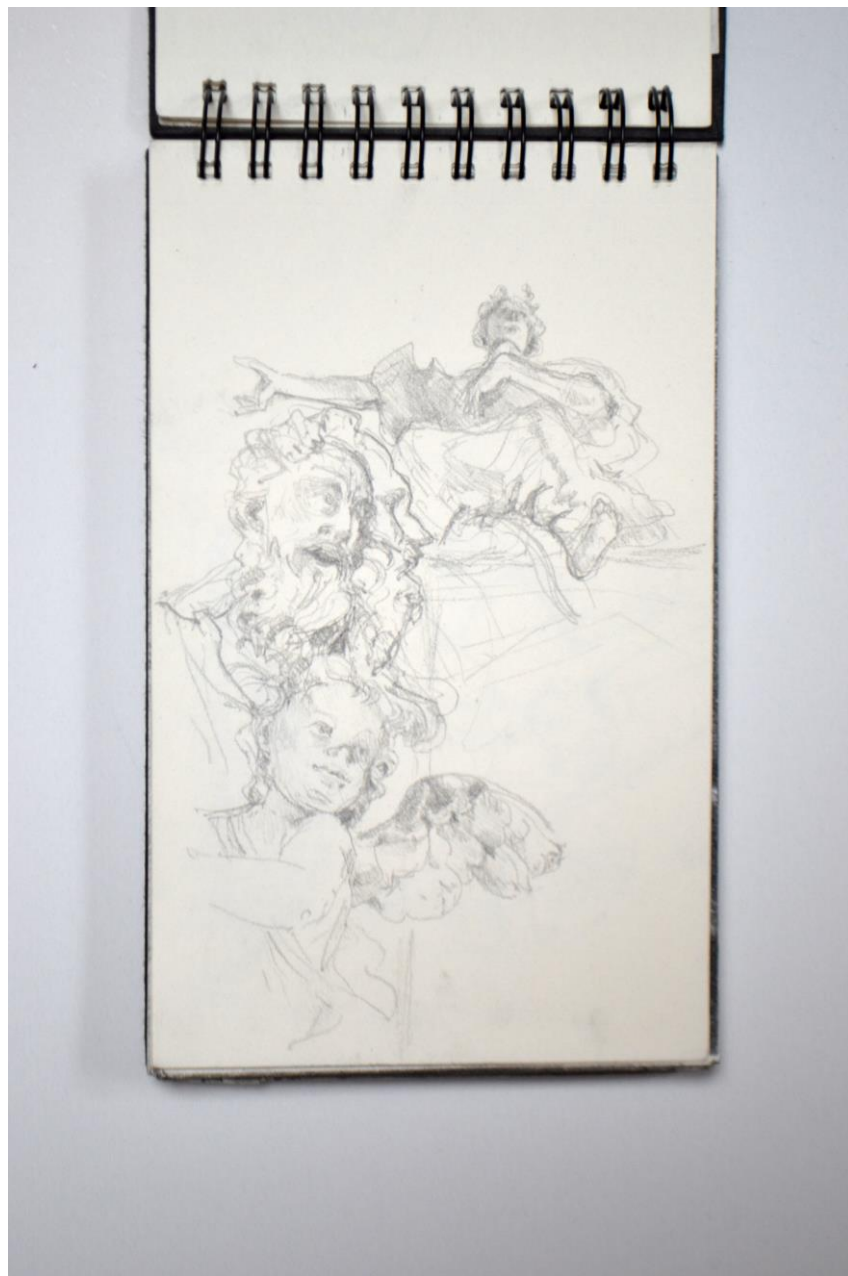
Zdroj: Srdínko, František. Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách. Stará Boleslav, 1880. str. 23-24

Příloha III.
Dokumentace praktické části

Obr. 62: studijní kresba – fragmenty z hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 63: studijní kresba – fragmenty z hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

Obr. 64: studijní kresba – hlavy apoštolů z hl. oltáře

Obr. 65: kresba s motivem zavražděného sv. Václava a postavy putta z hl. oltáře

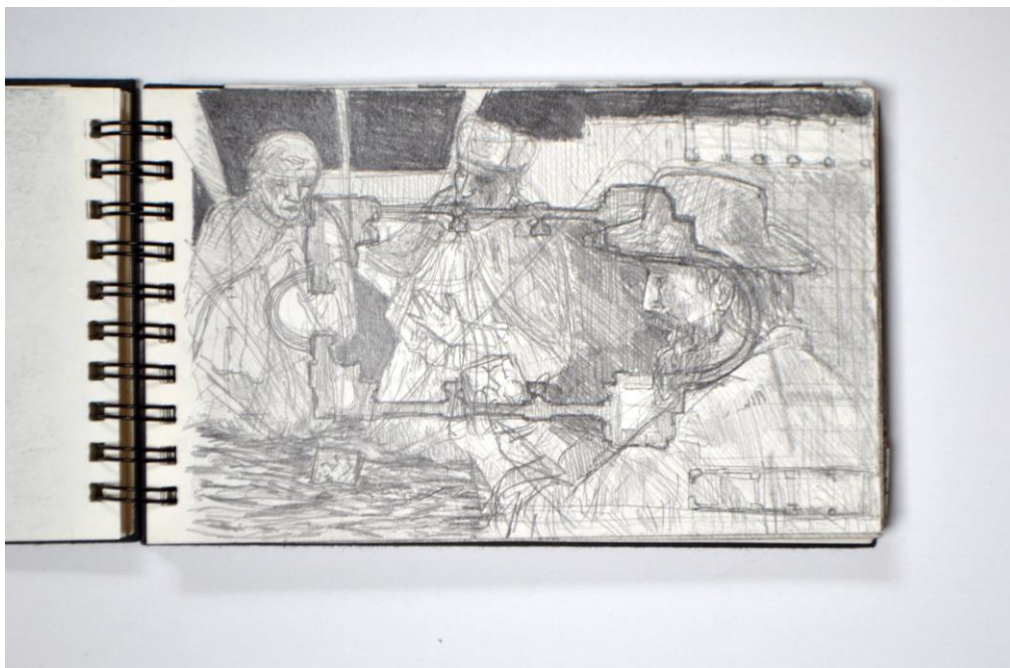

Obr. 66: kresba s námětem *Zostuzení Palladia na Staroměstském náměstí*

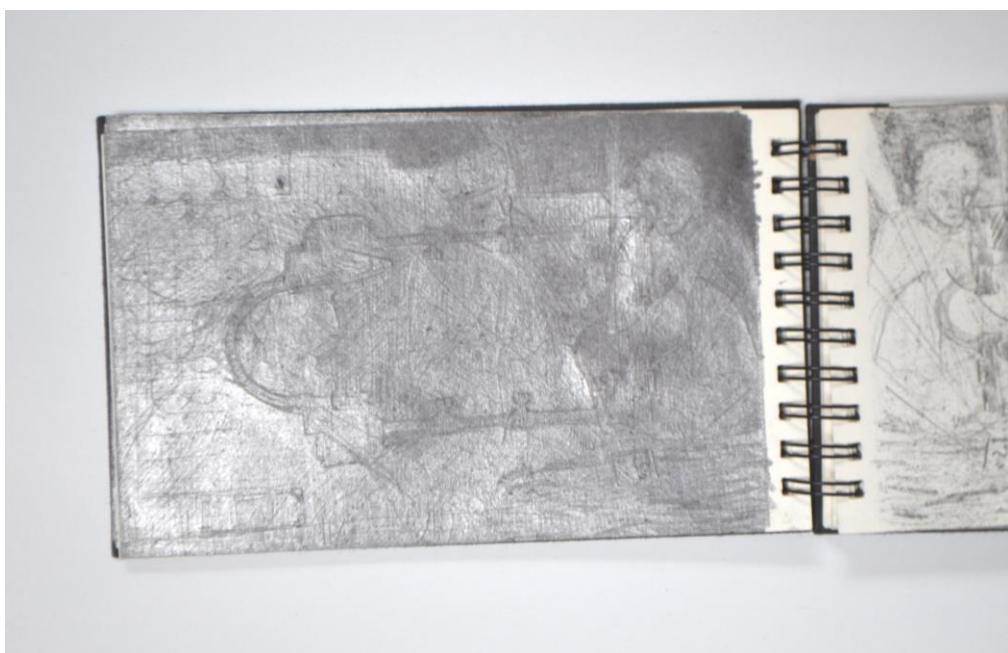

Obr. 67: kresba s námětem *Návrat Palladia země české do Staré Boleslavi v roce 1638*

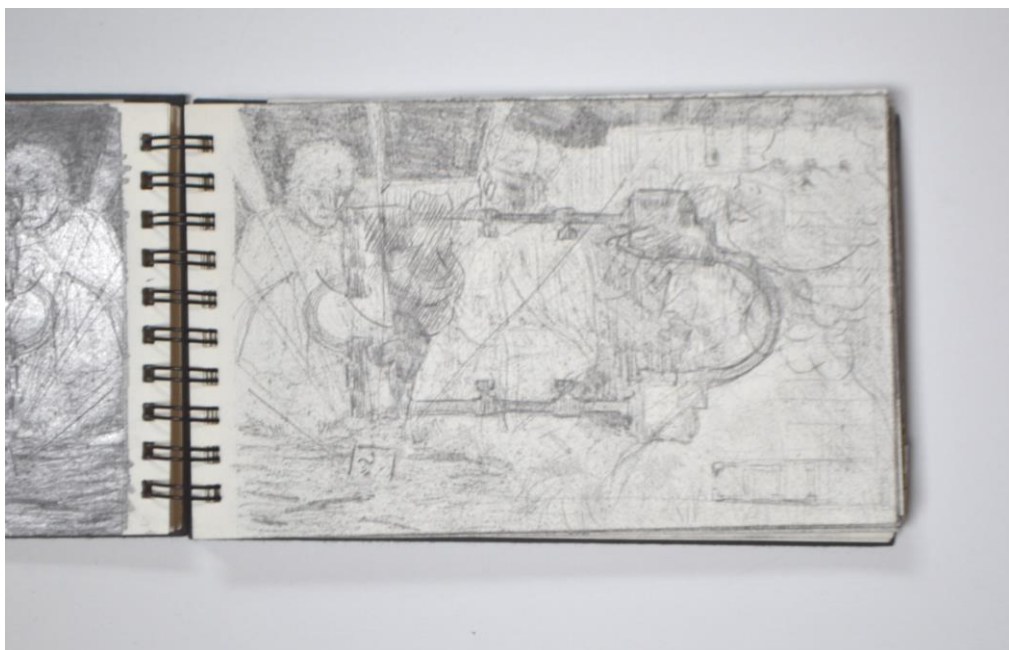

Obr. 68: kresba s motivy z příběhu Palladia země české a prvkem půdorysu kostela Nanebevzetí Panny Marie

Obr. 69: ukázka stránky skicáře s navrstvenou šrafurou měkké tuhy pro účel prokreslení na další stránku

Obr. 70: ukázka prokreslení

Obr. 71: kresba s námětem *Vyrabování kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi roku 1632*

Obr. 72: kresba s postavami světců (sv. Ludmila, sv. Václav, sv. Cyril a Metoděj, sv. Jan Nepomucký a bl. Podiven)

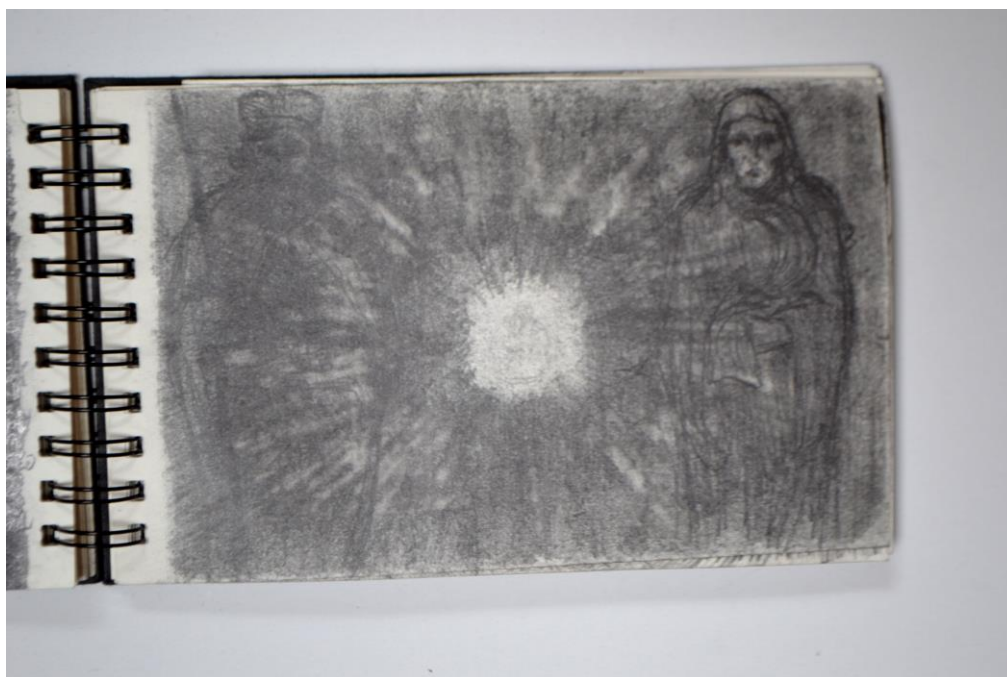

Obr. 73: přenesená kresba s postavami světců

Obr. 74: kresba s postavami architektů (zleva G.M.Filippi, K.I. Dientzenhofer, J. Vaccani, A. Leutner a F. M. Kaňka)

Obr. 75: kresba s motivem Palladia a s postavami sv. Václava a sv. Ludmily po stranách

Obr. 76: kresba s námětem *Slavnostního návratu Palladia do Staré Boleslavi roku 1638*

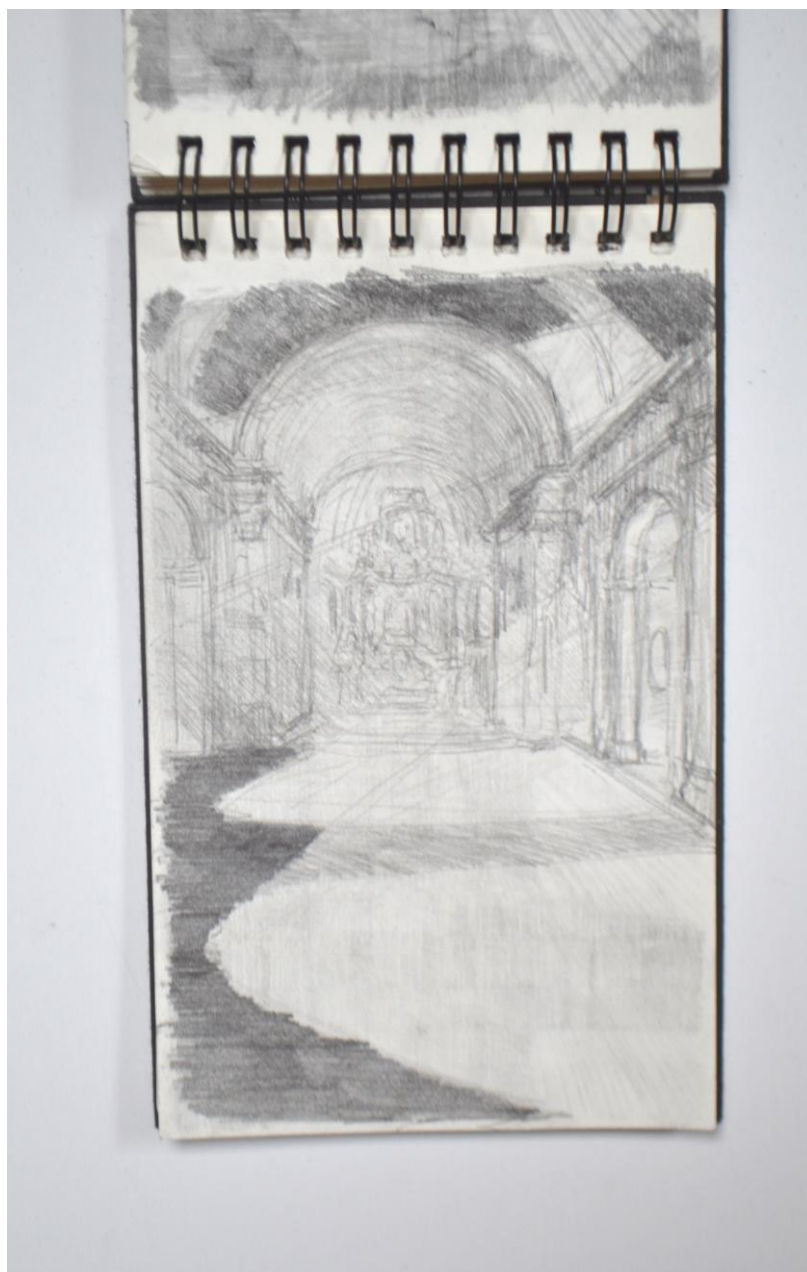
Obr. 77: přenesená kresba s námětem *Slavnostního návratu Palladia do Staré Boleslavi roku 1638*

Obr. 78: přenesená kresba s námětem *Předání Palladia*

Obr. 79: kresba s postavami zavražděného sv. Václava a bl. Podivena snímajícího Palladium z prsou mrtvého knížete

Obr. 80: volné zpracování interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie

Obr. 81: ukázka stránky skicáku určené pro přenášení a stránky s přenesenou kresbou

Obr. 82: kresba s námětem návratu kostelních zvonů

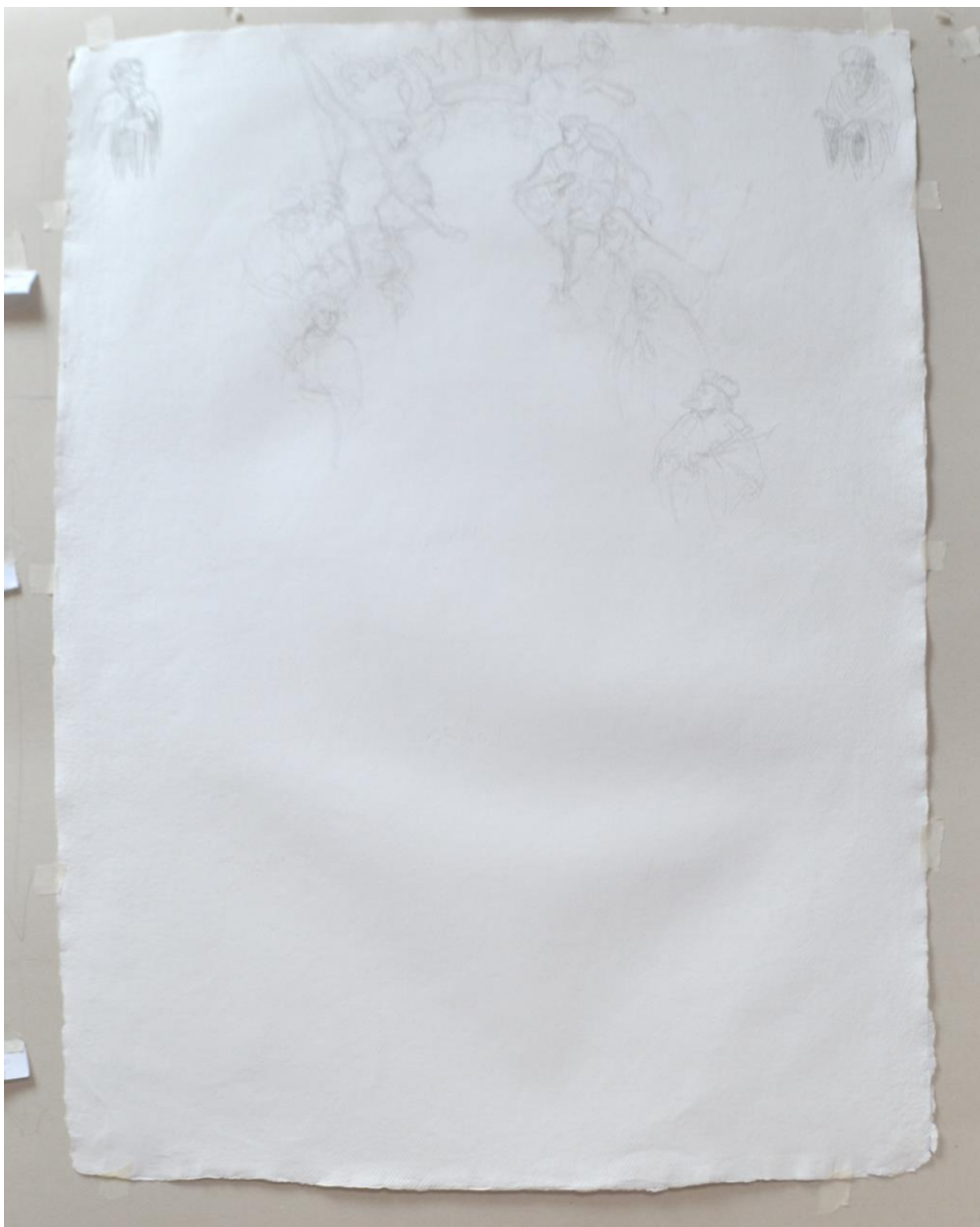
Obr. 83: kresba s motivem vyorání Palladia

Obr. 84: volné zpracování motivu Palladia země České

Obr. 85: další zpracování motivu Palladia země České

Obr. 86: rozvrhování kompozice kresby o formátu A1

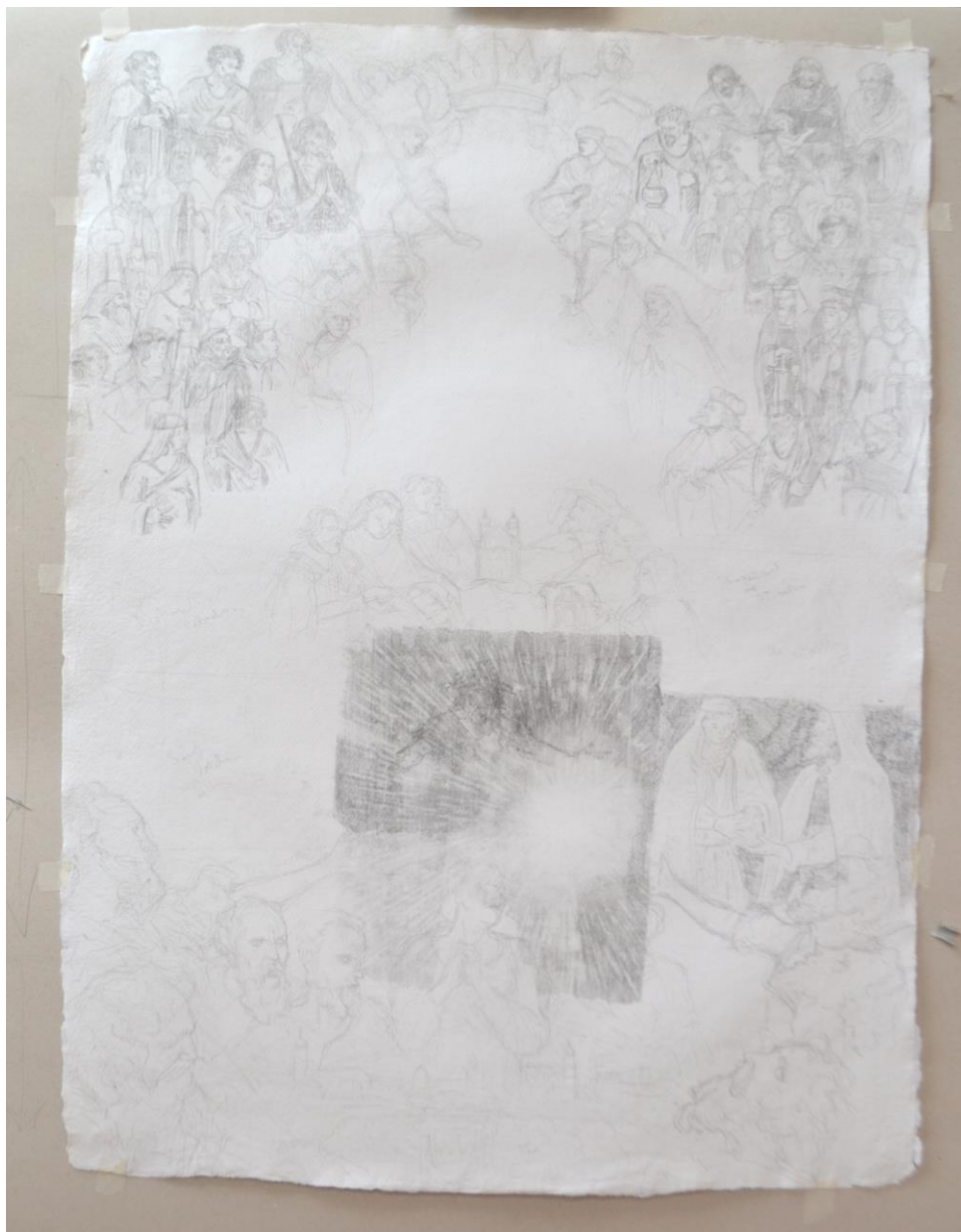

Obr. 87: kresba A1 – detail původního záměru zpracování horního plánu kresby s postavami světců z kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavy

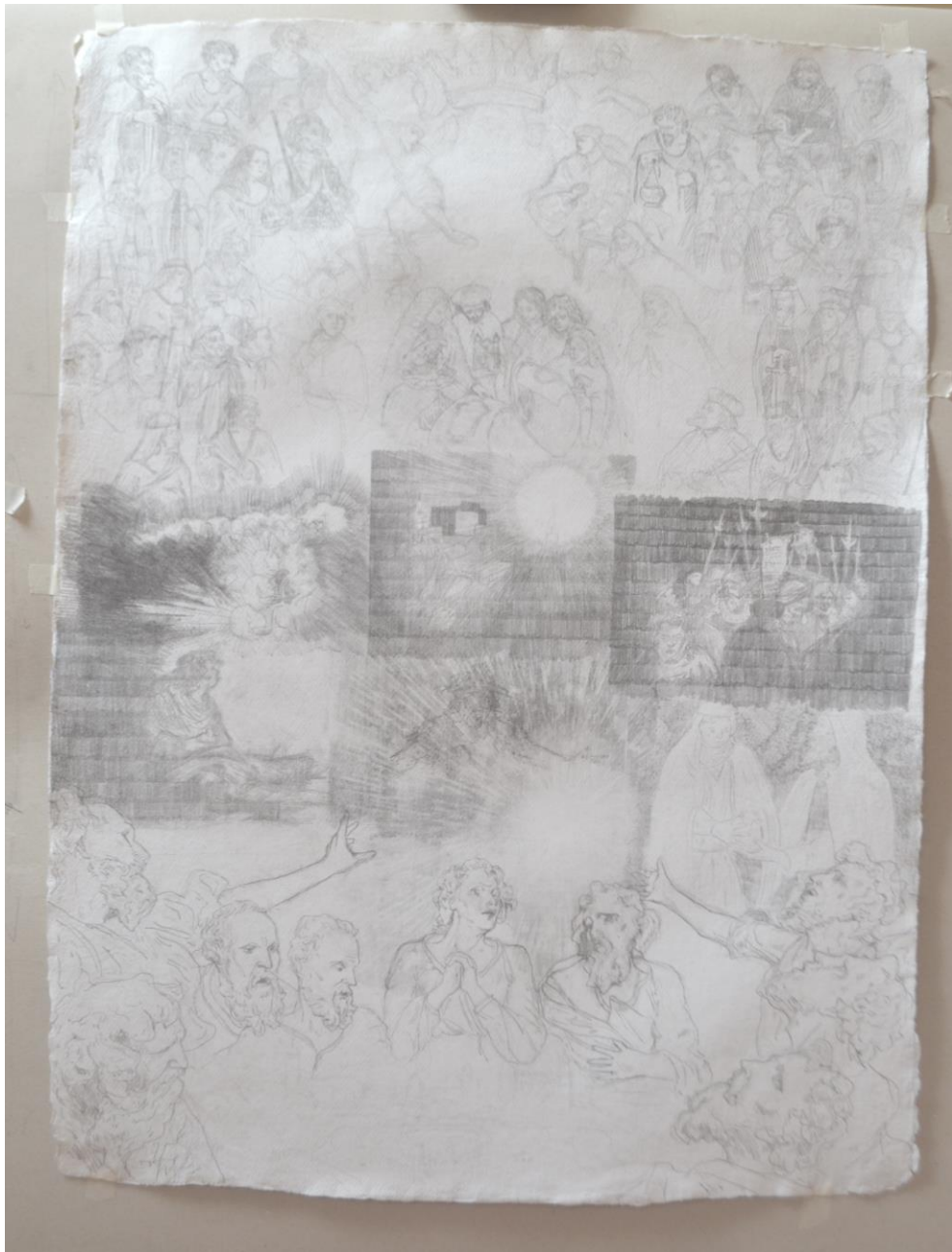

Obr. 88: kresba A1 – detail původního záměru zpracování horního plánu kresby s postavami světců z kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavy

Obr. 89: kresba A1 – další postup rozvrhování kompozice s prvními přenesenými kresbami ze skicáře

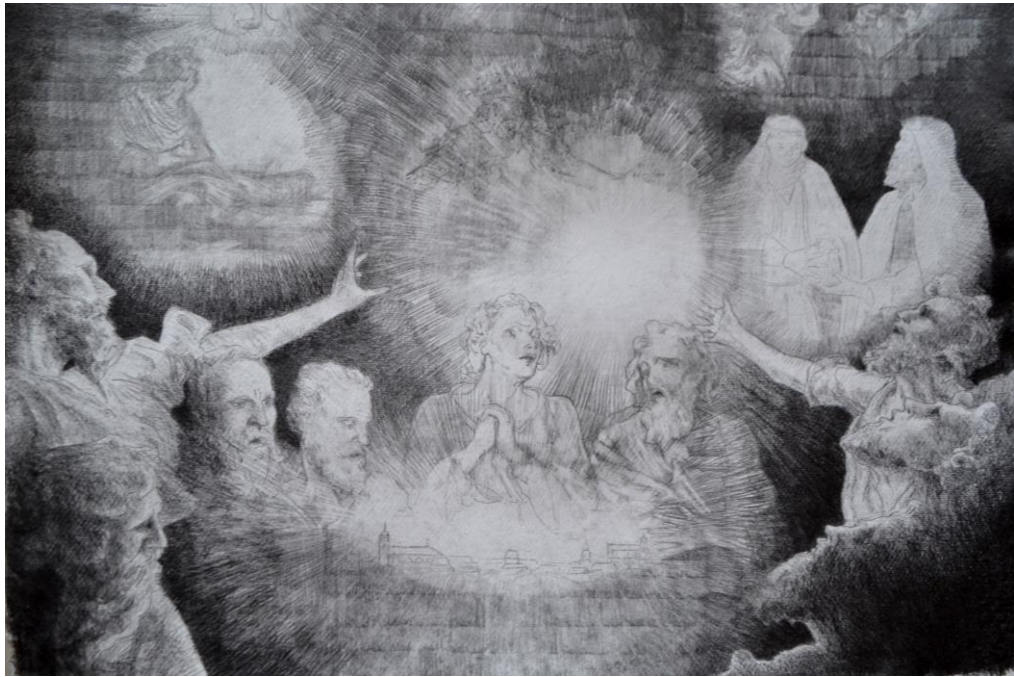
Obr. 90: kresba A1 – další fáze

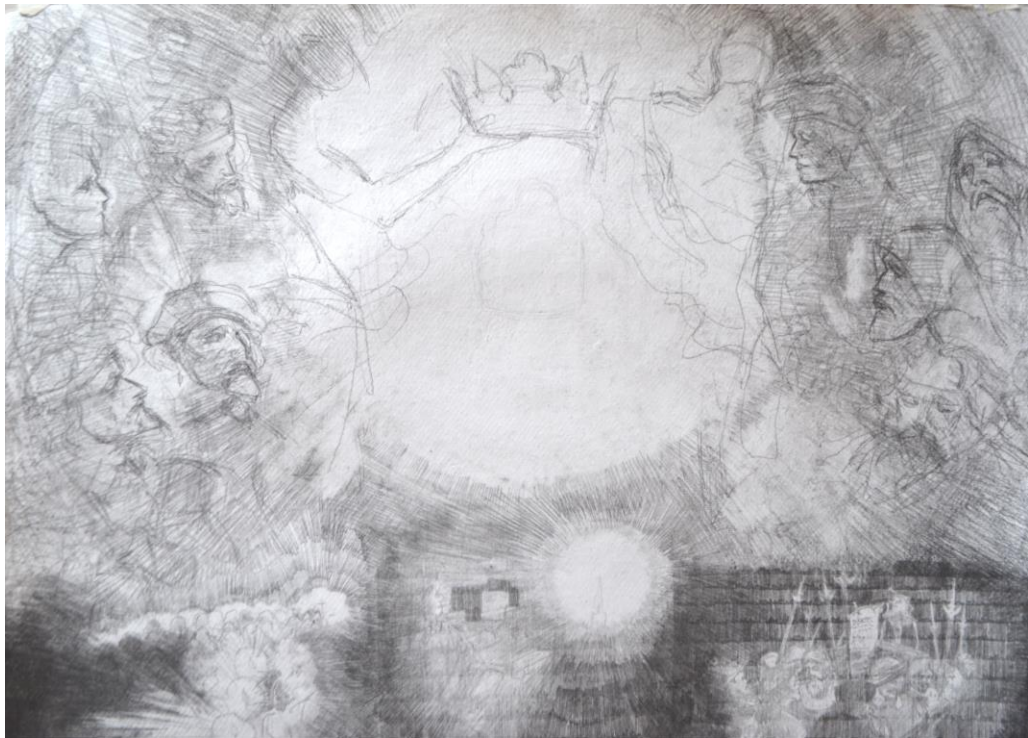
Obr. 91: kresba A1 – detail propojování jednotlivých částí kresby

Obr. 92: kresba A1 – detail propojování jednotlivých částí kresby

Obr. 93: kresba A1 – další fáze propojování jednotlivých částí kresby

Obr. 94: kresba A1 – záznam změny záměru o podobě vrchní části kresby

Obr. 95: výsledná podoba kresby A1

Obr. 96: detail horního plánu kresby

Obr. 97: detail horního plánu kresby –
postavy světců na pravé straně (sv. Ludmila,
sv. Cyril a Metoděj a sv. Jan Nepomucký)

Obr. 98: detail horního plánu kresby – postavy světců na levé straně (sv. Václav, bl. Podiven, sv. Kosma a Damián)

Obr. 99: detail spodního plánu s postavami apoštolů

Příloha IV. Slovník použitých pojmů

ambit – též křížová chodba či kvadratura, je už od dob předrománské základní součástí vybavení kláštera nebo sídla kapituly; klenutá chodba kolem čtvercového nebo obdélného rajskeho dvora, otevřená do něho arkádami; v baroku obklopují ambity také poutní kostely a loretty.
(srov. Herout, 1980, s. 168)

archivolta – plastické orámování oblouku arkády, podloubí aj.
(Herout, 1980, s. 105)

atribut – symbolický předmět v rukou nebo u nohou zobrazovaných osob světců nebo antických božstev, usnadňující jejich rozpoznávání; připomíná jejich činnost, dobré skutky nebo mučednickou smrt. (srov. Herout, 1980, s. 109)

balustráda – zábradlí z kuželek (baluster) (Mráz, 2002, s. 188)

báň – dekorativně pojaté zastřešení, především u věží

ciborium – schránka na hostie, podobná většímu kalichu s víčkem
(Herout, 1980, s. 120)

čuček – v renesanční architektuře ozdobný zakončovací motiv tvaru ponejvíce čtyřboké vázy s příklopem, osazovaný nad pilastry nebo pilířky členící volutové štíty nebo atiky (Herout, 1980, s. 122)

edikula – architektonické orámování dveří, okna, oltářního obrazu, epitafu nebo výklenku sloupy, pilastry a kládím s nástavcem (Herout, 1980, s. 127)

fronton – štítový nástavec zejména nad oknem, nad portálem nebo nad rizalitem různých tvarů, např. trojúhelný, segmentový, stlačený, rozeklaný apod.
(srov. Herout, 1980, s. 133)

chór – dnes většinou totéž co presbyterium, kněžiště, prostor určený původně pro kněze, oddělený od lodi triumfálním obloukem; při podélných stěnách chóru stávají chórové lavice či stally (pro členy řádu, kapituly nebo městskou radu)
(srov. Herout, 1980, s. 144)

Immaculata – Neposkvrněná, ikonograficky ustálený typ P. Marie; prostovlasá P. Maria s rukama sepjatýma na hrudi (kolem hlavy mívá svatozář s 12 hvězdami) stojí na půlměsíci a zeměkouli obtočené hadem, jenž drží v tlamě jablko, symbol dědičného hříchu (srov. Herout, 1980, s. 147)

iónská hlavice – je typ hlavice náležící do druhého architektonického stylu starověkého Řecka (iónský sloupový řád); typické pro tyto hlavice jsou volutové výběžky

kládí – soustava vodorovného břevnoví, neseného svislými sloupy; původní antické kládí se skládalo ze tří částí: z architrávu, vlysu a římsy (Hájek, 2000, s. 210)

koncha – čtvrtkulová klenba v apsidě nebo v nice (Herout, 1980, s. 159)

konzole – architektonický nosný článek, vystupující ze stěny a nesoucí klenební žebro, sochu, římsu nebo balkón (srov. Herout, 1980, s.160)

korintský řád – třetí z klasických architektonických řádů antického Řecka; nejdobnější, využívající motiv akantových listů a též i volut

kruchta – hudební kůr – tribuna o patro vyvýšená nad podlažím kostela (někdy i dvojitá, ve dvou patrech nad sebou), určená pro varhany, pěvecký sbor, hudebníky, a umísťovaná v lodi nejčastěji protilehle k hlavnímu oltáři, někdy ještě podél jedné nebo obou bočních stěn. (Herout, 1980, s. 162)

křídlo volutové – v baroku nad bočními nižšími loděmi nebo kaplemi kostela plnilo funkci opěrného systému (srov. Herout, 1980, s. 167)

lizéna – též lesena, je plochý svislý architektonický článek bez hlavičky a patky (tím se liší od pilastru), provedený v mírně předstupujícím zdivu nebo jen v omítce; spojí-li se v rozčlenění fasády a s obdobnými vodorovnými pruhy, vytvářejí se tzv. lizénové rámy (Herout, 1980, s. 173-174)

lucerna – část cibulové helmice věže, opatřená kolem dokola otvory (srov. Herout, 1980, s.176)

monstrance – ozdobná schránka z drahého kovu na hostie, zasazená v tzv. lunule ve tvaru půlměsíce; skládá se z nohy, dřívku, ořechu a vlastní monstrance; v baroku oblíbená paprsková monstrance se vyznačuje paprskovou gloriolou obklopující hostii (srov. Mráz, 2008, s.193)

nika – výklenek, nejčastěji půlválcového tvaru o půlkruhové nebo půleliptické základně, zakončený konchou (Herout, 1980, s. 184)

oblouková soustava – či tzv. arkatura, je obecně každé opakování arkádového motivu; oblouková soustava se skládá z podnože (sloupu či pilíře), sloupu či pilíře, který nese kládí; mezi jednotlivými sloupy či pilíři se nachází obloukový průzor korunovaný archivoltou (srov. Hájek, 2000, s. 77 a s. 206)

oratoř – místnost nebo prostor v přízemí či v patře, zpravidla na boku presbyteria (např. nad sakristií nebo proti ní), od ostatních věřících oddělená a opatřená vlastním vchodem (někdy vystupuje otevřeným nebo zaskleným balkónem nebo plochým arkýřem do chrámového prostoru); je určena buď pro řeholníky nebo pro panské, šlechtické patrony kostela (Herout, 1980, s. 190-191)

pilastr – svislý architektonický článek, vystupující mírně z líce stěny a – na rozdíl od lizény – opatřený hlavičkou a patkou. (Herout, 1980, s. 199)

portál – architektonické nebo plastické orámování otvoru dveří nebo vrat (Herout, 1980, s. 206)

presbytář – presbyterium, kněžiště chór – je prostor, v němž je umístěn hlavní oltář, u orientovaných kostelů směřuje k východu (Herout, 1980. s. 159)

pultová střecha – je polovina střechy sedlové, v architektuře se s ní především setkáváme na zastřešení níže položených bočních lodí baziliky či kostela

Regina Coeli – je označení pro Pannu Marii jako Královnu nebes

retábulum – v gotice má podobu archy, křídlového uspořádání, od renesance, a hlavně v baroku je tvoří nejčastěji sloupová architektura s jedním nebo dvěma obrazy a sochami, jindy obraz v bohatém řezaném rámu nebo – v architektuře – figurální skupina. V baroku se retábulum často odděluje a stojí za mensou, kterou lze obejít. (srov. Herout, 1980, s. 189)

rizalit – část architektury, vystupující po celé výšce z líce průčelí, někdy jen zcela nepatrně (srov. Herout, 1980, s. 216)

římša – vodorovný architektonický článek, kamenný, zděný, omítaný nebo v omítce vytažený či dřevěný, který člení nebo ukončuje architekturu nebo její část (srov. Herout, 1980, s. 220)

sanktuárium – sanktuář – kamenicky ozdobně řešený uzavíratelný výklenek pro nádobu s hostiemi v levé straně presbyteria (srov. Herout, 1980, s. 222)

sanktusník: štíhlá věžička na hřebenu střechy kostela (nad lodí nebo nad presbyteriem, případně nad křížením lodí) se zvonem. (Herout, 1980, s. 222)

serliovský motiv – někdy označován jako tzv. palladiovský motiv; původně jde o trojdílně řešené okno ve střední části půlkruhově zakončené a po bocích se nachází menší obdélné otvory; tento prvek je později přenesl i do tvarosloví vstupních portálů (srov. serliovský motiv dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Serliovsk%C3%BD_motiv)

stavba sakrální: je stavba církevní, jako je kostel, klášter, katedrála, kaplička apod.

štuková výzdoba – štukatura, je plastická výzdoba provedená technikou štuky; štuk je jemná maltová hmota, vzniklá z mramorové nebo alabastrové moučky (později, zejména v 19. stol. nahrazována sádrou), vápna a písku (srov. Herout, 1980, s. 237)

tabernákl – svatostánek na mense katolického oltáře (srov. Herout, 1980, s. 238)

termální okno – je půlkruhově řešený průzor ve stěně stavby

triumfální oblouk – v kostelním interiéru oblouk, oddělující (hlavní) loď od presbyteria (srov. Herout, 1980, s. 241)

tympanon – vnitřní plocha plasticky orámovaného nízkého trojúhelného, segmentového nebo stlačeného štítu (nesprávně se tak někdy označuje i celý takový štít), nebo plocha v horní části portálu, ohraničená přímým nadpražním překladem a půlkruhovým, lomeným nebo jiným obloukem; tympanon bývá buď prázdný, nebo jej vyplňuje malba, kamenný nebo štukový reliéf, někdy erb, nápis, letopočet, vkládá se do něho vpadlina, okno aj. (Herout, 1980, s. 245)

valená klenba – architektonický útvar, který uzavírá shora prostor a nese sám sebe (srov. Herout, 1980, s. 154)

vlys – střední část kládí mezi architrávem a římsou (srov. Herout, 1980, s. 250)

voluta – závitnice – spirálový závit, v baroku často naplocho stlačený a se středem vystupujícím, jako by tlakem vpřed; vyskytuje se v iónské hlavici, konzole, v křídlech štítů barokních i lidových staveb (srov. Herout, 1980, s. 250)

Zdroje příloh

Příloha I.

Obr. 1: mapa Staré Boleslavi po roce 1500

zdroj: <https://staraboleslav.estranky.cz/fotoalbum/stara-boleslav---mapy---maps/stara-boleslav---mapy/>

Obr. 2: Stará Boleslav (r.2020)

zdroj: <https://mapy.cz/letecka?x=14.6677780&y=50.1958359&z=15&source=ward&id=13922>

Obr. 3: Il Gesù průčelí

zdroj: <https://colosseumrometickets.com/church-of-the-gesu/>

Obr. 4 – Il Gesù půdorys; zdroj:

https://romanchurches.fandom.com/wiki/Il_Ges%C3%B9

Obr. 5: kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 6 – půdorys kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

zdroj: <http://www.turistickelisty.sportovnilisty.cz/mistopis/palladium-zeme-ceske-uchovava-chram-nanebevzeti-panny-marie-ve-stare-boleslavi-2/>

Obr. 7: průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 8: detail průčelí – hlavice pilastrů

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr.9: detail průčelí – portál

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 10: detail portálu

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 11: detail průčelí – nika se sochou sv. Václava

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 12: detail průčelí – nika se sochou sv. Ludmily

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 13: detail průčelí – nika se sochou sv. Jana Nepomuckého

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 14: detail průčelí – nika se sochou bl. Podivena

zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 15: jižní fasáda kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 16: detail boční fasády – termální okno
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 17: detail boční fasády – hlavice pilastrů
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 18: jižní věž kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 19: jižní věž – detail
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 20: vstup do ambitů u jižní věže
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 21: závěr kostela a severní věž kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 22: severní fasáda kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 23: interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi – pohled od vchodu
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 24: interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi – pohled od hlavního oltáře
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 25: detail interiéru – římsa
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 26: detail interiéru – hlavice pilastrů
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 27: boční šlechtické kaple na epištolní straně v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 28: boční šlechtické kaple na evangelijní straně v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 29: Morzinská kaple Neposkvrněného početí Panny Marie
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 30: Černínská kaple Zvěstování Panny Marie
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 31: Černínská kaple Zvěstování Panny Marie – detail oltáře s obrazem
Zvěstování Panně Marii od Jana Bedřicha Hesse
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 32: Černínská kaple Zvěstování Panny Marie – schránka se srdcem
Humprechta Jana Černína
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 33: Slavatovská kaple Nanebevzetí Panny Marie
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 34: Slavatovské kaple Nanebevzetí Panny Marie – detail oltáře
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 35: Slavatovská kaple Nanebevzetí Panny Marie – schránka s ostatky
probošta Dionýsa Erasma Kriegera
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 36: Lažanská kaple Uvedení Panny Marie do chrámu
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 37: Lažanská kaple Uvedení Panny Marie do chrámu – detail oltáře
s obrazem Uvedení Marie do chrámu od Karla Škréty
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 38: Berkovská kaple Očišťování Panny Marie
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 39: Berkovská kaple Očišťování Panny Marie – detail oltáře s obrazem
Očišťování Panny Marie od Francesca Cozzy
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 40: Šternberské sanktuárium pro milostný obraz
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 41: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 42: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – alianční znak
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 43: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – nika se sochou sv. Metoděje
zdroj: vlastní fotografie autora

Obr. 44: Valdštejnská kaple Narození Panny Marie – nika se sochou sv. Ludmily
zdroj: vlastní fotografie autora

- Obr. 45: Hlavní oltář
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 46: zpovědnice – evangelijní strana
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 47: zpovědnice – epištolní strana
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 48: varhany
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 49: kazatelna
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 50: Oltář sv. Jana Nepomuckého
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 51: Monstrance s vyobrazením Palladia země české
zdroj: CHLUMSKÁ, Štěpánka, ed. *CM 863: [svatí Cyril a Metoděj: dějiny, tradice, úcta: průvodce výstavou: Národní galerie v Praze, Sběrka starého umění, klášter sv. Anežky České, 1.11.2013-2.2.2014]*. V Praze: Národní galerie, 2013. ISBN 978-80-7035-536-7. s.91
- Obr. 52: fresky od Josefa Vojtěcha Hellicha
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 53: fresky od Josefa Vojtěcha Hellicha – detail
zdroj: vlastní fotografie autora
- Obr. 54: Svatá cesta z Prahy do Staré Boleslavi
zdroj: KVĚT, Radan. *Staré stezky v České republice*. 2. vyd. Brno: Moravské zemské muzeum, 2002. ISBN isbn80-7028-176-6., s. 47
- Obr. 55: výklenková kaple č. 14 – Jeníkovská
zdroj: <https://www.pamatkovykatalog.cz/vyklenkova-kaple-xiv-3055257>
- Obr. 56: výklenková kaple č.30 – Svatojakubská kaple (obec Podolanka)
zdroj: <https://www.pamatkovykatalog.cz/vyklenkova-kaple-xxx-2991227>
- Obr. 57: Palladium země české
zdroj: foto Veronika Janečková
- Obr. 58: Palladium země české
zdroj: foto Veronika Janečková

Příloha II.

Obr. 59 – obr. 61: archivní fotografie od Zdeňky Tiché, PhDr.

Příloha III.

Obr. 62 – obr. 99: vlastní fotografie autora

Příloha IV.

Slovníček pojmů byl vytvořen z:

a) publikací:

Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^^^-. ISBN 978-80-85970-61-6.

HÁJEK, Václav. *Architektura: klíč k architektonickým slohům*. Praha: Grada, 2000. Stavitel. ISBN 80-7169-722-2.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. 2., dopl. vyd. [Praha]: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci s Propagační tvorbou Praha, 1980.

b) internetových zdrojů:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Serliovsk%C3%BD_motiv

c) definic samotného autora

Seznam použité literatury

ALTOVÁ, Blanka, HOLUBOVÁ, Markéta a Marcela SUCHOMELOVÁ, ed. *Salve regina: mariánská úcta ve středních Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Praze, 2014. ISBN isbn978-80-86772-80-6.

BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 978-80-7432-105-4.

BLAŽÍČEK, Oldřich J. *Sochařství baroku v Čechách: plastika 17. a 18. věku*. Praha: SNKLHU, 1958. České dějiny (SNKLU).

Blažíček. Oldřich, Dagmar Hejdová, Josef Hobzek, Josef Polišenský a Pavel Preiss. *Barok v Čechách*. Praha: Obelisk, 1973.

BRAUN, Matyáš Bernard, FREIMANOVÁ, Milena, ed. *Matyáš Bernard Braun: 1684-1738: sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*. Praha: Národní galerie, 1988. Studie a materiály. str. 75

BUKOVSKÝ, Jan. *Dějiny stavitelství: přehled vývoje architektury a stavebnictví*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-7204-215-7.

HÁJEK, Václav. *Architektura: klíč k architektonickým slohům*. Praha: Grada, 2000. Stavitel. ISBN 80-7169-722-2.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. 2., dopl. vyd. [Praha]: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci s Propagační tvorbou Praha, 1980.

HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí 4. Od bitvy na Bílé hoře (1620) do nástupu Marie Terezie (1740)*. Praha: Baronet, 1995. ISBN 80-85890-21-6.

CHLUMSKÁ, Štěpánka, ed. *CM 863: [svatí Cyril a Metoděj: dějiny, tradice, úcta: průvodce výstavou: Národní galerie v Praze, Sběrka starého umění, klášter sv. Anežky České, 1.11.2013-2.2.2014]*. V Praze: Národní galerie, 2013. ISBN 978-80-7035-536-7.

JEŘÁBEK, Vladimír. *Čtení o Paladiu země České*. V Brně: Brněnská tiskárna, 1946.

KURANDA, Miroslav. *Z Prahy do Staré Boleslavi svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha: Městská část Praha 9, 2009. ISBN 978-80-254-3648-6.

MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2736-6.

Mediaevalia archaeologica. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 1999-^^^^. ISBN isbn80-86124-43-6.

MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Sociologické aktuality. ISBN 80-85850-99-0.

MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002-^^^^. ISBN 978-80-85970-61-6.

NĚMEC, Jaroslav. *Malý traktát o úctě mariánské*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2008. ISBN 978-80-7266-297-5.

NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. Praha, 1969.

ODEHNALOVÁ, Alena. *Vybrané kapitoly z dějin kultury: [(od pravěku do počátku 19. století)]*. Brno: CERM, 1997. ISBN 80-7204-058-8.

PÁTROVÁ, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Sv. Václav – kapitula – paladium. V Brandýse nad Labem-Staré Boleslavi: Oblastní muzeum Praha-východ, 2009. ISBN 978-80-903985-5-9

PAULY, Jan Křtitel. *Stará Boleslav, průvodce po nejstarším poutním místě čs. republiky*. Praha: Staroboleslavská matice, 1923.

POCHE, Emanuel. *Encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1975.

POCHE, Emanuel. *Matyáš Bernard Braun, sochař českého baroka a jeho dílna*. Praha, 1965.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 3: P - Š*. Praha: Academia, 1980.

ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-662-7.

RYNEŠ, Václav. *Paladium země České*. Praha: Universum, 1948.

SRDÍNKO, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. 1880.

STEHLÍKOVÁ, Dana. *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-85983-90-7.

ŠEFCŮ, Ondřej. *Architektura: lexikon architektonických prvků a stavebního řemesla*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3120-9.

ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura – historie – umění: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6.

ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav, průvodce po jejích náboženských památkách*. Stará Boleslav, 1938.

ŠTĚPÁNEK, Petr, Jan ROYT a Dana STEHLÍKOVÁ. *Poutě do Staré Boleslavi: katalog výstavy: Okresní muzeum Praha-východ v Brandýse nad Labem: [od 10.8. do 1. 10.1995]*. Brandýs nad Labem: Okresní muzeum Praha-východ, 1995. ISBN 80-901587-2-2.

VÁCHA, Štěpán a Radka HEISSLEROVÁ. *Pražští malíři v letech 1635-1680: Antonín Stevens, Jan Bedřich Hess, Matěj Zimprecht*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2801-3.

VLČEK, Pavel. *Slavné stavby Františka Maxmiliána Kaňky*. [Praha]: Kotěrovo centrum architektury o.p.s. ve spolupráci s Foibos Books, [2016]. *Slavné stavby*. ISBN 978-80-87073-90-2.

VOKOLEK, Václav. *Neznámé Čechy: posvátná místa ... Čech*. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-2079-4. sv.1

VONDRÁČKOVÁ, Marcela, ed. *Baroko v Čechách: průvodce stálou expozicí Národní galerie v Praze, Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Archeologického ústavu Akademie věd ČR, Praha*. V Praze: Národní galerie, 2013. ISBN 978-80-7035-527-5.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Biografický slovník českých zemí*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-215-5.

VOTKA, Jan Křtitel. *Památky staroboleslavské: čili, Prvotní vývoj a význam úcty svatováclavské v Čechách*. V Praze: Nákl. Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1879.

Seznam zdrojů a publikací dostupných z internetu

https://cs.wikipedia.org/wiki/Abrah%C3%A1m_Leuthner

https://cs.wikipedia.org/wiki/Anna_Tyrolsk%C3%A1

https://cs.wikipedia.org/wiki/Benigna_Kate%C5%99ina_z_Lobkowicz

https://cs.wikipedia.org/wiki/Humprecht_Jan_%C4%8Cern%C3%ADn

https://cs.wikipedia.org/wiki/Il_Ges%C3%B9

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jacob_Burckhardt

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Bo%C5%99ita_z_Martinic

https://cs.wikipedia.org/wiki/Johann_Joachim_Winckelmann

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Mathauer

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Vojt%C4%9Bch_Hellich

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_blahoslaven%C3%A9ho_Karla_I._\(Star%C3%A1_Boleslav\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_blahoslaven%C3%A9ho_Karla_I._(Star%C3%A1_Boleslav))

https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_I.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kongregace_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADho_Vykupitele

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mojm%C3%ADr_Horyna

https://cs.wikipedia.org/wiki/Serliovsk%C3%BD_motiv

https://cs.wikipedia.org/wiki/Star%C3%A1_Boleslav

https://cs.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A9m_Slavata_z_Chlumu_a_Ko%C5%A1umberka

https://ipac.svkkk.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0202962-Kramolin-Vaclav-Prokop-17331799/

<https://nasregion.cz/sever/ve-stare-boleslavi-konci-oprava-baziliky-nanebevzeti-panny-marie/>

<https://pamatkovykatalog.cz/palladium-zeme-ceske-neboli-staroboleslavske-palladium-1899255>

<https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/dlahowesky-jan-ignac-1638-%E2%80%A0-1701/>

<https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/habsbursky-matyas-1557-%E2%80%A01619/>

<https://www.klasikaplus.cz/serial2/item/3684-varhany-a-varhanici-14-br-kostel-nanebevzeti-panny-marie-ve-stare-boleslavi>

<https://www.mmr.cz/cs/ostatni/web/novinky/rekonstrukce-nejstarsiho-ceskeho-poutniho-mista-ve?feed=Novinky>

<https://www.staraboleslav.com/historie/>

VÁCHA 2010 — Štěpán VÁCHA: Šlechtické kaple v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi., str.30-31 In: Umění LVIII, 2010. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:3f830a2e-4eff-11e9-bdb5-001b21187a68?article=uuid:072b60d6-24ba-31ad-cddf-6b3634150519>

ZUMAN, František: Staroboleslavské památky – jejich život. In: Časopis společnosti přátel starožitností. Praha: Společnost přátel starožitností, 1948. dostupné z: <https://ndk.cz/>